

EMPOWERMENT
lifestyle SERVICES

Peter Dankmeijer

DE ORGANISATIE VAN VOORLICHTING OVER HOMOSEKSUALITEIT IN NEDERLAND

Verslag van een landelijke enquête
over produktformulering

DE ORGANISATIE VAN
VOORLICHTING OVER HOMOSEKSUALITEIT
IN NEDERLAND

Verslag van een landelijke enquête
over produktformulering

EMPOWERMENT LIFESTYLE SERVICES

Peter Dankmeijer

Amsterdam, december 1994

Dit onderzoek is mede tot stand gekomen dankzij

degenen die de vragen bedachten en respondenten opbelden:

Lieke Boersema
Tom Giessen
Jan Henstra

de adviescommissie voorlichting:

David Coppoolse
Wessel Lugtenborg
Peter van Ravesteijn

en degenen die de enquêtes hebben ingevuld:

Gé van der Aa
Frank van Diepen
René van der Drift
Mirjam van Emmerik
Esther van Essen
Jan Geerink
Wiebe Hilgen
Carel van Honk
Carinda Jansen
Marijke Keyser
Richard Keijser
Marga Klein
Rob Leijenhorst
Renato Meloni
Jelle Moree
Peter Nuyten
Frans van Oostveen
Mariëtte Pellegram
Rob van de Sande
Leon Segers
Henny Stempfer
Pierre Stukker
Marij Sweep
Leo Tebbens
Mirjam Wagendorp
Jolande Westendorp
Frank Zwemmer

Allemaal van harte bedankt!

Uitgave: Empowerment Lifestyle Services, december 1994

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Dankmeijer, Peter

De organisatie van voorlichting over homoseksualiteit in Nederland : verslag van een landelijke enquête over produktformulering / Peter Dankmeijer. - Amsterdam : Empowerment Lifestyle Services

Met samenvatting in het Engels

ISBN 90-75359-01-2

NUGI 665

Trefw.: homoseksualiteit ; voorlichting.

Empowerment Lifestyle Services

Peter Dankmeijer

Aert van Nesstraat 36

1013 RH Amsterdam

Inhoud

Inleiding	Ondersteuning van de voorlichtingsgroepen over homoseksualiteit	5
Hoofdstuk I	Aanbod, werkwijze en organisatie van voorlichtingsgroepen	9
Hoofdstuk II	Verschillen en overeenkomsten tussen voorlichtingsgroepen	14
Hoofdstuk III	Conclusies	20
Hoofdstuk IV	Een toekomstvisie op het functioneren van voorlichtingsgroepen	26
Summary	The organisation of voluntary gay/lesbian groups giving education on homosexuality in the Netherlands	29
Bijlagen		
1	Volledige resultaten van de enquête	36
2	Volgorde van binnenkomst van de enquêtes	70
3	Begeleidende teksten bij het harmonisatievoorstel	71
4	Opmerkingen bij het harmonisatievoorstel	72
5	Definitieve richtlijnen voor de produktformulering van voorlichtingsgroepen	79
6	De responderende voorlichtingsgroepen	81

Ondersteuning van de voorlichtingsgroepen over homoseksualiteit

Aanleiding voor het onderzoek

In 1992 ontstonden twee nieuwe ontwikkelingen in het onderwijs die van invloed zouden worden op het werk van de voorlichtingsgroepen over homoseksualiteit. Ten eerste werd besloten de eerste fase van het voortgezet onderwijs te reorganiseren in de 'basisvorming' en binnen dat kader werd via een landelijk ondersteund 'Samen Leven' project¹ gepoogd onderwerpen als aidspreventie, preventie van seksueel geweld en homo-emancipatie op regionaal niveau de scholen binnen te krijgen. Ten tweede ontwikkelde het landelijk COC (onderwijsproject) een tweetal beleidsbrochures voor homo/lesbisch beleid op schoolniveau.

Het was geen toeval dat beide ontwikkelingen zich richtten op het schoolniveau en de ondersteuning van beleid op schoolniveau. Binnen het onderwijsveld is een decentralisatie aan de gang die vanaf de tweede helft van de jaren negentig het initiatief en de beleidsmogelijkheden naar het schoolniveau brengt. De rol van de landelijke overheid, van provincies en deels ook van gemeenten zal daarmee drastisch afnemen. Ook de mogelijkheden voor homo/lesbisch beleid binnen scholen zullen dan niet meer bij overheden, maar in scholen zelf moeten worden gezocht.

Vanuit het landelijk onderwijsproject van het COC werd daarom in 1992 reeds gezocht naar een beter contact met de lokale voorlichtingsgroepen. Immers, deze voorlichtingsgroepen zijn de enige mogelijkheden om scholen omtrent homoseksualiteit rechtstreeks te bereiken.

In 1992 werd gestart met een informeel landelijk overleg van voorlichtingscoördinatoren. Dit overleg komt sindsdien halfjaarlijks bijeen en heeft een wisselende samenstelling. Het werd gemiddeld bezocht door tussen de 10 en 15 coördinatoren. Vermoed werd dat er tenminste twee maal zoveel groepen zijn; er zijn immers 30 COC afdelingen en daarnaast bestaan er tenminste 4 onafhankelijke en goed lopende lokale homo/lesbische groepen. In de praktijk bleek het echter buitengewoon moeilijk te zijn al deze groepen te bereiken. Zelfs het aanleggen van een adequate adressenlijst bleek bijna onmogelijk.

In januari 1994 werd de eerste fase van het COC onderwijsproject afgerond met een landelijke conferentie en de publikatie van de twee brochures: één over homo/lesbisch beleid op scholen voor voortgezet onderwijs, één voor scholen in het basisonderwijs. Vanuit het onderwijsproject werd voorgesteld de implementatie van het geformuleerde beleid en de ondersteuning van voorlichtingsgroepen te organiseren via een organisatie-adviesbureau binnen het landelijk COC. Voor zowel onderwijsbeleid als voor de ondersteuning van voorlichtingsgroepen werden midden 1993 concept-beleidsplannen geschreven. Het overleg van voorlichtingscoördinatoren sprak zich in positieve zin uit voor de plannen. Door het landelijk COC werd echter niet ingegaan op de voorstellen. Dit was de aanleiding om het adviesbureau Empowerment Lifestyle Services op te zetten. Het bureau bestaat uit voormalige vrijwilligers, die homo/lesbisch beleid in brede zin op een professioneel niveau willen brengen.

Eén van de trajecten die Empowerment Lifestyle Services opzette was de ondersteuning van voorlichtingsgroepen over homoseksualiteit. Empowerment Lifestyle Services nam de ondersteuning van het landelijk overleg van voorlichtingscoördinatoren van het COC over en legde dit overleg de vraag voor hoe de ondersteuning het best kon worden gerealiseerd. Dit bleek moeilijk te formuleren voor de groepen. Daarom werd besloten om een kleine vertegenwoordiging van

¹Het Samen Leven project wordt ondersteund door het Landelijk Centrum GVO, sectie onderwijs, Adriaen van Ostadelaan 140, 3583 AM Utrecht, 030-543888

coördinatoren, een 'adviescommissie voorlichting'² genoemd, meer precieze vragen te laten formuleren. In deze commissie werd besloten eerst te onderzoeken wat de stand van zaken in de voorlichtingsgroepen was.

De opzet van het onderzoek

Allereerst werd nagedacht over de vragen die het onderzoek moest beantwoorden. Deze vragen hadden betrekking op hoe de ondersteuning zou kunnen worden geboden, maar voordat men die kwestie kon beoordelen moesten eerst meer fundamentele vragen beantwoord worden. Nog steeds was niet bekend hoeveel voorlichtingsgroepen er waren, hoeveel voorlichters er waren en hoe deze groepen werkten.

Via een brainstorm werden vragen bedacht die mogelijk de organisatie van voorlichtingsgroepen in kaart zouden kunnen brengen. Na de brainstorm werd ontdekt dat er veel vragen over voor de hand liggende zaken waren bedacht, maar dat deze vragen niet noodzakelijkerwijs dekkend hoefden te zijn voor een volledig beeld van de organisatie van voorlichtingsgroepen. Er was eigenlijk een groter kader nodig waarbinnen de vragen konden worden ondergebracht.

Ook werd nagedacht over hoe de vragen het best aan voorlichtingsgroepen konden worden voorgelegd. De adviescommissie wilde veel weten en het zou dus een lange vragenlijst worden. Maar, zo wist de commissie uit eigen ervaring, coördinatoren zijn vaak overbezette vrijwilligers en hebben dus weinig tijd. Toch werd gestreefd naar 100% respons, want elke groep die niet reageerde zou wellicht zo anders werken dat een te formuleren landelijk ondersteuningsaanbod op hen niet van toepassing zou zijn. Ook werd overwogen dat de vragenlijst niet alleen de adviescommissie, het landelijk COC of Empowerment Lifestyle Services wat op zou kunnen leveren, maar ook en vooral aan de groepen zelf. Bijvoorbeeld doordat zij tijdens het invullen meer inzicht zouden krijgen in de eigen organisatie, of enthousiast zouden kunnen worden voor landelijke ondersteuning of interregionale samenwerking.

Als kader werd overwogen te kiezen voor bestaande PR-, communicatie-, of voorlichtingsmodellen. Hiervan werd afgezien omdat deze modellen veel nadruk leggen op de inhoud en effectiviteit van voorlichting, terwijl de indruk bestond dat de knelpunten in de organisatie van voorlichtingsgroepen met name zaten in het binnenkomen bij instellingen met het aanbod en in het vrijwilligersbeleid. Een marketingbenadering lag daarom meer voor de hand. Op basis van deze overweging werd gekozen voor het beschrijven van de organisatie van voorlichtingsgroepen als 'marketingmix'.

De marketingmix

Volgens de marketingfilosofie vergt het slagen van een aanbod dat de aanbieder een goede analyse maakt van zowel de 'vraagzijde' van de markt (in dit geval de instellingen die voorlichtingen willen krijgen) en de 'aanbodzijde' van de markt (de voorlichters, de groepen en de andere instellingen die zich met verwante voorlichting en/of beleid bezighouden). In principe zou een voorlichtingsgroep dus vóór zij aan het werk gaat de markt in kaart moeten brengen. Zo kan men aan de vraagzijde onderzoeken welke instellingen er in de regio zijn, wie er belangstelling zouden hebben voor voorlichting en of deze instellingen beleid of budgetten hebben om de kosten te vergoeden. Aan de aanbodzijde moet men weten wie er nog meer actief zijn met een soortgelijk aanbod, of men kan samenwerken of moet concurreren en hoe de eigen instelling zich onderscheidt van anderen.

Op basis van zo'n analyse kan beschreven worden hoe de groep gaat proberen een aantrekkelijk aanbod te doen, oftewel hoe men de 'markt' gaat bewerken. Deze beschrijving noemt men de 'marketingmix' omdat het gaat om een mengeling van vijf elementen. Deze elementen, ook wel de 5 P's genoemd zijn: produkt, prijs, plaats, publiciteit en personeel.

²Wessel Lugtenborg, David Coppoolse, Peter van Ravesteijn, Tom Giessen, Jan Henstra, Lieke Boersema & Peter Dankmeijer

Met het '*PRODUKT*' wordt bedoeld hoe de diensten eruit gaan zien. Is wat men biedt uniek en op maat per keer dat voorlichting wordt gedaan of is het aanbod standaard? Levert men topkwaliteit of zien de voorlichters wel hoe het loopt? Besteedt men aandacht aan het beleid van een instelling of komen de voorlichters slechts voor eenmalige voorlichting? Zit er een lijn in de voorlichting of niet? Welk idee zit erachter? Vinden de voorlichters dat getoond moet worden dat homoseksualiteit 'normaal' is of juist waar de verschillen zitten?

Met de '*PRIJS*' wordt bedoeld wat het produkt kost - in brede zin. Het gaat er niet alleen om wat het de groep feitelijk kost en wat er aan instellingen voor wordt gevraagd, maar ook hoeveel (vrijwilligers-, produktieve, leuke of vervelende) tijd erin gaat zitten, waarom men dat erin wilt steken of juist die prijs wilt vragen, of men graag instellingen voorlicht die het kunnen betalen of juist de instellingen benadert die dat niet willen omdat ze niks met homoseksualiteit willen en ook of de prijzen van een voorlichtingsgroep in verhouding staan tot die van andere instellingen die een soortgelijk aanbod doen, zoals de Rutgersstichting, de Anne Frankstichting, het RIAGG of de GGD. Met de '*PLAATS*' wordt niet alleen de vestigingsplaats bedoeld. Meestal vinden voorlichtingen bij de 'klant' zelf plaats, op school of in het buurthuis. Er is echter ook een meer abstracte 'ruimte' waarbinnen het produkt aangeboden wordt; bij voorlichtingsgroepen kan men zich bijvoorbeeld afvragen binnen welke vakken en onderwijsthema's de voorlichting een plaats krijgt en hoe de instelling zich voorbereidt of een follow-up doet.

Met de '*PUBLICITEIT*' worden alle vormen van aandacht vragen bedoeld. Dat kunnen folders of wervingsbrieven zijn, of artikelen in lokale bladen, schoolkranten of interview of de kabel, maar vergeet niet de talloze telefoongesprekken met docenten of hoe de voorlichters zich vlak voor en na de voorlichtingen gedragen naar vertegenwoordigers van de instelling. En hoe alle contacten worden bijgehouden en overgedragen binnen de voorlichtingsgroep.

Met het '*PERONEEL*' tenslotte worden de vrijwilligers die in de voorlichtingsgroep zitten bedoeld. Zijn het mannen of vrouwen, wat is hun leeftijd, opleiding enzovoorts? Stelt de groep daar eisen aan, doet men aan deskundigheidsbevordering?

Er mag niet worden verondersteld dat voorlichtingsgroepen over homoseksualiteit momenteel op deze manier werken. Wel geloven wij dat het meer in deze richting reorganiseren van het werk van voorlichtingsgroepen het bereik en effect kunnen vergroten.

Een vragenlijst die is opgezet volgens de 5 P's van de marketingmix bood enerzijds een aardig kader waarbinnen een zekere dekking van de hele organisatie van voorlichtingsgroepen mogelijk was, anderzijds werd door de adviescommissie gehoopt dat deze presentatie de respondenten zou kunnen motiveren hun hele organisatie eens vanuit een ander perspectief te bekijken. Op basis van eigen ervaringen verwachtte de commissie dat de meeste voorlichtingsgroepen vanuit het perspectief van een 'missie-gestuurde' organisatie denken en niet zozeer vanuit een 'markt' gedachte werken.

De uiteindelijke vragenlijst bestond uit 52 vragen (zie ook bijlage 1). De vragen waren zoveel mogelijk open gesteld zodat er veel ruimte was voor respondenten om eigen invulling te geven. Uit een pre-test bleek dat de lijst binnen een uur in te vullen was. De enquête werd op 3 februari 1994 naar 34 voorlichtingsgroepen verstuurd.

De Respons

Op de eerste zending enquêtes werd de deadline voor het insturen op 14 februari gesteld. Dit bleek een veel te korte termijn te zijn: op die dag waren er nog slechts 5 enquêtes geretourneerd. De samenstellers van de enquête³ spraken af een belronde te doen om alsnog meer enquêtes binnen te krijgen. In maart zou er op de landelijke uitwisselingsdag van voorlichters een overzicht gegeven moeten worden van de voorlopige resultaten. Tot 2 maart slaagden de organisatoren erin 14 van de 34 gemailde groepen (41%) de enquête te laten retourneren. Op basis van deze resultaten werd een voorlopig verslag gemaakt en een voorstel voor harmonisatie van de

³Jan Henstra, Lieke Boersma en Peter Dankmeijer

organisatie van de voorlichtingsgroepen (zie hoofdstuk V en bijlagen 3, 4 en 5). De adviescommissie voorlichting startte op 6 mei een nieuwe belronde waarin reacties werden gevraagd op het harmonisatievoorstel en verzocht werd de nog uitstaande enquêtes alsnog te retourneren. Op deze mailing reageerden 5 groepen. In de tussentijd werden 2 nieuwe groepen ontdekt die aan voorlichting deden, waarvan één ook een vragenlijst ontving. De andere groep (jongerenkring Almere) deed meer bij toeval af en toe voorlichting en vond het geen zin hebben de enquête in te vullen. Op 1 november liet Empowerment Lifestyle Services een laatste herinnering uitgaan en werden door het adviesbureau alle nog potentiële respondenten diverse malen telefonisch benaderd. Nog 6 extra enquêtes werden ontvangen en enkele groepen maakten duidelijk dat zij hadden besloten de vragenlijst niet in te vullen. Het onderzoek werd op 31 december afgerond. Uiteindelijk hebben 26 van de 36 groepen (72%) de enquête geretourneerd.

Achteraf komen verschillende redenen naar voren voor de trage retournering van de enquêtes. Ten eerste zijn de voorlichtingsgroepen doorgaans slecht bereikbaar. De post gaat vaak via de postbus van de COC afdeling of van de lokale homo/lesbische groep. Het kan voorkomen dat deze slechts eens in de maand wordt geleegd. Vervolgens moet de post bij de juiste persoon terecht komen.

Ten tweede bleek dat veel groepen graag daadwerkelijk wilden reageren als groep. Dat betekende dat het invullen moest wachten tot na de volgende werkgroepsvergadering; veel werkgroepen vergaderen maar een keer per maand of per twee maanden en dan moest men wel aan dit uitgebreide agendapunt toekomen.

Ten derde is de tijdsdruk op vrijwilligers nog veel hoger dan de adviescommissie had verwacht. Veel groepen kwamen er simpelweg niet aan toe om de enquête in te vullen vanwege de werkdruk. Ook het omgaan met tijd en prioriteiten werd nogal verschillend gehanteerd bij diverse groepen. Bij sommige groepen was het al dan niet invullen zelf al een discussieonderwerp; bij één van de groepen werd dit onderwerp zelfs eerst in het bestuur van de afdeling als geheel besproken en vervolgens besloten dat invulling ervan 'geen prioriteit' had.

Uiteindelijk is toch door het merendeel der actieve groepen een ingevulde enquête geretourneerd. De groepen die niet retourneerden waren merendeels non-actief of in continuïteitsproblemen. Elke binnengekomen enquête is een momentopname; groepen die begin 1994 redelijk functioneerden bleken eind 1994 al bijna te zijn opgeheven, terwijl een enkele andere juist uit het niets bleek te zijn opgestaan. De feitelijke gegevens per groep (zoals na te zoeken in bijlage 1) moeten dan ook worden gezien in het licht van de momentopname die zij zijn. Desondanks denken wij dat de resultaten een redelijk beeld geven van hoe de Nederlandse voorlichtingsgroepen doorgaans werken en met welke problemen zij kampen. Juist de instabiliteit van de groepen en hun organisatie zijn kenmerkend. Tegelijkertijd komt er een beeld naar voren hoe de organisatie verbeterd kan worden.

Aanbod, werkwijze en organisatie van voorlichtingsgroepen

De resultaten van de enquête

In dit hoofdstuk gaan we in op het globale beeld dat uit de resultaten van de enquête naar voren komt. In de opbouw van het hoofdstuk wordt de structuur van de enquête gevolgd; hierdoor krijgt de lezer als het ware een beeld van de 'marketingmix' van voorlichtingsgroepen over homoseksualiteit voorgeschoteld. Hoewel hier en daar zal worden aangegeven waar veel onderlinge verschillen zitten, leidt deze soort beschrijving er toch toe dat een samenhangend beeld ontstaat van het aanbod, de werkwijze en de organisatie van de voorlichtingsgroepen. Wij willen daar op twee manieren nuancering in aanbrengen.

Allereerst willen we hier enige kanttekeningen maken. Bij het lezen van deze resultaten is het van belang te realiseren dat de ruim 30 voorlichtingsgroepen weliswaar een globaal gemeenschappelijk doel hebben ('bevorderen van acceptatie van homoseksualiteit'), maar dat dit geenszins betekent dat zij daar een overeenkomend aanbod op hebben. Zo is het genoemde globale doel landelijk nooit uitgewerkt naar concrete subdoelen en methodieken. Elke groep heeft gedurende de afgelopen jaren een eigen weg gezocht. De oudste groepen hebben inmiddels een meer dan twintigjarige geschiedenis achter de rug. Het grootste deel van de groepen maakt min of meer regelmatig een periode mee waarin de voorlichters vertrekken, de organisatie wegvalt en veel van het ervaringskapitaal verdwijnt. Het al dan niet kunnen teruggrijpen op een geschiedenis en ervaring maakt een wereld van verschil uit voor de organisatie van voorlichtingsgroepen. Daarbij speelt de regio en de stand van homo/lesbische emancipatie ter plaatse een grote rol bij de manier waarop een werkwijze en aanbod van een voorlichtingsgroep tot stand komt. Het spreekt vanzelf dat voorlichting over homoseksualiteit in Amsterdam of Rotterdam er anders uit zal zien dan in Friesland, Twente of Limburg. Tot drie jaar terug bestond er tussen de voorlichtingsgroepen geen enkele vorm van uitwisseling of ondersteuning⁴.

Ten tweede willen we veel meer inzicht krijgen in de huidige overeenkomsten en verschillen. Juist uit deze overeenkomsten en verschillen kunnen wij de informatie halen die essentieel is voor het doen van een landelijk ondersteuningsaanbod. In hoofdstuk III zullen wij de overeenkomsten en verschillen nader belichten.

In de rest van dit hoofdstuk geven we een overzicht van de resultaten aan de hand van de marketingmix: produkt, prijs, plaats, publiciteit en personeel.

Het Produkt

De meeste groepen richten zich met name op het onderwijs, met een nadruk op het voortgezet onderwijs (circa 90% van de groepen). Incidenteel (15%) licht men ook wel beroepsgroepen voor, met een voorkeur voor de verzorgende beroepen en 'deskundigen' zoals psychotherapeuten. Relatief veel groepen (27%) willen deze doelgroepen nog toevoegen aan hun pakket.

De termijn waarop een voorlichting kan worden aangeboden na de aanvraag varieert nogal: bij sommige groepen binnen een dag of twee (31%), bij anderen tenminste 2 weken (20%) of zelfs een maand (8%). Een gemiddelde voorlichting duurt meestal 2 uur of een dubbel lesuur (bij 69% van de groepen). De meeste groepen hebben hier ook een voorkeur voor vanwege de tijd die er dan is om een discussie op te bouwen. Eén groep voert daarentegen aan dat twee losse lessen in opeenvolgende weken ook een aardig effect oplevert. Als men ook enkele lessen accepteert (bij

⁴Sinds 1992 wordt door voorlichtingsgroepen zelf elk jaar een 'uitwisselingsdag' georganiseerd. Dit initiatief is ooit genomen door de COC afdeling Zwolle, in 1993 overgenomen door Amsterdam, in 1994 door Rotterdam en in 1995 zal de dag door Delft worden georganiseerd.

35% van de groepen gebeurt dat noodgedwongen vaak), gebeurt dat meestal omdat de school anders geen voorlichting accepteert. Groepen verschillen in de mate waarin zij vervolgens bereid zijn tot compromissen met de school.

In 88% van de groepen neemt men zich voor om waar mogelijk met een man en een vrouw voor te lichten. Dit lukt niet altijd. De reden voor het samenwerken van mannen en vrouwen is dat er dan verschillende perspectieven op homo/lesbisch zijn aan de orde komen in de voorlichting. Er komt een veelheid van onderwerpen aan bod; in totaal werden 32 thema's genoemd. Er zijn vijf standaardthema's: coming-out, ouders, informatie over het COC of de homogroep en homoseksualiteit ter plaatse, discriminatie en leefstijlen. Meestal worden deze thema's aangekleed met persoonlijke verhalen, wat men vaak ook de sterkste kant van het aanbod vindt. De groepen gaan doorgaans zeer zorgvuldig om met de potentiële homoseksualiteit of gevoelens van docenten of leerlingen; daar probeert men in de groep zo min mogelijk op in te gaan. De associatie aids-homoseksualiteit wordt met name uit de weg gegaan als het stigmatisering tot gevolg kan hebben. Inhoudelijk staat in voorlichtingen de 'acceptatie van homoseksualiteit' centraal. De betekenis van deze doelstelling en uitwerking ervan is niet altijd even duidelijk; bijna de helft van de groepen heeft geen expliciete doelen geformuleerd. Als men dat wel heeft gedaan (in 46% van de groepen) worden de doelen uitgewerkt als: "informatie geven over diverse (homo/lesbische) leefstijlen" en als "het vergroten van de bespreekbaarheid van homoseksualiteit". Dat doet men onder andere door het corrigeren van eventuele stereotiepe beeldvorming, het creëren van een open sfeer en door waardenoriëntatie. In enkele gevallen (12% van de groepen) staat niet of naast de diversiteit van leefstijlen het benadrukken van de 'normaliteit' of 'gelijkwaardigheid' van homoseksualiteit centraal.

Het gebruik van folders, video's en werkvormen loopt zeer uiteen. Sommigen gebruiken ze wel, anderen niet en geen enkele van de groepen gebruikt hetzelfde materiaal. Naast de 'standaard voorlichting' met het persoonlijke verhaal, de vragen van leerlingen en de open discussie zijn er in acht groepen (30%) specifieke programma's ontwikkeld voor vrouwenorganisaties, basisscholen, MDGO-AW, docenten of partieel leerplichtigen. Naast uitvoerende voorlichting neemt men soms deel aan preventie-overleg in de regio, doet men soms aan standwerk en heeft men soms een folder of infomap ontwikkeld.

De voorlichting wordt regelmatig (door 38% van de groepen) kort nabesproken met de klas aan het eind van de voorlichting. In ruim de helft van de groepen wordt de voorlichting achteraf met de medevoorzitter besproken (58%) of/ en in de groep (62%). Ook met de docent wordt vaak kort geëvalueerd (door 73% van de groepen). De meeste groepen (69%) stellen geen zicht te hebben op het effect van de voorlichtingen. De 27% die zegt dat wel te hebben baseert zich op de nabesprekingen met de voorgelichte groepen en de docent. Er wordt - buiten een eventueel nagesprek met de docent - zelden naar een follow-up gestreefd, wel probeert men voor nieuwe voorlichtingen uitgenodigd te worden.

De meest genoemde sterke aspecten van het aanbod zijn de ervaringsdeskundigheid, flexibiliteit en openheid. Als zwakke aspecten van het aanbod noemt men vooral de werving van nieuwe voorlichters, de organisatie van de werkgroep en het inzicht in hoe homoseksualiteit speelt en hoe erover kan worden voorgelicht in multiculturele klassen. De meerwaarde van de eigen voorlichting vindt men vooral gelegen in de ervaringsdeskundigheid en "dat men ze eens in het echt ziet" (de homoseksuelen).

De Prijs

De prijzen die men vraagt voor voorlichtingen lopen zeer uiteen. Acht van de 24 groepen die deze vraag beantwoordden (33%) doen het gratis, drie groepen (13%) vragen f25 à f35 per blokkuur voorlichting, tien groepen (42%) vragen f50 of f60, twee groepen (8%) vragen f75 en twee andere groepen vragen f100. In één geval wordt f150 gevraagd voor voorlichting aan 'deskundigen'. Voor de meeste georganiseerde groepen (38%) is de lage drempel een belangrijke overweging voor de prijsstelling. Bijna alle groepen die wel geld vragen maken dan ook uitzonderingen op hun prijsregel als de instelling echt niet kan betalen. De andere groepen geloven, terecht of onterecht, dat zij als ze geld zouden vragen, de instellingen niet binnen zouden komen. Overigens wordt zelden of nooit de kostprijs van een voorlichting berekend. De indruk wordt gewekt dat enkele

groepen zelfs het berekenen van de kostprijs haaks vindt staan op het ideële karakter van voorlichting over homoseksualiteit.

Er wordt regelmatig (73%) samengewerkt met andere instellingen. Vaak is dat met de GGD/GVO of de Rutgersstichting in het kader van Samen Leven (negen groepen, 35%) of aidsvoorlichting (12%). Dit levert niet veel (voorlichtingen) op. Positief aan de samenwerking noemt men echter de eigen deskundigheidsbevordering en de potentiële integratie van het eigen aanbod. Een flink struikelblok is dat "een vrijwilliger tussen al die professionals niet veel te halen heeft".

In de Noordelijke provincies, Enschede en Wageningen (19% van de groepen) wordt samengewerkt met ouders van homoseksuele kinderen.

De enige groep die, indien nodig, professioneel wordt ondersteund is Drenthe. Dit is ook de enige groep die structureel samenwerkt met de ouders van homoseksuele kinderen.

De Plaats

De voorlichtingen vinden vrijwel altijd bij de klant plaats, hoewel men meestal wel een eigen ruimte beschikbaar heeft. Waar het COC goed bereikbaar is via een betaalde kracht worden aanvragen voor voorlichting direct in behandeling genomen. Maar in de meeste gevallen is de bereikbaarheid heel slecht; bijvoorbeeld als er slechts één antwoordapparaat is voor de hele afdeling waarop men geen boodschappen kan inspreken. In die gevallen moet men vaak via twee of drie 'schijven' proberen erachter te komen wie aanspreekbaar is.

De voorlichtingen vinden meestal plaats binnen het vak maatschappijleer (73%) en soms binnen de vakken godsdienst (27%), biologie (23%) of gezondheidskunde (15%). Binnen vakken als verzorging, Nederlands en geschiedenis wordt men incidenteel uitgenodigd. In sommige gevallen vindt de voorlichting plaats binnen het kader van een thema; de meest voorkomende thema's zijn seksualiteit (35%) en leefstijlen/discriminatie (15%). Binnen deze thema's worden vaak ook andere gastsprekers uitgenodigd. Hoe goed de voorlichting door de klas wordt voorbereid hangt sterk af van of de voorlichting plaatsvindt in het kader van een thema of dat de voorlichting ad hoc georganiseerd is.

De meeste voorlichtingsgroepen willen dat de docent zich op de achtergrond houdt; dan kan men de sfeer meer open houden. Meestal mag de docent er wel bij zijn (50% wel, 35% soms, 12% niet). Als de docent er wel bij is wil deze dat vaak vanwege de follow-up.

De helft (54%) van de groepen stelt geen eisen aan een instelling voorafgaand aan een voorlichting, 42% heeft dat wel. Het gaat er meestal om dat men een voorgesprek wil voeren met de docent.

De Publiciteit

Standaard verstuurt 73% van de groepen elk jaar een mailing naar de potentiële afnemers van voorlichting, waarna 46% een belronde doet om tot afspraken te komen. De meeste groepen hebben wel een 'systeem' van acquisitie, maar nooit zo uitgebreid als de negen stappen die als opties in de enquête waren aangegeven. Naast de aanbiedingsbrief blijken de groepen het persoonlijk contact in 58% van de gevallen belangrijk te vinden; 42% gebruikt een wervingsfolder bij de acquisitie en 12% maakt gebruik van advertenties.

In de publiciteit worden vaak de sterke kanten van de voorlichting benadrukt, zoals de 'ervaringsdeskundige' en persoonlijke benadering. Daarnaast wordt de nadruk gelegd op de noodzaak van acceptatie van homoseksualiteit.

Vaak (in 66% van de groepen) heeft men geen zicht op welk deel of percentage van de 'markt' wordt bereikt, of (in 54% van de groepen) waarom instellingen voorlichting weigeren.

Het Personeel

In de groepen die deelnamen aan dit onderzoek participeerden 209 voorlicht/st/ers, waarvan 89 vrouwen en 120 mannen. Behalve in Rotterdam, Breda, Delft en Nijmegen zijn mannen en vrouwen

in deze groepen ongeveer evenredig verdeeld, met een lichte tendens naar iets minder vrouwen dan mannen. In Nijmegen bestaan naast elkaar aparte mannen- en vrouwenvoorlichtingsgroepen, die bij voorlichtingen samenwerken.

De meeste voorlichters zijn jong (student of iets ouder), hoewel er groepen zijn waar de verhouding wat meer gespreid ligt. Over het hele land genomen zijn er voorlichters van 19 tot 66 jaar oud. Het overgrote deel van hen is HBO of academisch opgeleid en autochtoon. Hun beschikbaarheid is afhankelijk van college- of werktijden.

Er lijken drie soorten groepen te bestaan: de 'non'groepen, de kleine en de grote groepen.

[1] *'NON' GROEPEN* De drie 'non'groepen (12%) bestaan slechts uit één voorlichter of enkele oproepkrachten (Zeeland, Tilburg, 't Gooi. Deze 'groepen' hebben geen beleid of actieve werkwijze. Zij zijn op aanvraag beschikbaar voor voorlichting. Het aantal voorlichtingen is erg klein of er wordt helemaal geen voorlichting gegeven. Bij negen van de tien COC-afdelingen en homo/lesbische groepen die de enquête uiteindelijk niet hebben geretourneerd is er sprake van een 'non'groep of alleen een contactpersoon in het bestuur die verantwoordelijk is voor voorlichting. Op basis van deze informatie kunnen we nu stellen dat 33% van de homo/lesbische groepen en afdelingen in Nederland er niet in slaagt een overigens wel gewenst voorlichtingsaanbod te realiseren.

[2] *KLEINE GROEPEN* De zeven kleine groepen (27% van de respondenten, 19% van alle groepen) hebben tussen de drie en zes voorlichters, met een gemiddelde van rond de vijf (Maastricht, Den Haag, Friesland, Rivierenland/Riel, Bergen op Zoom, Twente/Enschede, Gouda, Breda). Deze groepen komen min of meer regelmatig bij elkaar en hebben een minimaal gestructureerde werkwijze. Het aantal voorlichtingen door deze groepen blijft beperkt, naar onze inschatting omdat het beperkte aantal vrijwilligers het moeilijk maakt tijd te investeren in een meer gestructureerde werkwijze.

[3] *GROTE GROEPEN* De zestien grote groepen (62% van de respondenten, 44% van alle groepen) bestaan uit zeven voorlichters of meer. De grootste groep in dit onderzoek telde 20 voorlichters (Delft), het gemiddelde ligt op 9 à 10. Dergelijke groepen komen regelmatig bij elkaar en hebben doorgaans een expliciet beleid, een gestructureerde werkwijze en redelijk of goed ogend materiaal. Er is tijd om in subgroepen doordacht en uitgeschreven beleid, nieuwe programma's en materiaal te ontwikkelen. Door de actieve werkwijze en de goede beschikbaarheid van voorlichters doen deze groepen vaak redelijk veel voorlichting. In de grotere groepen komt het vaak voor dat maar een deel van de vrijwilligers echt actief is en dat er een (soms groot) deel meeloopt voor andere taken of als reserve- of oproepkracht. De grotere groepen vinden we vaak in de grotere homo/lesbische groepen of afdelingen van het COC.

In de meeste voorlichtingsgroepen doen de voorlichters gemiddeld één à twee voorlichtingen per maand en houden voor de organisatie en evaluatie daarvan gemiddeld één vergadering per maand of per zes weken. De coördinator heeft in de kleinere groepen gemiddeld enkele uren per maand werk aan de coördinatie, in de grotere groepen ligt dat tussen de 8 en 15 uur. De belasting van het coördinaat hangt af van de grootte van de groep, de ontwikkelde activiteiten en of er een goede taakverdeling is. In 14 groepen (56%) is er één coördinator, in 7 groepen (27%) zijn er twee of drie coördinatoren.

De meeste groepen stellen dat overdracht van het coördinaat in principe geen probleem is maar dat er na vertrek van de oude coördinator soms geen nieuwe persoon beschikbaar is voor de functie. In de praktijk blijkt dat, misschien mede door het 'gat' dat kan vallen, de feitelijke overdracht vaak niet zo soepel verloopt als de respondenten aangeven.

De voorlichters krijgen geen vergoeding, maar worden 'beloond' door middel van gezelligheid, uitwisseling van ervaringen en een feestje, borrel of etentje aan het eind van het seizoen. De inhoudelijke bevrediging die voorlichting biedt is de belangrijkste motivator. Naar schatting blijven voorlichters gemiddeld tussen de twee en vijf jaar actief, maar er zijn voorlichters die al 10 jaar actief zijn.

De werving gebeurt vooral via mond-op-mond reclame en via COC-media. Soms werft men ook in de lokale universiteitsbladen. Gezien deze methoden is het niet verbazend dat de voorlichters

vooral HBO opgeleid, jong en wit zijn overigens. De meeste groepen stellen eisen aan voorlichters. De totale lijst met eisen telt 32 criteria, die globaal kunnen worden ingedeeld in drie thema's; namelijk criteria ten aanzien van:

[1] *homoseksualiteit*: met name moet de voorlichter zijn/haar coming-out achter de rug hebben,

[2] *voorlichtingsvaardigheden*: men moet ten minste persoonlijk durven zijn en met een groepsdiscussie kunnen omgaan,

[3] *inzetbaarheid binnen het team*: deze eisen verschillen per groep maar genoemd worden onder andere dat men moet passen binnen het team, men moet willen samenwerken, tijd moet hebben en vergaderingen moet kunnen bijwonen.

De voorlichters hoeven in 30% van de groepen geen specifieke visie te onderschrijven, maar in 38% van de groepen wel. In sommige van de groepen waar men een visie moet onderschrijven wordt gesteld dat men verschillende visies naar voren moet kunnen brengen, terwijl anderen eenduidigheid en eenheid in visie binnen het team benadrukken.

De voorlichters worden meestal (in 50% van de groepen) geselecteerd via een sollicitatie of kennismakingsgesprek en een proefperiode (in 77% van de groepen). 15% van de groepen selecteert in het geheel niet en zijn al blij als iemand zich als vrijwilliger aanmeldt. Na een proef- of meelooperperiode besluit de groep (35%), een sollicitatiecommissie (15%) of/en de coördinator (19%) of de aspirant-voorlichter mag doorgaan.

De landelijke COC voorlichtingstraining (65%) en besprekingen van voorlichtingen tijdens de vergaderingen (door middel van het geven van feedback en het bespreken van knelpunten, 35%) zijn de basismethoden om de deskundigheid te bevorderen. Veel groepen organiseren daarnaast eigen trainingen (30%) of themabijeenkomsten, eventueel met externe deskundigen (27%).

Meestal werkt men binnen de voorlichtingen niet samen met andere deskundigen, behalve in Drenthe (structureel samen voorlichten met ouders) en Friesland (meestal gaat een homovertegenwoordiger van de doelgroep - dominee, maatschappelijk werker, enz. - mee met de voorlichters).

Verschillen en overeenkomsten tussen voorlichtingsgroepen

In dit hoofdstuk gaat we in op de overeenkomsten van verschillen tussen de voorlichtingsgroepen. Deze zijn van belang voor het te ontwikkelen ondersteuningsaanbod: waar deze verschillen onoverbrugbaar zijn is doorgaans geen landelijk ondersteuningsaanbod mogelijk.

Overeenkomsten in het produkt

ANTI-DISCRIMINATIE De doelen van de voorlichtingsgroepen zijn globaal hetzelfde: ze komen neer op het voorkomen en beperken van discriminatie ten aanzien van homoseksualiteit. Groepen noemen termen als anti-discriminatie, respect voor elkaars mening bevorderen, emancipatie, roldoorbreking, normdoorbreking, integratie, identificatie bieden, een positieve houding ten opzichte van homoseksualiteit bevorderen, vooroordelen wegnemen of bestrijden en homoseksualiteit bespreekbaar maken. Hieruit blijkt dat men wel ongeveer in dezelfde richting denkt, maar dat de achterliggende visies, de breedte van de doelstelling en de strategieën nogal kunnen verschillen.

ONDERWIJS Een belangrijke overeenkomst is dat vrijwel alle voorlichtingsgroepen zich in eerste instantie richten op het onderwijs. Meestal gaat het dan om voorgezet onderwijs met nadruk op LBO/MAVO (88%) en HAVO/VWO groepen (92%). Bij lessen in het onderwijs werken de meeste (69%) voorlichtingsgroepen in blokuren. Hierbij wordt als reden genoemd dat een lesuur van 50 minuten te kort is voor voorlichting over waarden en normen. Het voorlichten in blokuren is overigens niet altijd mogelijk in het kader van schoolroosters; 35% van de groepen moet daarom meestal genoegen nemen met enkele lessen.

THEMATIEK De groepen willen zich niet op voorhand vastleggen op de thema's die aan de orde zullen komen. De onderwerpen in de voorlichting hangen voor een groot deel af van de vragen van deelnemers en soms ook van de actualiteit. Deze open benadering is deel van de succesformule van voorlichtingsgroepen: juist het feit dat scholieren 'alles' mogen vragen maakt hen geneigd in gesprek te gaan. Ondanks deze 'open' benadering blijkt een vijftal vaste onderwerpen toch steeds weer terug te komen. Het gaat om:

- [1] coming-out (hoe ontdekte je het, hoe vertelde je het)
- [2] ouders (hoe vertelde je het je ouders, hoe reageerden zij)
- [3] informatie over het COC of de homogroep en homoseksualiteit ter plaatse
- [4] discriminatie (word je of voel je je wel eens gediscrimineerd, beelden in media, stereotiepe beelden en vooroordelen)
- [5] leefstijlen (heb je een vriend(in), taakverdeling, homohuwelijk)

PERSOONLIJK VERHAAL In de meeste groepen is het vertellen van een persoonlijk (coming-out) verhaal een belangrijk onderdeel van de voorlichting (expliciet genoemd door 50%, maar waarschijnlijk bij alle groepen gebruikelijk).

EFFECTEN De meeste groepen (69%) hebben geen zicht op het effect van de voorlichtingen. Daar is het aanbod te kortdurend voor. Er is natuurlijk wel sprake van directe feedback door deelnemers tijdens de voorlichting. Bij sommige groepen wordt wel gestreefd naar het krijgen van zicht op effecten; in 27% van de groepen denkt men wel enig zicht te hebben. Dit geringe aantal is merkwaardig omdat er wel regelmatig wordt geëvalueerd. De voorlichting wordt regelmatig (38%) kort nabesproken met de klas aan het eind van de voorlichting. In ruim de helft van de gevallen wordt de voorlichting achteraf met de medevoorzitter besproken (58%) of/en in de groep (62%). Ook met de docent wordt vaak kort geëvalueerd (door 73% van de groepen). Het geringe zicht op de effecten kan zijn ontstaan doordat men 'effecten' alleen opvat in termen van waarneembare gedragsverandering, maar ook omdat de externe feedback vrijwel nooit wordt bijgehouden. Slechts in enkele gevallen wordt gewerkt of gestreefd naar het werken met evaluatieformulieren.

Verschillen in het produkt

UITWERKING VISIE EN DOELSTELLINGEN Zoals reeds opgemerkt hebben de groepen globaal wel dezelfde doelen, maar verschillen de formuleringen nogal. Bijna de helft van de groepen heeft helemaal geen doelen geformuleerd. Uit antwoorden op de vraag naar 'visie' bleek dat er twee stromingen te onderscheiden zijn. De meest aangehangen visie (circa 12 groepen, 46%) is dat homoseksualiteit zeer diverse verschijningsvormen heeft. Dit wordt uitgewerkt naar het werven van voorlichters uit zo veel mogelijk verschillende subculturen en het in voorlichtingen benadrukken dat er veel manieren zijn om homo/lesbisch te zijn of te voelen. Daarbij relativeren de voorlichters ook hun eigen manier van homo/lesbisch zijn in meerdere of mindere mate; de discussie openen is het belangrijkste. Een klein aantal groepen (circa 3, 12%) hanteert als visie dat homoseksualiteit gelijkwaardig is aan heteroseksualiteit. In deze groepen worden voorlichters zo mogelijk geselecteerd op hun vermogen aan deelnemers aan voorlichting over te dragen dat homoseksualiteit normaal is en gelijk behandeld dient te worden. Dit wordt verder uitgewerkt door in voorlichtingen vooroordelen en discriminerende meningen van deelnemers aan het licht te brengen en te bespreken. De voorlichters gelden hier meer als docenten dan als gespreksbegeleiders en zijn voorbeelden van geëmancipeerde homo's.

De verschillen tussen deze visies zijn soms meer en soms minder uitgesproken. In een paar groepen wordt zowel het gelijkwaardigheidsbeginsel als het diversiteitsbeginsel gehanteerd, doorgaans met het diversiteitsbeginsel als hoofdthema. Een negental voorlichtingsgroepen (35%) laat zich helemaal niet uit over hoe zij met de kwestie 'gelijk' versus 'divers' omgaan.

ONDERWERPSKEUZE EN BEHANDELING Naast de genoemde vijf onderwerpen die steeds terugkomen in het aanbod geven diverse groepen een zeer grote reeks van andere onderwerpen aan. De groepen noemen gezamenlijk 32 onderwerpen die aan de orde kunnen komen. De diversiteit van onderwerpen lijkt door twee redenen te ontstaan. Ten eerste gaat men zoveel mogelijk in de wensen van de deelnemers, waardoor niet van te voren kan worden vastgesteld welke thema's zeker behandeld zullen worden. Ten tweede weerspiegelt de formulering van sommige aangegeven thema's meer een ideologie of doelstelling van een thema (bijvoorbeeld: "homoseksueel zijn is gewoon"). Omdat voorlichtingsgroepen niet dezelfde uitgangspunten en doelen hanteren, vaak zelfs niet intern, variëren de onderwerpen en wijze van aan de orde stellen vanzelfsprekend ook.

WERKWIJZE TIJDENS DE VOORLICHTING In de enquête werd niet gevraagd hoe de werkwijze tijdens de voorlichting is. Uit de opmerkingen bij diverse vragen kan worden opgemaakt dat het programma vaak ad hoc wordt samengesteld door de voorlichters. Het kan zijn dat de introductie minimaal wordt gedaan of zelfs afwezig is. Het kan zijn dat de voorlichting direct gericht is op het naar voren halen en bediscussiëren van vooroordelen, bijvoorbeeld door middel van videofragmenten die reacties oproepen. Sommige groepen vertellen stukken homo/lesbische geschiedenis. Voor speciale doelgroepen, zoals plattelandsvrouwen, basisschoolkinderen, partieel leerplichtigen, en MDGO zijn aparte 'programma's' ontstaan. De meeste van deze 'programma's' staan overigens niet op papier.

WERKVORMEN Alle voorlichtingsgroepen gebruiken verschillend materiaal. Oude werkvormen, die eind jaren '70 en begin jaren '80 in de voorlichting zijn geïntroduceerd, zoals het 'enveloppenspel', het 'dagboekspel', het 'carrouselspel', associatie en stellingenspelletten lijken anno 1994 minder gebruikt te worden, terwijl er wat meer gewerkt wordt aan nieuwe eigen methodieken, zoals het lezen van gedichten, persartikelen en het werken met video. De goed draaiende groepen maken eigen folders of willen dat gaan doen. Het niveau van dit soort folders loopt zeer uiteen.

Overeenkomsten in prijsbeleid

LAGE DREMPEL Veel groepen (38%) baseren hun prijsbeleid met name op het laag houden van de drempel om een voorlichting te bestellen. In de meeste regio's wordt het prijsbeleid soepel gehanteerd en worden waar nodig uitzonderingen gemaakt voor minvermogene instellingen. Naast het lage drempel-argument vindt een aantal groepen (23%) dat de prijs de kosten van een voorlichting zou moeten dekken.

GEEN KOSTPRIJSBEREKENING Geen enkele groep had vóór de enquête de kostprijs van voorlichtingen uitgerekend. Naar aanleiding van de enquête deden 4 groepen (15%) dat wel en kwamen op (Zwolle) f31,56, (Groningen) f70,85, (Den Haag) f75 en (Bergen op Zoom) f100. De

prijzen lopen uiteen door de budgetten en het aantal voorlichtingen van de groepen. Veel groepen vulden deze vraag niet in, dus weten we niet welke budgetten er omgaan in voorlichtingsgroepen. De vier groepen die deze gegevens wel leverden lopen zeer uiteen: Zwolle geeft circa 60 voorlichtingen per jaar en heeft f1.900 budget, Den Haag schat er 10 per jaar te zullen gaan doen met een budget van f750, Bergen op Zoom had het afgelopen jaar 2 voorlichtingen en f200 budget. Groningen gaf de meest genuanceerde informatie. Zij hadden in 1993-94 8 betaalde voorlichtingen en 4 onbetaalde voorlichtingen gedaan. Zij hadden f700 aan inkomsten, maar hebben f850 aan kosten gehad. De f150 tekort werd uit de algemene afdelingsbegroting bekostigd.

Verschillen in prijsbeleid

PRIJSVERSCHILLEN De prijzen van voorlichtingen lopen enorm uiteen. Acht van de 24 groepen (33%) die deze vraag beantwoordden vragen geen geld. Drie groepen (13%) vragen f25 à f35 per blokkuur voorlichting, tien groepen (42%) vragen f50 of f60, twee groepen vragen f75 en twee andere groepen vragen f100. Bij 'speciale' voorlichtingen waar meer voorbereiding aan vastzit vragen sommige groepen wat meer, bijvoorbeeld f150. Er is geen lijn in de wijze van berekening: sommige groepen hebben één tarief, andere rekenen per (les)uur, blokkuur en 'langer'. Sommigen rekenen reiskosten exclusief, anderen inclusief. De spreiding van prijsverschillen over het land is niet helemaal willekeurig: groepen in de grote steden van de Randstad neigen tot hogere prijzen terwijl voorlichting vanuit kleinere kernen in de Randstad daarentegen vaak gratis is. Buiten de Randstad rekenen Groningen en Friesland hogere bedragen en varieert het elders blijkbaar vooral naar de grootte van de voorlichtingsgroep.

WISSELENDE SAMENWERKING In negen regio's (35% van de groepen) wordt samengewerkt met de partners in het Samen Leven project (GGD/GVO en Rutgersstichting). Dit levert de meeste groepen weinig op aan voorlichtingen en de mate van betrokkenheid bij zo'n platform verschilt daardoor. Men vindt het hoge aantal overleguren erg belastend. Soms is men ontevreden over hoeveel de professionals verwachten van een vrijwilligersorganisatie, terwijl er zelden sprake is van actieve ondersteuning van voorlichting over homoseksualiteit. De voorlichtingsgroep staat vaak wel achter het gezamenlijke aanbod aan scholen (als dat het eigen werk niet in de weg staat althans) en men waardeert de samenwerking vanwege de deskundigheidsbevordering die het soms oplevert.

In sommige regio's (vooral het Noorden) wordt samengewerkt met de SLOW (ouders van homoseksuele kinderen). De mate waarin groepen contact zoeken met andere organisaties en groepen verschilt enorm. Hiervoor is geen speciale reden te vinden in de resultaten van dit onderzoek.

Overeenkomsten in de plaats en context van voorlichting

BIJ DE KLANT Vrijwel alle voorlichtingen vinden plaats bij de klant. Indien nodig hebben bijna alle groepen (85%) wel een eigen ruimte, maar daar wordt alleen in speciale gevallen de voorkeur aan gegeven (zoals bij de introductie van eerstejaars studenten, zodat die ook het COC eens hebben gezien).

MAATSCHAPPIJLEER EN BIOLOGIE Het merendeel van de groepen (73%) geeft aan voor te lichten binnen de context van het vak maatschappijleer. Daarnaast wordt ook wel voorgelicht binnen godsdienst (27%), biologie (23%) en incidenteel binnen andere vakken.

SEKS EN LEEFSTIJLEN De groepen lichten soms voor binnen de context van een thema. De twee thema's die het meest vaak genoemd worden zijn seksualiteit (35%) en leefstijlen (leefstijlen, discriminatie en samenlevingsvormen, 12-15%).

OP DE ACHTERGROND In de meeste gevallen mag de docent bij de voorlichting aanwezig zijn (50% wel, 35% soms). De meeste groepen menen echter wel dat enige voorzichtigheid hier op zijn plaats is. De docent mag het interactieproces en de sfeer van openheid niet verstoren, dus vraagt men meestal of hij/zij zich op de achtergrond wil houden.

Verschillen in de plaats en context van voorlichting

BEREIKBAARHEID De bereikbaarheid van groepen verschilt enorm. Uit de problemen bij het verkrijgen van respons op dit onderzoek bleek al dat de meeste groepen ronduit slecht bereikbaar zijn. In de meeste gevallen is men aangewezen op een antwoordapparaat van de plaatselijke groep of COC afdeling. Vaak wordt er niet of nauwelijks gereageerd op oproepen of brieven. Hoewel Empowerment Lifestyle Services al 2 jaar contact onderhoudt met alle voorlichtingsgroepen bleken de gegevens van de groepen in de meest recente adressenlijst in 64% van de gevallen toch niet volledig te kloppen! Sommige groepen zijn beter bereikbaar via een stafkracht, banenpooler of via een vaste tijd waarop men een privé- of COC-nummer kan bellen.

Overeenkomsten in PR-beleid

MINIMUM AAN ACQUISITIE Twee aspecten springen eruit als men de groepen vraagt wat men doet aan acquisitie. 72% van de groepen maakt een doelgroepkeuze en 73% verstuurt een brief naar potentiële geïnteresseerden. Dit is een minimum waar alle georganiseerde groepen aan voldoen. Er zijn daarnaast 'non-groepen' die uit een of twee personen bestaan die op afroep beschikbaar zijn en niet actief aan acquisitie doen.

Als men aan acquisitie doet gebruikt men twee hoofdargumenten om geadresseerden te overtuigen dat zij een voorlichting over homoseksualiteit moeten aanvragen: de noodzaak van acceptatie en het feit dat de aanbieders ervaringsdeskundigen zijn.

GEEN ZICHT OP BEREIK De meeste groepen (66%) hebben geen zicht op het bereikte aantal instellingen in de regio. 54% heeft geen zicht op waarom instellingen voorlichting accepteren of afwijzen.

Verschillen in PR-beleid

WEINIG SYSTEMATISCHE ACQUISITIE Geen van de groepen doen alle negen in de enquête gegeven stappen in de acquisitie van voorlichtingen. Hoewel de meeste groepen wel een drie- of viertal stappen doen is er geen lijn herkenbaar waarom groepen de ene stap wel doen en de andere niet. Wellicht is het aantal voorlichtingen per jaar van invloed op de grondigheid van de voorbereiding en van de registratie. Bij een aantal van circa 10-20 voorlichtingen per jaar heeft men weinig zin om een uitgebreid registratiesysteem te bedenken.

VERSCHILLENDE MATERIAAL Er zijn enorme verschillen tussen groepen in gebruik van acquisitiemateriaal, zowel naar aard als naar kwaliteit. Bijna iedereen (69%) gebruikt een acquisitiebrief, maar gezien de voorbeelden daarvan die bij de enquêtes zijn gevoegd blijkt de kwaliteit daarvan enorm uiteen te lopen. Bijna de helft van de groepen (42%) gebruikt folders bij de acquisitie. Geen enkele daarvan is hetzelfde. De kwaliteit verschilt van slecht doordachte teksten op fotokopie tot professioneel ontwikkelde tweekleurendruk. Er bestaat weinig of geen uitwisseling van dit soort materialen.

Overeenkomsten in personeels- of vrijwilligersbeleid

MANNEN EN VROUWEN Vrijwel alle voorlichtingsgroepen streven naar evenredige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen als voorlichters. In enkele gevallen slaagt men niet in het bieden van voorlichting door mannen en vrouwen omdat er te weinig voorlichters zijn (Friesland, 't Gooi, Tilburg) of geen of te weinig vrouwen in de groep (Breda, Rotterdam, Delft). In Nijmegen bestaan aparte mannen- en vrouwen voorlichtingsgroepen, maar deze gaan bij voorkeur gezamenlijk op pad.

EISEN AAN VOORLICHTERS Door 96% van de groepen wordt eisen gesteld aan potentiële voorlichters. Enkele 'minimum-eisen' worden door veel groepen gesteld. Het gaat erom dat men zijn/haar coming-out heeft verwerkt (58%), dat men moet durven praten over persoonlijke zaken (30%) en dat men tot op zekere hoogte met groepen moet kunnen omgaan (42%).

De selectie van voorlichters verloopt globaal hetzelfde: in de helft van de gevallen is er een sollicitatie- of kennismakingsgesprek en in 77% van de gevallen een proefperiode waarin de voorlichter wordt ingewerkt. 65% van de groepen laten hun voorlichters deel nemen aan de landelijke training (hoewel maar 19% deelname aan een dergelijke training verplicht stelt).

BELASTING EN BELONING VAN VOORLICHTERS Door het hele land worden voorlichters globaal hetzelfde belast en hetzelfde beloond. Binnen een georganiseerde groep doet de gemiddelde voorlichter circa 1 à 2 voorlichtingen per maand. Georganiseerde groepen komen gemiddeld een maal per maand of per zes weken bijeen voor taakverdeling, feedback en deskundigheidsbevordering. Tijd die voorlichters besteden aan 'overige' taken, zoals beleid formuleren, materiaal ontwikkelen, acquisitie of organisatie van deskundigheidsbevordering varieert naar de mate van activiteit van de groep. De voorlichters zijn vrijwilligers en krijgen geen vergoeding voor het werk. Aantoonbare onkosten, zoals reiskosten, worden doorgaans vergoed. Aan het eind van het (school)jaar wordt er vaak een etentje of 'feestje' georganiseerd. Voorlichters ervaren de inhoudelijke uitdaging van voorlichting over homoseksualiteit en de uitwisseling met anderen daarover als de belangrijkste (niet-materiële) beloning.

Verschillen qua personeel en vrijwilligers in voorlichtingsgroepen

GROOTTE GROEPEN De grootte van de groep loopt uiteen. We hebben in hoofdstuk II reeds een onderscheid gemaakt tussen de 'non'groepen, de kleine en de grote groepen. Belangrijke consequenties van deze verschillen in grootte zijn het beperkte aantal voorlichtingen dat men in kleine groepen aankan gezien de beschikbaarheid van voorlichters en dat er grenzen zijn aan de kwaliteit die men kan bieden. Doordat men nauwelijks extra tijd kan investeren in het uitzetten van beleid, in acquisitie en contacten of in het maken van materiaal blijven kleine groepen vaak beperkt qua mogelijkheden.

BELASTING COÖRDINATOREN De coördinatoren van de groepen worden heel verschillend belast. Het aantal geïnvesteerde uren dat men opgeeft varieert van minimaal 1 uur per maand tot maximaal 56 uur per maand. In kleinere groepen wordt tussen de 1 en 7 uur per maand genoemd, in de grote groepen ligt het gemiddelde tussen de 8 en 15 uur. De 56 uur die Amsterdam noemt is extreem ten opzichte van de andere groepen en houdt waarschijnlijk verband met het heropzetten van een gestructureerde manier van werken. De verschillen tussen groepen houden niet alleen verband met de hoeveelheid werk of activiteit van een groep, maar ook met de manier waarop men al dan niet taken heeft verdeeld. In 14 groepen (56%) is er één coördinator, in 7 groepen (27%) zijn er twee of drie coördinatoren. In sommige groepen doet het coördinaat al het organisatorische werk terwijl andere groepen een verregaande taakverdeling hebben.

LENGTE VRIJWILLIGERSLOOPBAAN De lengte van de loopbaan van vrijwillige voorlichters loopt uiteen van 1 tot 10 jaar. Een aantal aspirant-voorlichters valt tijdens de eerste 'inwerk' maanden reeds af omdat zij het werk niet leuk vinden of niet aankunnen. Over het percentage afvallers maken de groepen geen schattingen. Daarnaast is er een categorie voorlichters die één of maximaal twee jaar actief blijft (23% van de groepen geeft aan dat dit bij hen het gemiddelde is), een groep die 2 tot 5 jaar actief blijft (dit is het geval in 35% van de groepen) en een kleine groep die circa 10 jaar actief blijft (8% van de groepen). Uit de opmerkingen blijkt dat er in goed draaiende groepen vaak een harde kern is, waarnaast andere voorlichters korter of langer actief zijn. Over de redenen voor deze verschillen wordt weinig gezegd.

VISIES Nadat bij het 'produkt' al was gebleken dat visies op hoe voorlichting eruit moet zien verschillen, blijkt ook dat op dit punt verschillende eisen aan voorlichters worden gesteld. Acht groepen (30%) stellen geen eisen aan de visie op homoseksualiteit van voorlichters. Als reden daarvoor wordt gegeven dat de diversiteit van meningen juist belangrijk wordt geacht. Tien groepen (38%) stellen wel eisen. De verwerking van de eigen coming-out, het niet als problematisch presenteren van homoseksualiteit en het kunnen zien van de diversiteit van de homo/lesbische subculturen zijn centrale elementen in de eisen die men stelt aan de visie van voorlichters.

AANVULLENDE EISEN Naast de 3 genoemde minimale eisen aan voorlichters (dat de coming-out is verwerkt, dat men moet durven praten over persoonlijke zaken en dat men tot op zekere hoogte met groepen moet kunnen omgaan) noemen voorlichtingsgroepen 35 eisen waarover men het

minder eens is of die men verschillend waardeert. Deze eisen kan men indelen in drie categorieën: homospecifieke eisen, methodische eisen en eisen ten aanzien van de werkwijze.

De 13 homospecifieke eisen die groepen formuleren komen neer op deskundigheid over homoseksualiteit, homo/lesbische leefstijlen, persoonlijk inzicht daarin en het kunnen plaatsen en relativeren van (ook eigen) waarden en normen daaromtrent. Verschillen treden onder andere op in de mate waarin men nadruk legt op kennis of attitude en de mate waarin men het onderschrijven van formele doelstellingen noemt ("onderschrijven doelstellingen", "inzicht hebben in COC zaken") of een meer ruime betrokkenheid formuleert ("op de hoogte zijn van actualiteit").

De 15 methodische eisen hebben betrekking op vaardigheden om met groepen te werken, een duidelijk verhaal te kunnen houden en flexibel en ontspannen te kunnen reageren. De eisen die groepen stellen op methodisch gebied verschillen qua zwaarte. Het is uit het onderzoek niet op te maken hoe sterk men hierop let en waarom bepaalde eisen wel en andere niet gesteld worden.

De 10 eisen ten aanzien van de werkwijze hebben betrekking op de beschikbaarheid, het enthousiasme, de teamsfeer, deelname aan training en het COC lidmaatschap. Sommige groepen formuleren een vorm van aanpassing ("men moet passen binnen het team", "voldoende tijd hebben") terwijl anderen positieve persoonlijkheidskenmerken formuleren ("enthousiasme", "team spirit"). Zes groepen (23%) noemen COC lidmaatschap als eis. Hoewel 65% (17) van de groepen hun voorlichters een training laat volgen noemen slechts vijf groepen (19%) deelname aan training als eis.

Conclusies

Algemene indruk

Als we de hier gepresenteerde resultaten bekijken vallen twee zaken op. Enerzijds komt er heel wat kijken bij de organisatie van voorlichtingsgroepen en een belangrijk deel (circa 67%) van de nu actieve groepen slaagt er heel redelijk in hun taak waar te maken. Anderzijds wordt duidelijk dat er schrijnende lacunes zitten in het bereik en de kwaliteit van het aanbod.

In dit hoofdstuk zal worden geschetst waar voorlichtingsgroepen overeenkomen, zodat op basis daarvan kan worden gekomen tot een voorstel voor 'harmonisatie'. Vervolgens zal worden aangegeven waar de verschillen zitten die een belemmering vormen voor toekomstige landelijke ondersteuning. Er zullen voorstellen worden gedaan om deze verschillen te harmoniseren. Tenslotte zal worden ingegaan op knelpunten waar voorlichtingsgroepen mee worstelen en zullen suggesties worden gedaan hoe deze kunnen worden opgelost.

Waar voorlichtingsgroepen reeds harmoniëren

De inhoud van voorlichtingen

De globale doelen van de voorlichtingsgroepen zijn het voorkomen en beperken van discriminatie ten aanzien van homoseksualiteit.

De voorlichtingsgroepen richten zich in eerste instantie op het (voortgezet) onderwijs. Achter deze doelgroepkeuze ligt de redenering dat voorlichting over waarden en normen daar plaats hoort te vinden; bovendien biedt de onderbouw van het voortgezet onderwijs ruimte voor deze voorlichting. Bij lessen in het onderwijs werken de voorlichtingsgroepen bij voorkeur in blokken. Hierbij wordt als reden genoemd dat een lesuur van 50 minuten te kort is voor voorlichting over waarden en normen.

De groepen willen zich niet op voorhand vastleggen op de thema's die aan de orde zullen komen. De onderwerpen in de voorlichting hangen voor een groot deel af van de vragen van deelnemers en van de actualiteit. Deze open benadering is deel van de succesformule van voorlichtingsgroepen: juist het feit dat deelnemers 'alles' mogen vragen maakt hen geneigd in gesprek te gaan. Ondanks deze 'open' benadering blijken een vijftal onderwerpen toch steeds weer terug te komen. Het gaat om: coming-out, ouders, informatie over het COC of de homogroep, homoseksualiteit ter plaatse, discriminatie en leefstijlen. Deze 'standaard' onderwerpen lijken enigszins op de vijf thema's die het HOSVO in 1990 voorstelde als minimumcriteria voor adequate aandacht voor homoseksualiteit binnen seksuele voorlichting (homo/lesbische gevoelens, homo/lesbisch zijn, coming-out, leefstijlen, discriminatie). Vergeleken met de thema's van het HOSVO ligt de nadruk bij voorlichtingsgroepen echter minder op het leren herkennen van homo/hetero gevoelens en seksuele ontwikkeling en meer op discriminatie en het doorbreken van vooroordelen.

In de meeste groepen is het vertellen van een persoonlijk (coming-out) verhaal een belangrijk onderdeel van de voorlichting. Het persoonlijke verhaal boeit de deelnemers mateloos en is een unieke vorm van voorlichting die docenten of groepsbegeleiders niet kunnen bieden. Het kan een doorbraak teweeg brengen in de weerstand die veel deelnemers aan voorlichting voelen tegen homoseksualiteit.

De meeste groepen hebben geen zicht op het effect van de voorlichtingen. Daar is het aanbod te kortdurend voor. Er is natuurlijk wel sprake van directe feedback van deelnemers en docenten tijdens en na de voorlichting, maar die wordt zelden goed geregistreerd.

Het prijsbeleid

De meeste groepen baseren hun prijsbeleid op het laag houden van de drempel om een voorlichting te bestellen. In de praktijk betekent dat meestal ook: de prijs laag houden. Of dit ook zo werkt is onbekend. Het lijkt erop dat de hoogte van de prijs het aantal voorlichtingen van een groep niet

negatief beïnvloedt. Eerder zien we dat de grotere groepen, die beter georganiseerd zijn en het aanbod professioneler aanprijzen, meer voorlichtingen hebben terwijl zij toch de hoogste tarieven vragen. Dit speelt vooral in de grotere steden. Het kan ook zijn dat een grotere weerstand op het platteland tegen homoseksualiteit een rol speelt bij de daar vaker lagere prijzen. Naast het laag houden van prijzen in veel regio's wordt het prijsbeleid bijna overal soepel gehanteerd en worden waar nodig uitzonderingen gemaakt voor minvermogende instellingen.

Naast het lage drempel-argument vindt een aantal groepen dat de prijs de kosten van een voorlichting zou moeten dekken. Ondanks dat berekenen voorlichtingsgroepen zelden of nooit de kostprijs van hun voorlichting. De vraag naar kostprijsberekening was voor veel groepen verrassend en soms ook onaangenaam. Sommige groepen vatten hem op als een soort belediging aan het ideële karakter van voorlichting. Een coördinator: "Nooit berekend. En dat zijn we ook niet van plan." Een andere groep: "Werkelijke kosten? -> ONZIN". Uit de weinige beschikbare gegevens mag waarschijnlijk wel geconcludeerd worden dat voorlichtingsgroepen doorgaans met extreem lage budgetten werken.

De plaats en de context

Vrijwel alle voorlichtingen vinden plaats bij de klant. Het merendeel van de groepen geeft aan voor te lichten binnen de context van het vak maatschappijleer en soms binnen godsdienst en biologie. De twee thema's die het vaakst genoemd worden zijn seksualiteit en leefstijlen.

In de meeste gevallen mag de docent bij de voorlichting aanwezig zijn, maar wordt van hem/haar gevraagd zich terughoudend op te stellen in verband met de gewenste openheid van deelnemers.

De publiciteit

De meeste groepen maken een globale doelgroepkeuze en versturen een brief naar potentiële geïnteresseerden. Men gebruikt als argumenten dat acceptatie van homoseksualiteit een noodzaak is en dat de aanbieders ervaringsdeskundigen zijn.

De voorlichters

Vrijwel alle voorlichtingsgroepen streven naar evenredige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen als voorlichters. De redenen hiervoor zijn divers: het naast elkaar kunnen zetten van vrouwen- en mannenperspectieven is het belangrijkste, maar daarnaast hecht men soms ook aan identificatiemogelijkheden en het voorkomen van het vooroordeel dat alleen mannen homo zijn. Vrijwel alle groepen stellen eisen aan potentiële voorlichters. Men moet zijn/haar coming-out hebben verwerkt, durven praten over persoonlijke zaken en tot op zekere hoogte met groepen kunnen omgaan. De selectie van voorlichters verloopt via een sollicitatie- of kennismakingsgesprek, gevolgd door een proefperiode waarin de voorlichter wordt ingewerkt. De voorlichters nemen in principe deel aan de landelijke training. De gemiddelde voorlichter doet 1 of 2 voorlichtingen per maand en de groepen komen gemiddeld een maal per maand bijeen voor taakverdeling, onderlinge feedback (intervisie) en deskundigheidsbevordering. De voorlichters zijn vrijwilligers en krijgen geen vergoeding voor het werk. Onkosten, zoals reiskosten, worden vergoed. Aan het eind van het (school)jaar wordt iets bijzonders met de groep georganiseerd. Voorlichters ervaren de inhoudelijke uitdaging van voorlichting over homoseksualiteit en de uitwisseling met anderen daarover als een belangrijke niet-materiële beloning.

Belemmerende verschillen tussen voorlichtingsgroepen

De inhoud van voorlichtingen

Bijna de helft van de groepen heeft geen doelen geformuleerd en de andere helft gebruikt nogal uiteenlopende formuleringen. Er zijn globaal twee visies: dat homoseksualiteit zeer diverse verschijningsvormen heeft en dat homoseksualiteit gelijkwaardig is aan heteroseksualiteit. Juist de kwestie 'anders' of 'normaal' is bij voorlichting over homoseksualiteit een kernpunt van discussie. Voorlichters moeten het met elkaar eens zijn hoe zij deze discussie hanteren en vanuit welke uitgangspunten zij de discussie ingaan. Door veel groepen wordt deze variatie gewaardeerd, bij andere kan het een bron van interne conflicten zijn. Naar de 'klant' toe is het beeld van de inhoud van een voorlichting door deze variatie soms onduidelijk. Uit onderzoek naar homo/lesbische

docenten⁵ en naar homo/lesbische scholieren⁶ blijkt dat deze onberekenbaarheid bedreigend kan werken voor homo/lesbische personen op school. Voor de duidelijkheid onder elkaar en naar de klant toe zou deze visie meer helder kunnen worden geformuleerd.

Hoewel er niet direct naar is gevraagd, blijkt wel dat de werkwijze tijdens een voorlichting niet standaard is. De traditionele werkwijze van voorlichtingsgroepen bestond in de jaren '70 uit een korte kennismakingsronde, een introductie van het COC of de betrokken homo/lesbische groep, het bieden van gelegenheid tot vragen, het discussiëren over thema's die naar voren kwamen en een korte evaluatie. Als er geen vragen kwamen of discussie ontstond (bijvoorbeeld in een verlegen of schijntolerante groep) werd een eenvoudig associatiespel of stellingenspel gespeeld. Dit 'programma' lijkt tegenwoordig minder duidelijk aanwezig te zijn. Er bestaat een grotere diversiteit in onderwerpen die aan de orde kunnen komen. De diversiteit van onderwerpen lijkt door twee redenen te ontstaan. Ten eerste gaat men zoveel mogelijk in de wensen van de deelnemers, waardoor niet van te voren kan worden vastgesteld welke thema's zeker behandeld zullen worden. Bij gebrek aan een duidelijk 'programma' kan dit een gevaar betekenen voor de inhoud van de voorlichting; men kan een 'goed' gesprek hebben gehad maar toch essentiële zaken hebben laten liggen vanwege de tijd. Ten tweede weerspiegelt de formulering van sommige aangegeven thema's meer een ideologie of doelstelling van een thema (bijvoorbeeld: "homoseksueel zijn is gewoon"). Omdat voorlichtingsgroepen niet dezelfde uitgangspunten en doelen hanteren, vaak zelfs niet intern, variëren de onderwerpen en wijze van aan de orde stellen vanzelfsprekend ook. Het ontbreken van een op zijn minst globaal programma vormt een knelpunt bij het eventueel maken van landelijke publiciteit, voor het streven naar kwaliteit, voor de inbedding in schoolprogramma's en voor het evalueren op effect. Het is aan te bevelen om in samenwerking een globale gemeenschappelijke beschrijving te maken van het 'standaard' programma en van programma's voor andere doelgroepen dan het voortgezet onderwijs.

Naast het ontbreken van gemeenschappelijke programma's gebruiken alle voorlichtingsgroepen verschillend materiaal. Veel groepen maken eigen videomateriaal dat wordt opgenomen van TV. De goed draaiende groepen maken eigen folders of willen dat gaan doen. De niveaus van dit soort folders lopen zeer uiteen. In de afgelopen jaren heeft het landelijk COC regelmatig vragen gekregen om de groepen bij het verzamelen, bewaren en ontwikkelen van werkvormen en materiaal te ondersteunen. Tot het afsluiten van dit onderzoek bestond daar echter geen ruimte voor. De documentatie van het HOSVO over simpele werkvormen voor voorlichting over homoseksualiteit is onder de groepen niet bekend. Dit alles leidt tot het herhaald uitvinden van hetzelfde wiel en vaak tot matige kwaliteit. Een betere uitwisseling en samenwerking bij het ontwikkelen van materiaal kan leiden tot een verhoging van de standaard en kwaliteit van de voorlichting.

Het prijsbeleid

De prijzen van voorlichtingen lopen enorm uiteen. Het gratis uitvoeren van voorlichting is nobel bedoeld, maar anno 1994 niet meer erg reëel. Alle andere vergelijkbare instellingen en wellicht ook de naburige COC afdelingen of homogroepen vragen geld voor hun voorlichting en instellingen hebben er in principe geld voor beschikbaar. Om serieus genomen te worden en om in de toekomst in de eigen kwaliteit te kunnen investeren zullen op zijn minst een deel van de onkosten moeten worden terugverdiend. Bij harmonisering zal dit punt veel problemen opleveren; enerzijds vanwege de mening dat "je voor homo/lesbische voorlichting geen geld kan/mag vragen", anderzijds omdat vaardigheden ontbreken om de voorlichting adequaat aan te prijzen. Een gefaseerde invoering van het vragen van bijdragen en ondersteuning van de groepen hoe dat het best te doen is daarom gewenst.

De plaats en de context

De bereikbaarheid verschilt per groep enorm. De meeste groepen zijn slecht bereikbaar. Groepen zouden op zijn minst bekend moeten maken aan relevante instellingen (zoals Gay & Lesbian

⁵P. Dankmeijer, "Vies niet, homo wel", Homostudies/ISOR, Utrecht, 1994

⁶J. Kersten & G.M. Sandfort, "Lesbische en homoseksuele adolescenten in de schoolsituatie", Homostudies/ISOR, Utrecht, juli 1994

Switchboard, het landelijk COC, Empowerment Lifestyle Services en belangrijke instellingen op de lokale sociale kaart - meldpunten, RIAGG, GGD, AMW - wie de externe contactpersoon is en op welke tijden men bereikbaar is.

De publiciteit

De acquisitie van de meeste groepen is weinig systematisch. Voor de overdracht en ondersteuning zou een landelijk systeem, dat eventueel kan worden geautomatiseerd, erg nuttig zijn.

De kwaliteit van acquisitiemateriaal verschilt en zou via landelijke ondersteuning kunnen worden verbeterd.

De voorlichters

De kleine groepen zijn vaak beperkt qua mogelijkheden. Landelijk geformuleerde procedures, formulieren en handleidingen zullen vooral aan hen ten goede komen.

De coördinatoren van de groepen worden heel verschillend belast. Een betere taakverdeling en landelijk geformuleerde werkwijzen die voorkomen dat elke coördinator het wiel moet uitvinden zal dit probleem deels oplossen.

Knelpunten van voorlichtingsgroepen

De voorlichtingsgroepen noemen zelf drie belangrijke problemen waar zij mee kampen.

1. De groepen hebben vaak niet genoeg vrijwilligers of de vrijwilligers lopen weg. Dit is het meest ernstig als de coördinator vertrekt. Maar ook het vertrek of niet kunnen krijgen van voorlichters is een probleem. Ten eerste leidt dit ertoe dat men minder beschikbaar is voor voorlichtingen. Het 'hebben' van vier voorlichters wil niet automatisch zeggen dat men aan een aanvraag kan voldoen: de vrijwilligers moeten maar net beschikbaar zijn op het moment dat de betreffende voorlichting gepland is. In een grotere groep is dat veel makkelijker te regelen. Ten tweede is er met een grote groep voorlichters meer potentieel om materiaal, programma's en beleid te maken. Dit soort 'extra' werkzaamheden wordt een kleine groep snel te zwaar.

2. De groepen zeggen vaak te weinig informatie te hebben over seksualiteit in andere culturen, waardoor het moeilijk is voor te lichten in multiculturele klassen.

3. De groepen klagen over het gebrek aan landelijke ondersteuning. Daarbij denken zij in eerste instantie aan de organisatie van uitwisseling van materiaal en van het maken van landelijke publiciteit voor voorlichting over homoseksualiteit.

Als we de resultaten van dit onderzoek nader bekijken, komen we aan een tiental andere knelpunten die de organisatie van voorlichtingsgroepen verzwakken.

1. Er is geen uitwisseling of gezamenlijke ontwikkeling van materiaal. Door het ontbreken van onderlinge contacten en samenwerking is de ontwikkeling van nieuwe materialen tijdrovend, kostbaar en voor veel groepen onmogelijk. Een informatiepunt waar groepen reeds bekende materialen kunnen opvragen of inzien en via welk groepen met elkaar in contact kunnen komen zou hier een oplossing voor kunnen bieden.

2. Er bestaat te weinig zicht op de effectiviteit van voorlichting. Er is weinig zicht op de effecten van voorlichtingen. Gezien het kortdurende aanbod zou het ook erg moeilijk zijn om aan te tonen dat er inderdaad effecten zijn op de langere termijn, hoewel dit wat de korte termijn betreft zeker wel mogelijk is. Zo is door de Universiteit van Amsterdam aangetoond dat de vertoning van de voorlichtingsfilm "Framed Youth" op zich al een anti-discriminatoire effect heeft op scholieren⁷. In de

⁷Lieven Coppejans, "Effectevaluatie van 'Framed Youth', een voorlichtingsfilm over homoseksualiteit", Universiteit van Amsterdam, vakgroep massacommunicatie, 1988

Verenigde Staten van Amerika is hier en daar beperkt onderzoek gedaan naar de effecten van soortgelijke voorlichting als in Nederland plaatsvindt. Naast effectonderzoek onderscheidt men wel impactonderzoek en procesevaluatie. Deze soorten evaluatie zijn eenvoudiger te organiseren en een enkele voorlichtingsgroep doet dat tot op zekere hoogte ook al.

De planmatigheid en kwaliteit van het voorlichtingswerk zal gebaat zijn bij invoering en ondersteuning van evaluatie. Binnen de groepen bieden evaluatieresultaten aanleiding tot bijstelling van het beleid, naar buiten toe kan men met de resultaten aantonen dat het werk kwalitatief goed is en effect heeft.

3. Er vindt geen follow-up van voorlichting plaats. Er wordt zelden aandacht besteed aan een follow-up in de instellingen (behalve proberen opnieuw uitgenodigd te worden). Op deze manier wordt het potentiële effect van voorlichtingen ernstig tekort gedaan. Het ontwikkelen van simpele manieren waarop voorlichtingsgroepen homo/lesbisch beleid in de door hen benaderde instellingen aan de orde kunnen stellen zou een aanzet tot een betere follow-up kunnen zijn. Het opzetten van beleidsgroepen binnen voorlichtingsgroepen of afdelingen/homogroepen als geheel of op landelijke niveau zou een andere optie kunnen zijn om een beleidsmatige follow-up te geven aan het voorlichtingswerk.

4. Samenwerking met derden kan in veel gevallen beter. De mate waarin groepen contact zoeken met andere organisaties en groepen verschilt enorm. Hiervoor is geen speciale reden te vinden in de resultaten van dit onderzoek. Het niet samenwerken kan leiden tot isolatie; zeker in het onderwijsveld zal door de recente ontwikkelingen (het vaststellen van kerndoelen, basisvorming, Samen Leven) samenwerking steeds noodzakelijker worden. Training over de (on)mogelijkheden en vormen van samenwerking met verwante organisaties zou hierin verbetering kunnen brengen. Landelijk zouden vormen van samenwerking kunnen worden voorbereid, waarbij rekening wordt gehouden met de (on)mogelijkheden van voorlichtingsgroepen. Er is veel deskundigheid en enthousiasme aanwezig binnen de voorlichtingsgroepen. Aan professionele samenwerking met vrijwilligersorganisaties die geen betaalde ondersteuning hebben zitten echter vele haken en ogen. Wil samenwerking op de langere termijn een kans van slagen hebben zal moeten worden gedacht aan een zekere mate van professionalisering, ook in de sfeer van betaling.

5. De participatie in Samen Leven platforms levert vaak onvoldoende op. De samenwerking in Samen Leven platforms levert de meeste groepen weinig op aan voorlichtingen en de mate van betrokkenheid bij zo'n platform verschilt dan ook. Men vindt het hoge aantal overleguren en de overlegtijden overdag erg belastend. Vaak wordt erg veel 'input' verwacht van de voorlichtingsgroep terwijl dat er niet toe leidt dat voorlichting over homoseksualiteit meer door aan de orde komt op scholen. Het onderwerp homoseksualiteit staat doorgaans niet nummer één op de prioriteitenlijst van scholen en voorlichtingsgroepen worden daardoor vaak slachtoffer van het 'vraag'gerichte karakter van Samen Leven platforms. Een van de mogelijke bijdragen tot een oplossing van dit probleem is de aanpassing van het aanbod van voorlichtingsgroepen, zodat dit aantrekkelijker wordt voor scholen of beter past in een echt gezamenlijk aanbod. Een andere mogelijkheid is dat voorlichtingsgroepen worden ondersteund in het verwerven van een steviger positie binnen het platform, waardoor voor het aanbod van het COC/de lokale homo/lesbische werkgroep een duidelijke plaats kan worden veroverd naast het aanbod van GGD's, Rutgersstichting en RIAGG's. Een derde mogelijkheid is dat er landelijk een campagne wordt gestart om het beperken van homo/lesbische discriminatie net zo'n issue te maken als aidsvoorlichting en de preventie van seksueel geweld reeds is en de vraag van de scholen op deze wijze wordt gestimuleerd.

6. De meeste groepen zijn slecht bereikbaar. Wellicht moeten voorlichtingsgroepen worden ondersteund door het ter beschikking stellen van een antwoordapparaat, een on-line computer of een landelijk meldpunt voor het bestellen van voorlichtingen.

7. Doorgaans hebben groepen geen zicht op hun markt. De meeste voorlichtingsgroepen doen wel een keuze in doelgroepen, maar deze is bijna automatisch (grotendeels) beperkt tot het voortgezet onderwijs. De meeste groepen (66%) hebben geen zicht op het bereikte aantal instellingen in de regio. 54% heeft geen zicht op waarom instellingen voorlichting accepteren of afwijzen. Dit

betekent dat kostbare kansen om het beleid bij te stellen worden gemist. Een betere registratie van contacten kan hier een oplossing toe bieden. Er zijn geen gevallen bekend van voorlichtingsgroepen die marktonderzoek hebben gedaan. Dit leidt ertoe dat de meeste voorlichtingsgroepen relatief *ad hoc* en *in den blinde* werken. Een vorm van marktonderzoek zou de voorlichtingsgroepen een beter handvat kunnen geven voor waar de meeste noodzaak voor voorlichting ligt, welke vragen er leven, vanuit welke achtergronden deze vragen leven en welke ruimte er is om een vergoeding te vragen. De voorlichtingsgroepen hebben echter geen ervaring met marktgericht werken of met onderzoek. Dit probleem kan worden aangepakt door landelijk onderzoek of vragenlijsten te ontwikkelen, door training en coaching.

8. *De acquisitie van voorlichtingen gebeurt vaak weinig systematisch.* De meeste voorlichtingsgroepen doen slechts beperkt aan acquisitie. Alle stappen van het acquisitieproces kunnen beter worden ondersteund. Automatisering van contacten, ook op het niveau van de hele COC-afdeling of homo/lesbische werkgroep, is gewenst om de public relations te verbeteren.

9. *De werving van voorlichters verloopt vaak moeizaam.* Veel voorlichtingsgroepen hebben moeite met het werven van nieuwe voorlichters en soms met het vasthouden van voorlichters. De groepen willen vaak een breed spectrum aan voorlichters in hun midden hebben, maar vaak lukt dat niet goed. De voorlichters worden meestal geworven via-via en door publiciteit binnen COC bladen en lokale universiteitsbladen. Gezien deze methoden is het niet verbazend dat de voorlichters vooral HBO opgeleid, jong en wit zijn. Een meer doordachte en bredere werving zou meer kunnen opleveren.

10. *De continuïteit van de coördinatie is niet gegarandeerd.* In de meeste groepen zijn coördinatoren zwaar belast. Mede hierdoor is het moeilijk nieuwe coördinatoren te vinden na vertrek van een oud-coördinator. Dit kan ertoe leiden dat er een coördinatorloze periode ontstaat waarin de voorlichtingsgroep organisatorisch instort en de continuïteit verloren gaat. Dit complex van problemen kan worden opgelost door een betere beschrijving en planning van taken, een goede verdeling/spreiding van taken, het aanstellen van een vice-coördinator, co-coördinator, assistent-coördinator of het instellen van een coördinatieteam. Het nadrukkelijker en wellicht extra belonen van deze functie is aan te bevelen. Eventueel kunnen delen van de taak worden uitbesteed aan een stafkracht of een extern bureau.

Een toekomstvisie op het functioneren van voorlichtingsgroepen

Rekening houden met verscheidenheid

Bij het beschrijven van een toekomstvisie op het functioneren van voorlichtingsgroepen lopen we de kans een beeld te schetsen dat ver afstaat van een deel van de groepen. Zo waren met name de 'non'groepen al enigszins gechoqueerd door de lengte van de enquête en de vele opties die werden geboden als antwoorden. Eén groep vroeg: "Wat denk je dat we zijn? Een multinational?". Daarbij blijkt dat veel voorlichtingsgroepen vrij autonoom functioneren. Voorlichting heeft een ruim twintigjarige geschiedenis en in deze periode heeft er nooit centrale aansturing of ondersteuning plaatsgevonden. Elke groep heeft zijn eigen organisatie en werkwijze ontwikkeld en stelt daar vanzelfsprekend hoge prijs op. Soms zijn voorlichtingsgroepen zelfs vrijwel autonoom binnen de eigen COC-afdeling of homo/lesbische groep.

In welke toekomstvisie dan ook zullen we daarom rekening moeten houden met de grote onderlinge verschillen tussen voorlichtingsgroepen en zullen initiatieven tot verbetering van de organisatie in voortdurend overleg stapsgewijze moeten worden ondernomen.

Bezinning op de rol en positie van voorlichtingsgroepen

Hoewel dat tegenwoordig in de uitvoering van het werk niet altijd even duidelijk meer is, zijn voorlichtingsgroepen aan de begin van de jaren zeventig ingesteld met een bepaald doel en een specifieke functie. Het doel was gerelateerd aan de hoofddoelstellingen van het COC: het bevorderen van maatschappelijke hervormingen om tot een integratie van homoseksualiteit te komen en het bevorderen van persoonlijke emancipatie. De strategieën waren het tegemoet treden van de door heteronormen gedomineerde maatschappij met een expliciet beeld van homoseksualiteit, over deze normen een dialoog opzetten en het bevorderen van individuele coming-out. Het einddoel was als geaccepteerd verschijnsel op te gaan in het geheel van de maatschappij. Voorlichting was een speerpunt om homoseksualiteit als maatschappelijk verschijnsel zichtbaar te maken en de dialoog op gang te brengen. Daarnaast moest het aanwezig zijn van homo's en lesbiennes zelf in scholen en jongerenwerk een identificatiefunctie hebben voor jongeren met die met hun seksuele identiteit worstelden.

Door de toegenomen mate van tolerantie en de diversificatie van de manier waarop homoseksualiteit in de jaren negentig beleefd en geuit wordt is de functie van voorlichting veranderd. Het vroegere 'dogma' over de voor emancipatie noodzakelijke coming-out wordt nu veel meer gezien als een culturele strategie die typisch is voor Noord-Europese landen en Noord-Amerika. Met de in toenemende mate multiculturele maatschappij wordt het doel van persoonlijke emancipatie genuanceerd en bijgesteld. Ook het doel maatschappelijke hervormingen te bewerkstelligen verandert: in de jaren negentig gaat het erom waar je wat precies veranderd wil hebben. De vragen worden meer specifiek en bij de antwoorden kan niet meer worden teruggevallen op algemene theorieën over heteronormen in het algemeen. Het einddoel is niet meer op te gaan in een maatschappij maar om ruimte te krijgen voor een gevarieerd scala aan belevingen, uitingen daarvan en daarop gebaseerde leefstijlen. Een groot deel van de bevolking is veel beter geïnformeerd over homoseksualiteit dan 20 jaar geleden. Mensen reageren echter doorgaans nog 'tolerant-op-afstand', dat wil zeggen dat men zegt homoseksualiteit te accepteren maar er niet mee geconfronteerd wil worden. Instellingen stellen zich 'open op te stellen voor iedereen' en ontkennen daarmee hun verantwoordelijkheid om zich echt te verdiepen in andere belevingen en leefstijlen.

Het is nu de vraag welke positie de voorlichtingsgroepen binnen dat geheel moeten en kunnen innemen. Zij moeten opnieuw overwegen welke groepen benaderd dienen te worden, op welke wijze zij denken over homoseksualiteit, hoe emancipatiebeleid naar deze groepen vorm moet

worden gegeven en welke functie en vorm de inhoudelijke voorlichting daarbinnen zou moeten hebben.

Onze visie is dat een dergelijke overweging eigenlijk op lokaal COC-afdelingsniveau of het niveau van de plaatselijke homo/lesbische werkgroep zou moeten plaatsvinden. Het doel en de functie van de voorlichtingsgroep zou binnen dat grotere kader een plaats moeten vinden. Het kan daarbij heel goed zijn dat de voorlichtingsgroep als inhoudelijk deskundige 'denktank' een dergelijke lokale discussie aanstuurt. In de voorlichtingsgroep is immers vaak de inhoudelijke kennis over homoseksualiteit en de ervaring met het voeren van discussies tot specialiteit gemaakt.

De visie en doelstelling van voorlichtingsgroepen zou duidelijker moeten worden geformuleerd en vertaald in programma's die een vertaling bieden naar specifieke doelgroepen en instellingen. Voorlichting moet een duidelijke verbinding krijgen met de andere pogingen om emancipatie binnen instellingen te bereiken.

Missie en marketing

Zoals in het voorgaande beschreven is, zal de voorlichting in onze visie meer specifiek op instellingen gericht moeten worden. Omdat te kunnen doen is meer zicht nodig op de organisatie, wensen, behoeften en cultuur van instellingen. Ook de afname of het wegvallen van overheidssubsidies zal noodzaak tot kostendekkend en marktgericht werken doen toenemen. Er zal daarom een creatieve combinatie gevonden moeten worden tussen een 'missie'gestuurde manier van werken en marketing van het aanbod.

Marktonderzoek zal nodig zijn om zicht te krijgen op welk aanbod acceptabel en aantrekkelijk is en om betere beleidskeuzes te kunnen maken. Landelijke ondersteuning van deze aspecten is noodzakelijk. Omdat ook landelijke instellingen met het wegvallen van subsidie te maken hebben en marktgericht en kostendekkend moeten werken zal het ondersteuningsaanbod direct gericht moeten zijn op het lokaal verwerven van middelen waarmee de organisatie van de voorlichtingsgroep inclusief de ondersteuning kan worden gefinancierd.

Kwaliteitsbeleid

Het aanbod van voorlichtingsgroepen zal een continu en gegarandeerde kwaliteit moeten krijgen. Elke groep zal regelmatig de eigen organisatie en het aanbod moeten onderwerpen aan een kritische blik om de kwaliteit te handhaven cq te verhogen. Het op een vaste en structurele wijze organiseren van de voorlichtingsgroep moet de eerste prioriteit zijn. Daarna kunnen vormen van evaluatieonderzoek worden ingevoerd, te beginnen met procesevaluaties, impactevaluaties en uiteindelijk wellicht ook pretest- en effectevaluatieonderzoek. Na bijstelling van het beleid zullen waarschijnlijk meer specifieke vragen om ondersteuning worden gesteld en zal training op maat noodzakelijk zijn.

Veel COC-afdelingen en lokale homo/lesbische groepen zullen niet of niet structureel in staat zijn voorlichtingsgroepen op een hoog niveau van kwaliteit te handhaven. Dit is inherent aan vrijwilligerswerk, met name als er geen professionele ondersteuning is. Het op een hoog niveau houden van de kwaliteit van voorlichtingsgroepen vereist een professionele ondersteuning. Deze ondersteuning is met name nodig bij de (begeleiding van) werving, selectie en training van voorlichters, de programma-ontwikkeling en de acquisitie. Gezien de beperkte budgetten op lokaal niveau verdient het aanbeveling de ondersteuning van kwaliteitsbeleid landelijk of interregionaal te organiseren.

Samenwerking en uitwisseling

De reeds in gang gezette vormen van onderlinge uitwisseling (de jaarlijkse uitwisselingsdag, het coördinatorenoverleg) kunnen worden uitgebreid. Daarbij kan worden gedacht aan meer structurele uitwisseling van materialen, aan het gezamenlijk ontwikkelen van materiaal en programma's, aan het elkaar 'uitlenen' van voorlichters en het van elkaar gebruik maken voor deskundigheidsbevorder-

ring. Dit proces zou aanzienlijk kunnen worden versneld en verbeterd door de ondersteuning via een landelijk servicebureau.

Tussen voorlichtingsgroepen en andere werkgroepen binnen COC-afdelingen en lokale homo/lesbische groepen zou meer en beter kunnen worden samengewerkt. Daarbij moet worden gedacht aan het doen van marktonderzoek, het formuleren van doelgroepen en beleid en gemeenschappelijke actie naar bepaalde doelgroepen en instellingen.

Ook tussen voorlichtingsgroepen en externe instellingen kan beter worden samengewerkt. Dit vereist deskundigheidsbevordering van de voorlichtingsgroepen en goed doordachte samenwerkingscontracten waarbinnen rekening is gehouden met de (on)mogelijkheden van de voorlichtingsgroep.

Summary

The organisation of voluntary gay/lesbian groups giving education on homosexuality in The Netherlands

Introduction

Since the early seventies, The Netherlands have seen a proliferation of gay and lesbian groups active in all possible kinds of cultural, social and emancipatory activities. The main body of the gay and lesbian movement however was and still is the Dutch Association for Integration of Homosexuality, COC. The COC has over 10,000 members and has about 30 branches spread all over the country. The branches are supposed to offer 8 basic services: [1] open meeting places (bar or disco), [2] closed meeting places (coming-out or discussion groups), [3] education (targeting the general population on homosexuality and on AIDS), [4] recruiting and offering services to members, [5] representing the interests of gays and lesbians (especially as a group, towards the local authorities), [6] local anti-discrimination phonelines, [7] local public relations and [8] special groups for women. The local COC branches offer these services relying almost completely on volunteers. Next to the COC there are about 4 other local groups who offer the same services as COC branches. This report focuses on the third basic service: education.

In the late 1980's and early 1990's, The Netherlands saw a growing awareness of gays and lesbians in schools. The teacher unions set up gay and lesbian groups, the Ministry of Education funded brochures on criteria for homosexuality in the context of sex education (Dankmeijer et al, 1991), on gay/lesbian policy in primary (SLO/COC, 1993) and secondary schools (COC, 1993) and a conference on these subjects. The Ministry of Health set up a national "Living Together" project⁸ which is to support local implementation of sex- and AIDS education, prevention of sexual abuse and gay and lesbian emancipation in secondary schools. This is done by encouraging the emergence of local networks in which local health authorities, mental health institutions and other concerned organisations collaborate to target schools.

By this time it has become clear that gay and lesbian education in schools (and elsewhere, for that matter) in The Netherlands cannot rely exclusively on volunteers any more. Local networks around AIDS, sex education, school and prevention of sexual abuse are organised by professionals. In 1994, this was the reason for founding Empowerment Lifestyle Services, an organisation bureau which endeavors to professionally organise emancipation projects, to support volunteer organisations, to integrate sexual liberation issues into a true combined package and to increase the quality of emancipation and of free and safe lifestyles in general.

One of the strategies of Empowerment Lifestyle Services is the support of local gay and lesbian education groups. The support by professional services can enhanced the quality and continuity of local volunteer groups and help them to more education opportunities. On the other hand, more acceptance of professionalisation in this area brings opportunities for more work for Empowerment Lifestyle Services as well. However, developing a support package for these groups is not easy. Although some of the groups were well known and advised Empowerment Lifestyle Services on possible support strategies, it was not known how many groups there actually were, where to reach the groups or who were the contact persons. Although there was a very general idea what the groups do in education sessions, it was not known what they actually do and how they organise this work. Research on the organisation of gay and lesbian education groups was necessary to

⁸This project is coordinated by the Dutch Centre for Health Promotion and Health Education. The "Living Together" project can be contacted at: Adriaen van Ostadelaan 140, NL 3583 AM Utrecht, The Netherlands, tel. * 31 30 543 888, fax. * 31 30 543 797

develop adequate support. This research was done by Empowerment Lifestyle Services in 1994 and in this article we offer a summary of the results.

Design

Not having any idea as to how the education by the groups was organised, Empowerment Lifestyle Services needed to develop a perspective which could serve as a conceptual framework for the research. With an advisory committee of educators and coordinators of some of the groups several possible frameworks were considered. From first impressions it seemed organisational aspects were the most serious problem in education groups and theoretical models on teaching, communication and health promotion were rejected because it was expected they would not yield sufficient information about these aspects. The groups in the advisory committee put forward that 'getting into institutions' seemed to be a key problem in the working process of education groups. Based on this presumption, the conceptual framework of marketing was adopted.

The members of the advisory committee brainstormed the aspects they would like to know about the organisation of education groups. These questions were reconsidered in the context of which information was really necessary to organise forms of support. After this process, the questions were organised into categories along the lines of the five p's of marketing theory: product, price, place, public relations and personnel. After this, some 'gaps' were discovered and new questions were devised to cover for them. Finally, a pretest was conducted and the questionnaire was adapted to be understandable, motivating the respondent to think about the organisation of his/her own group and enjoy the process. The resulting questionnaire consisted of 52 questions and could be finished in one hour. Although the questions were mostly open ended, the questionnaire could be finished with relative speed because in most questions some examples of possible answers were given. The 'example' answers were carefully prepared not to bias the answers but to stimulate creative thinking on the possibilities.

The questionnaire was mailed to 34 local COC branches and independent local gay and lesbian groups on February 3rd, 1994. A telephone follow-up was conducted later that month and resulted in the return of 14 questionnaires. In May, a follow-up mailing was implemented, which yielded another 5 questionnaires. In November a final mailing and an intensive series of telephone calls was made to groups who had not yet responded. Some groups let it be known they were not going to respond but another 6 questionnaires were returned. Of the 36 groups who seem to do any education, 26 finally responded (72%). Of the other 10 groups, we know now for sure 9 are hardly or not at all active in providing education, although in principle they try to render the service when institutions apply.

Because of the intensive and repeated follow-up contacts the slow return of the questionnaires can be attributed to several factors. First, many groups are very difficult to reach. Often they can only be reached through a postbox which is not regularly checked or through a general answer phone of the local group as a whole and internal referral of messages is rarely optimal. Second, many groups insisted on filling in the questionnaire as a group. This takes time and their usually busy schedules made it even more difficult to return the questionnaire speedily. Third, the workload of coordinating volunteers was even higher than the advisory committee had expected. Combined with this, efficiency in setting priorities was not always the strongest point of the groups. In one group, the questionnaire was first referred to the board of the local group, which after a discussion decided that returning the questionnaire "did not have priority".

Results

The groups sometimes have a volatile existence: some of the groups who finished the questionnaires early in 1994 were completely gone at the end of the year, while other had risen from nothing. These results should be considered in this context: they are a momentary picture. We believe they give a reasonable overview of the organisation of the groups and the variance between them, but the percentages should not be considered as static or fine tuned.

Range of education groups

On the whole, there seem to be 3 kinds of groups: 'non' groups, small groups and large groups. We called the first category 'non' groups because they are hardly groups at all. The 'non' groups consist of one or some volunteers that can be called on to do an education session. Within the local COC branch or independent gay/lesbian group, these people are usually known as having an interest in education, being a teacher, or just because they have been appointed as 'responsible for education'. However, these volunteers do not have a policy on education and do not develop any activity unless someone asks for it. When they perform any education sessions they usually consist of telling the coming-out story of the educator and giving opportunity for questions. Among the respondents, 3 (12%) are 'non' groups. Since 9 of the 10 non-respondents stated they do not really develop any active education we know now that 33% of all the Dutch education groups are 'non' groups.

The 7 small groups (27% of the respondents, 19% of all groups) consist of between 3 to 7 educators, most of them averaging around 5. These groups meet regularly and have a minimally organised strategy. This strategy usually consists of small-scale acquisition and providing some sessions. The acquisition consists of a yearly mailing to secondary schools, to community and youth centres and sometimes to the local associations of women in the countryside. The content of the sessions is often more thought about than in 'non' groups. Apart from the coming-out story and the questions these groups have some methods or exercises available to stimulate discussion about attitudes and values. The educators usually do the 'starters education' training provided by the national COC office. In the group itself there is often discussion about perspectives on homosexuality and possible objectives of education on gay and lesbian lifestyles. Because of the limited personnel, these smaller groups cannot handle very many education sessions a year and often cannot create enough energy to expand.

The 16 large groups (62% of the respondents, 44% of all groups) consist of between 7 and 20 educators, often having about 10 active educators. These groups also meet regularly as a whole and often have smaller subgroups working on specific aspects of the organisation. These larger groups have a series of well prepared strategies centering around making education policy, acquisition, developing programmes and materials, general public relations and volunteer policy. The groups make more informed decisions about targeting groups that should be educated, sometimes as part of a more general emancipation policy of the whole local group. They usually conduct a semi-professional acquisition which includes well prepared letters and often special acquisition leaflets, a mailing followed by phone calls and registration of contacts. The education sessions are sometimes specially developed programmes, but even if they are not there is a good sense of general objectives, a range of methods, exercises and education materials like videos. Next to the national 'starter' training, these groups always organise their own feedback system on personal education performance, theme-evenings and often an extra weekend of grouptraining a year. Often only a few of the volunteers actually take part in the sessions themselves, while others concentrate on developing policy and materials. Because of the many educators, many sessions a year may be held. These larger groups have such a heavy organisational workload however that they are quite vulnerable to collapse when the coordinator leaves the group. Some groups try to avoid this trap by appointing 2 or 3 coordinators. This can be effective but does not always work and may blur responsibilities.

General characteristics of education groups

Most groups target mainly schools and often (90% of the respondents) focus on secondary education. In The Netherlands, the national education objectives mention that "information on different lifestyles" should be an aspect of the biology curriculum, but surprisingly only 23% of the groups conduct sessions in the biology context. Most sessions (73% of the groups) are performed in the context of social studies. This reflects the objectives of most groups which focus on discrimination and discussion on values and not so much on sexual development, love and lifestyles. The sessions are usually held in the clients building, usually the classroom. The groups prefer sessions of 100 minutes (in 69% of the groups this is more or less the standard) because

this gives enough time for a reasonable discussion. Some of the groups (35%) however have to accept sessions of one lesson period (50 minutes). Almost all groups strive to conduct sessions with a male and female educator present in order to prevent participants from thinking only men are homosexuals and to ensure gay and lesbian experiences and perspectives are included but this is not always possible in small groups. The themes that are discussed are mainly dependent on the questions of participants but five main themes emerge as fairly consistent: coming-out, relationship with parents, information about the gay/lesbian group and the local subculture, discrimination and gay/lesbian lifestyles. The strong point about the education is the personal story of the educators and their insistence on an open discussion in which all participants are allowed to give their positive or negative opinions freely. This openness is the reason why many groups ask teachers of classes where they conduct sessions to not take part in the discussion or, in some cases, to leave the classroom during the session.

Most groups discuss their own impressions after the sessions and usually ask the group or the teacher what they thought about it. None of the groups, however, has attempted to assess the effect of the sessions and the process evaluations are not registered in a way which enables them to be used to change methods or policies.

Although the fees groups ask differ very much, almost all of them base them on the argument that the threshold to ask for gay/lesbian education should be low. In some of the well organised groups the coordinators estimate they reach between 10 and 20% of the schools in their region. This is consistent with the 13% of Dutch schools which report being visited by a COC education group in recent (representative) research on pupil counsellors and gay/lesbian pupils (Kersten & Sandfort, 1994).

The groups sometimes collaborate with local groups of parents of gay/lesbians or with the local health authority when there is a "Living Together" platform. The groups have mixed feelings about these platforms because they are often expected as volunteers to match the professionalism of health promotion workers, while the return in the sense of more attention to homosexuality in schools are often scarce.

In the responding groups, we counted 209 educators: 89 women and 120 men. In 5 groups there were only men, in 1 only women, in the others the male/female ratio was about fifty-fifty. The larger groups have quite high requirements for potential educators. The main requirements include having worked through the coming-out process, being able to handle (sometimes hostile) groups and being honest and open in them, and being available for sessions and group meetings. The average educator does 1 or 2 sessions a month. The coordinators often have a much heavier workload, ranging from 1 hour (extra) a month to about 15 hours a month. None of the educators receives payment, the main perceived reward is the joy of doing this important work itself and exchanging views on it with co-educators.

Differences between education groups

Although many gay and lesbian education groups have a history of over 20 years, they rarely had any contact with each other. Only for the last three years has there been one 'exchange day' every year. Empowerment Lifestyle Services stimulates and supports a six monthly meeting of the coordinators of the groups.

The limited opportunity for exchange over a 20 year period has led to numerous differences between groups. Most important, apart from the 'personal story' and the open question round there is no set programme. This means clients cannot rely on necessary themes being dealt with, nor can they rely on the way in which the educators are going to deal with controversial issues. This may be threatening to heterosexual teachers who do not like their classes to get upset, and also to adolescents in search of their sexual identity (Dankmeijer, 1992) and to gay and lesbian teachers (Dankmeijer, 1994). There is a wide range of materials ranging from severely inadequate to quite reasonable quality, but no group uses the same material. One of the more well known materials, the London video "Framed Youth" or "The Revenge of the Teenage Perverts" which was empirically shown to be effective in reducing discriminatory attitudes in secondary school groups (Coppens, 1988) is now considered out of date and seldom used because the gay and lesbian young people in it are too activist according to the groups.

The range of objectives is great and many groups have not yet worked out the central issue whether homosexuality should be presented as 'normal' or 'different' or (which) combination of the two.

Other important areas of discordance are the fees asked for sessions, which range from zero to f150 (\$75, £60), the accessibility of groups, the quality of systematic acquisition and the time volunteers can be kept active in the groups (between 3 months to 10 years, the average tending to be 2 years).

Problems of education groups

The education groups were asked which aspects they considered most weak in their organisation and which problems they considered most serious at the moment. Three areas emerged: (1) not having enough volunteers which limits the amount of sessions that can be handled and leaves too little time to invest in development of materials, (2) not knowing enough of (homo)sexuality in other cultures which hinders adequate communication in schoolclasses which become increasingly multicultural in The Netherlands and (3) lack of nationally organised support for the groups. The wish for support focuses on the organisation of exchange of materials and experiences and on the making of national propaganda for education on homosexuality.

From the perspective of a support organisation like Empowerment Lifestyle Services the differences between education groups in objectives and working methods and especially the lack of system in them are real limitations to local effectiveness and also to national support. The differences between groups make it difficult to develop a national package of support. Considering the very limited funds it would be quite impossible to support individual groups on a professional level.

Taking a helicopter view over the results of this research, we can put these comments in a somewhat broader perspective. It seems the lack of contact and exchange between the groups and the regular collapse of individual groups has seriously hampered the development of the quality of education groups and their products. A well functioning group seems to need at least 3 to 5 years to develop a quality product, provided they can get enough sessions to conduct in the meantime and get hold of adequate funds for adequate acquisition, to develop reasonable material, to train their educators and to keep the volunteers happy. After a few years of stable functioning this way with at least an average of 8 volunteers they usually define policies incorporating content of education, ethics and working methods, which give an important backbone to the group functioning and which appears to be the key to developing quality work.

Most groups however have to cope with a collapse every few years. This usually means that valuable know-how is lost, all the acquisition contacts are lost, materials go out of date and are not renewed in time and in many cases it means that even working methods, forms and archives disappear. Even when the collapse is only partial, the remaining volunteers will have their hands full with 'keeping the train running' and further development is blocked.

Discussion

The Netherlands seem to have a quite elaborate 'system' of education on homosexuality. It is surprising that the effects of this work have never been evaluated. From some U.S. work, we know that group sessions like the ones in The Netherlands are actually effective in changing attitudes and increasing tolerance (Green, Dixon, Gold-Neill, 1993). This means we are dealing with important work that supports the development of healthy choices and lifestyles and which needs to be stimulated and supported. Although the Dutch 'system' is quite elaborate and involves hundreds of people, the organisation is not optimal.

The organisation of the education groups can be characterized as a four-phase cycle, which may turn to being a positive, self stimulating cycle or to a negative self destructive cycle. In a positive cycle the first phase is to formulate what the group wants. Ideally this is a process starting with a brainstorm and ending with a policy document. Thinking this through and involving the volunteers are the keys to passing through this phase. The second phase is preparation of the product:

making the mailing lists, programmes and materials. The key features here are securing funds and guarding the process. The third phase is implementation: conducting the acquisition and the sessions. Availability, strong coordination and good feedback are key aspects of this phase. The last phase is evaluation. An adequate archive and willingness to change the product in the light of effects are crucial here. In positive cycles, groups strive to increase the quality by keeping an eye on the long term objectives and by holding on to the mentioned keys as crucial instruments to maintain that quality. In negative cycles, the keys are lost or are not used and the group gradually deteriorates or sometimes collapses overnight.

The two main reasons of collapse are the limits of volunteer work and the unwillingness of institutions to accept education on homosexuality. When volunteers run out of time or have to set priorities other than their volunteer work, they cannot be recalled. This is a well known limit of volunteer work. When general organisations start to or keep on refusing education sessions, the market of the education group collapses. Putting extra energy into acquisition of sessions of non-cooperating organisations is hard and unattractive work. The educators mainly find their motivation in the education itself and when that work is not there they start to look for work elsewhere.

Professional support can ease these problems in several ways. Developing a manual for the organisation of education groups will make the highest quality products and methods of the long standing groups available for all and could set a standard which especially increases the quality of the smaller groups and the groups that have recently collapsed. Developing a handbook for educators on realistic objectives with proven effective methods could mean an increase in the quality of the sessions. Developing nationally efficient and effective ways to reach out to schools and other institutions and ways to professionalise this less attractive part of the work takes work off the shoulders of the groups and especially off their overloaded coordinators.

Difficulties in the development of such forms of support are the insistence of many groups on keeping the sessions open-ended and not to formalise the content or organisation too much. Implementation of effective programmes might prove difficult in this context. The differences in fees has important consequences for possible support too since some groups have a limited possibility to invest in increasing their quality while others have no budget at all.

Empowerment Lifestyle Services has made a start in overcoming these difficulties by proposing a national 'charter' of 34 guidelines to which all the education groups can adhere. In the future, we expect the groups to grow more together as a natural result of a better exchange, using the same manual and handbook and of the increased support by Empowerment Lifestyle Services.

Notes

COC (1993), Homo/lesbisch emancipatiebeleid in het voortgezet onderwijs, N.V.I.H. COC, Amsterdam [ISBN 90-6753-031-X]

Coppejans, Lieven M. (1988), Effectevaluatie van Framed Youth, een voorlichtingsfilm over homosexualiteit, Universiteit van Amsterdam, vakgroep massacommunicatie/psychologie van politiek en sociaal culturele faculteit

P. Dankmeijer, G.J. van Broekhoven, K. Lameer, J. Maissan, A. Ramkema, (1991) (Homo?)seksuele vorming, HOSVO (Dutch Committee for Gay and Lesbian Sex Education in Schools), Amsterdam. An English summary of this brochure has been published under the title "(Gay & Lesbian?) Sex Education" and is available from Empowerment Lifestyle Services.

Dankmeijer, P. (1992), Wie helpt de homoseksuele leerlingen (nog steeds niet)? In: Relaties en (homo)seksualiteit. Verslag van de studiedag voor het voortgezet onderwijs, 18 november 1992 GGD Midden Brabant, Tilburg

Dankmeijer, P. (1994), Vies niet, homo wel! Ervaringen van homo- en lesbische docenten ISOR/Homostudies, Universiteit van Utrecht

Green, Shelley Ph.D, Dixon, Paul Ph.D, Gold-Neill, Valerie Ph.D, The effects of a Gay/Lesbian Panel Discussion on College Student Attitudes Toward Gay Men, Lesbians, and Persons with AIDS (PWAs) Journal of Sex Education and Therapy, Vol.19, No.1, 1993, pp.47-63

Kersten, Drs. J., & Sandfort, Dr. Th. G.M. (July 1994), Lesbische en homoseksuele adolescenten in de schoolsituatie. Een inventarisatie van knelpunten, problemen en oplossingen ISOR Onderwijsonderzoek/Taakgroep Homostudies Universiteit Utrecht

SLO/COC (1993), Homo/lesbisch emancipatiebeleid op de basisschool, N.V.I.H. COC, Amsterdam [ISBN 90-329-1632-7]

Volledige resultaten van de enquête

In deze bijlage zijn de percentages steeds berekend over het totale aantal respondenten, dus N=26, tenzij anders vermeld. De percentages zijn afgerond op gehele getallen. Achter de afkortingen van groepen (zie bijlage 6 voor de betekenis van afkortingen) staat een getal tussen [...]. Dit getal is het aantal groepen dat ervoor staat genoemd. Bij minder dan 6 groepen is dit getal weggelaten. Soms kunnen de totalen op meer dan 100% uitkomen. In die gevallen zijn in de resultaten gegevens meegenomen van groepen die wel commentaar hebben geleverd op het harmonisatievoorstel, maar niet de eigenlijke enquête hebben ingevuld.

Respons

Van de 33 gemailde groepen (Purmerend bestond nog niet tijdens het onderzoek) hebben er 26 (78%) de enquête geretourneerd. De non-respons bestond uit 8 groepen (22%), waarvan het overgrote deel weigerde de enquête in te vullen. In de meeste gevallen werd geweigerd omdat de groep zo inactief was dat het geen zin had de enquête in te vullen.

Produkt

1 Op welke doelgroepen richten jullie je momenteel?

bevolking algemeen	Ti, Br ⁹	8%
BO	Fr	3%
LBO/MAVO	Ro, Am, Ut, Dr, Zw, DB, DH, Fr, Ap, RT, BZ, Ke, Ar, Wa, En, Ze, Ei, NV, GO, Br, Gr, Le, De [23]	88%
HAVO/WO	Ro, Am, Ut, Dr, Zw, DB, Ma (directies), DH, Fr, Ap, RT, BZ, Ke, Ar, Wa, En, Ze, Ei, NV, Gd, GO, Br, Gr, Le, De [24]	92%
MBO	Ro, Ut, Dr, Zw, Fr, Ar, NV, Gd, GO [9]	35%
HBO	Ro, Am, Zw, DB, Ut, Fr, Ar, Wa, NV, De [10]	38%
UNI	Ut (geneeskunde), Wa (landbouw), De	12%
randgroepjongeren	Am	3%
club/buurthuis	Fr, Ke, Ei, Br, Gr, De [6]	23%
deskundigen	Am, Ut (psychiatrie), Wa (dekanen, huisartsen), Ei (hulpverleners) . . .	15%
vrouwenorg.	Dr, Zw, Fr, NV, Gr	19%
kerken	Fr	3%
politie	Fr, Ei	8%
media	Fr	3%
ouderen	Fr	3%
Orpheus homo's	Ap	3%
partieel leerplichtigen	RT	3%
docenten	NV, De	8%
instellingen	Le	3%

2 Welke doelgroepen staan nog op jullie verlanglijstje?

BO	Am, Ro, Gr	12%
LBO/MAVO	Ti, Gd	8%

⁹'Iedereen die voorlichting wil'

HAVO/VWO	Ti, Gd	8%
HBO	De	3%
UNI	De	3%
club/buurtuis	Ro, Ma, Ti	12%
deskundigen	DB, De (artsen)	8%
vrouwenorganisaties	Ro, RT, Ar, Ei, GO	19%
ouderen	Ro, Ei	8%
politie	Ma, RT, Ze, Ti	15%
brandweer	Ma	3%
docenten	Ma, Gr	8%
lerarenopleidingen	Gr	3%
'alle' scholen	Zw	3%
allochtonen	Ap	3%
gevangenen	Ar	3%
volw. vrouwengr.	NV	3%
psychiaters	Ut	3%
verpleegkundigen	RT, En	8%
hulpverleners	En, Ze, Gr	12%

3 Op welke termijn kan een voorlichting geregeld worden? (Binnen een dag, een week of na de volgende vergadering van de voorlichtingsgroep? Of anders?)

1 dag	Dr, Zw, Ro, Fr, GO, Le [6]	23%
1 à 2 dagen	Am, NV	8%
binnen een week	Ro, Ut, Ma, Ap, Ar, En, Ei, Br, De [9]	35%
een tot drie weken	Wa, Gd	8%
binnen twee weken	DH, BZ, Ke	12%
binnen een maand	DB, NM	8%
niet ingevuld	RT	3%
afh. van groep	Zw, BZ, Ke, Ze, NM	19%
afh. van wensen klant	Fr, NM	8%

opmerkingen:

- Ze Na een vergadering van het Algemeen Bestuur
- Ti Er is geen voorlichtingsgroep. Bij gelegenheid staan we ergens met een kraampje.
- Ei Het kan eventueel ook wel binnen een dag, afhankelijk van beschikbaarheid van voorlichters.
- NM Prima streven- hoewel: steeds weer dient afweging gemaakt te worden, want: hoe eerder de vraag om een voorlichting binnen is, hoe beter de voorbereiding op de voorlichting geregeld kan worden, zowel door de docenten, de leerlingen als ook door de voorlichters.
- NV We kunnen snel reageren, maar hebben een aanvraag het liefst circa 3 weken tevoren binnen.
- GO Mogelijk binnen een dag, zeker binnen een week.
- Gr Na de volgende vergadering.

4 Hoe lang duurt een voorlichting bij jullie? Is er een gemiddelde? Hanteren jullie een minimum en/of maximumtijd? Is daar een overweging bij?

gemiddelde:

lesuur 50 min.	Zw, Ut, Ma, Fr, Ap, Ke, Ze, NM, Le [9]	35%
dubbeluur 100 min.	Dr, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, RT, BZ, Ar, Wa, Ei, NV, Gd, Br, Gr, De [18]	69%
geen min./max.	Zw, BZ, En, Le, De	19%
minimum 50 min.	Dr, Fr, Ke, NV, GO	19%

minimum 100 min.	Am, GO	8%
maximum 100 min.	Fr	3%
maximum 120 min.	NV	3%

overwegingen:

- Dr 50 min. is aan de korte kant.
- Am Doet geen enkel lesuur, te kort.
- Ro Goede lesopbouw nodig. 20 min. videotijd.
- Ma Voorkeur 2 losse lesuren met week tussentijd.
- DH Een lesuur is te kort.
- Fr Bij minimum 15 min. om ijs te laten smelten, niet meer dan 100 min. om overvoering te voorkomen.
- BZ Duidelijke afspraken vooraf maken.
- Ke Tijd wordt vaak door school bepaald, dubbel lesuur vooral nodig voor moeilijk open te breken groepen.
- Wa Soms 1 of 2 losse uren in een week wegens rooster.
- En Hangt af van de wens van de klant.
- Ei We proberen zoveel mogelijk in te spelen op de wensen van de aanvrager.
- NM Bij voorkeur wel, maar vaak zijn geen blokken beschikbaar; hangt af van school.
- NV Een blokkuur is wenselijk, niet meer dan 120 minuten; daarna verslapt de aandacht.
- Gr Blokkuur in onderwijs, 2 uur bij plattelandsvrouwen. 1 uur is te weinig om én kennis te vergroten én mensen te laten nadenken over de eigen houding en normen/waarden t.a.v. homoseksualiteit.
- De Meestal een blokkuur afhankelijk van de beschikbaar gestelde tijd van de school. Wij passen ons aan! Zo flexibel mogelijke opstelling naar de school toe.

5 Gaan jullie *altijd* met een man en een vrouw of is dat anders geregeld? Wat zijn de overwegingen daarbij?

In principe man + vrouw (als het lukt):

Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, RT, BZ, Ke, Ar, Wa, En, Ze, Ti, Ei, NV, Gd, Gr, Le, De [23]%

Alleen m/v: GO, Br 8%

Opmerkingen:

- Dr Altijd met ouder(s); ouders goed perspectief voor bv. vrouwenorganisaties.
- DB Man en vrouw vanwege identificatiemogelijkheden, diverse ervaringen.
- Ut Vanwege seksespecifieke voorlichting.
- Ma Klassen zijn ook gemengd.
- DH Homoseksuelen zijn niet alleen mannen. Duidelijk maken verschillende posities.
- Ap Voorlichters naar behoefte: bv, jongeren naar scholen.
- Ke Voorlichting vanuit verschillende optieken.
- Ar Alleen mannen werkt vooroordeelbevestigend.
- Wa Identificatiemogelijkheid voor leerlingen en studenten.
- En Om een zo compleet mogelijk beeld te geven.
- Ze Betere voorlichting door aanvulling door andere kunne.
- Ei Om 'beide zijden' te belichten. Ook afhankelijk van de wensen van de aanvrager.
- NV Klassen worden altijd in jongens- en meidengroepen ingedeeld. Soms geeft een man alleen voorlichting aan een gemengde groep (pragmatisch).
- GO De voorlichtingsgroep bestaat maar uit 1 man.
- Br Er zitten alleen mannen in de voorlichtingsgroep.
- Gr Er gaat altijd een man en een vrouw mee; zodat seksespecifieke factoren ook aan de orde komen. Daarnaast 'kennen' veel mensen wel homo's, maar weten ze weinig over lesbische vrouwen (onderbelicht). Tenslotte kan de ♂ of ♀ fungeren als identificatiemogelijkheid.

De Nee, bijna altijd met 2 mannen, er zijn te weinig vrouwen in de groep. We proberen wel, als het enigszins mogelijk is, een vrouw te sturen.

-Gemengd niet altijd haalbaar:

Ro, Fr, TR, BZ, Ke, NV, Br, De [8] 30%

6 Welke onderwerpen komen in jullie voorlichting *standaard* aan de orde? Is daar een overweging bij?

-persoonlijk verhaal	Dr, Zw, Am, DB, Ut, Ma, En, Ei, NM, NV, Gr, Le, De [13]	50%
-coming-out	Dr, Am, DB, Ut, Ma, Ar, Wa, En, Ei, NM, NV, Br, Gr, De [14]	54%
-identiteit	Am, Ma, DH, Wa, GO, NM [6]	23%
-ouders	Dr, Am, Ma, Ke, Wa, Ei, NV, Br, Gr [9]	35%
-roze driehoek	Dr	3%
-geschiedenis	Am, Ro, BZ, Gr ¹⁰	15%
-subcultuur	Dr, DB	8%
-info COC/homogroep	Ro, DB, Ut, BZ, Ke, Ar, Gd, Br [8]	30%
-discr./vooroordelen	Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, NM, DH, Wa, Br ¹¹ , Gr, De [12]	46%
-leefstijlen	Am, Ma, DH, NM, Wa, Ei (relaties), GO [7]	27%
-homoseksualiteit		
ter plaatse	Zw, DH, Ke, Gd	15%
-man/vrouw rollen	Zw, DB, Ke, Go	15%
-politiek, wetgeving	Am, DB, Ut	12%
-geloof	Zw	3%
-seksualiteit i.h.a.	Am, DB, DH, Ei, NV, GO [6]	23%
-kinderen	Zw, Ut, Wa	12%
-aids	Zw, DH, Wa, Le (evt.)	15%
-huwelijk	Zw, Ut	8%
-gedichten	Dr	3%
-actualiteit	Ro, NM	8%
-afh. van de groep	Zw, Am, DB, Fr, Ap, NV [6]	23%
-klimaat omgeving	Am, DB, Ma	12%
-geloof en levensbeschouwing	RT	3%
-mannen en vrouwen	Ar	3%
-(begrip)		
homoseksualiteit	Ar, Gd	8%
-"homoseksueel zijn is gewoon"	Ar	3%
-"dat er ook homo's zijn"	Ti	3%
-emancipatie/bevrijding	Gd, GO	8%
-geïnternaliseerde onderdrukking	GO	3%
-culturele 'inpassing' van homoseksualiteit	GO	3%
-angst voor aids	Br	3%
-aanleren vaardigheden	Gr	3%

¹⁰Geschiedenis heeft altijd bestaan.

¹¹Bv. 'verwijfde homo's'

7 Zijn er onderwerpen die niet aan de orde mogen komen of die vermeden worden in jullie voorlichtingen?

Nee DB, Ut, DH, Ap, BZ, Ei, NV, Gd, En, Le, De [11] 42%

DH Zo open mogelijk proberen te zijn.

BZ Geen afspraken hierover, soms vermijd je onderwerpen als je denkt dat ze niet goed zullen vallen, zoals aids bij een groep vijandige leerlingen.

NV Tenzij het niets te maken heeft met homoseksualiteit.

Ei We proberen bij aids wel duidelijk te maken dat het geen homoziekte is en leiden vervolgens er de aandacht van af.

En Zolang er niet over grenzen wordt gegaan beantwoorden wij vragen.

Le Alle onderwerpen worden behandeld, voorlichter heeft zelf de keuze om hier op te antwoorden.

Ja Ro, Am, Dr, Zw, Ma, Fr, RT, Ke, Ar, Wa, Ze, GO, Br, Gr [14] 54%

Ro Aids niet in het kader van homoseksualiteit behandelen. Wel in kader zorgzaamheid voor elkaar. Niet de homoseksualiteit van studenten of docenten aan de orde stellen, wel als ze er zelf mee komen.

Am Nooit zelf met aids beginnen, geen associatie homo-aids; ook niet uit de weg gaan als leerlingen ermee komen. Heel voorzichtig met mogelijke homoseksualiteit van docenten en leerlingen.

Dr Aids slechts zijdelings aan de orde, geen nadruk op geloof.

Zw Niet één leerling eruit halen.

Ma Aids alleen zijdelings, niet nadruk op homo.

Fr Respect voor ieders persoonlijke grens. Onderwerpen moeten relevant zijn voor de voorlichting.

RT De mogelijke homoseksualiteit van leerlingen of docenten. Aids niet aan de orde tenzij dat niet te voorkomen is.

Ke Aids. Wordt wel kort op ingegaan bij vragen.

Ar Outing van leerlingen of docenten. Aids uitsluitend als homoziekte.

Wa Mogelijke homoseksualiteit van specifieke leerlingen (we schrijven geen namen op het bord).

Ze Mogelijke homoseksualiteit van anderen. Dit wordt buiten de voorlichting behandeld.

GO Seksuele voorlichting.

Br Geen technische voorlichting over aids.

Gr 'Geloof' wordt zoveel mogelijk vermeden om oeverloze discussies over bijbelteksten te voorkomen. Aids wordt niet door de voorlichters zelf als onderwerp gebracht. Vaak wordt het wel genoemd door de groep. Voorlichters benadrukken dan dat aids geen homoziekte is: voorkomen stigmatisering. Als een voorlichter merkt dat een leerling mogelijk homo is wordt hierop niet ingegaan; je weet immers niet hoe de groep in elkaar zit en wat je losmaakt. Dit is bovendien niet het doel van de voorlichting.

8 Welk materiaal gebruiken jullie tijdens een les?

Ro Video Zwolle, folder "Ik heb er geen moeite mee".

Am Geen.

Ut Video, enveloppenspel (zelden gebruikt), folder (uitdelen).

Ma Enveloppenspel, video (soms), folder (COC, jongerengroep, uitdelen).

DH Video "Seks enzo", "Seks met Angela", "Gay Games" (uit "De Schreeuw van de Leeuw").

Fr Folder (eigen folder "Doe normaal", uitdelen), meerdere werkvormen mogelijk.

Dr (Onderwijs) landelijke folders, videofilm "Ik heb er...", stellingenspel; (vrouwenorg.) landelijke folders, leesboeken, regionale persartikelen, gedichten, inleiding

Zw Eigen videoband, bord met adres en telefoonnummers, flyers COC.

Ap Video, eigen folder, enz.

- RT Wisselende werkvormen.
- BZ Eigen folder en map met algemene folders.
- DB Dilemmaspel, stellingenspel, vragenspel (eigen materiaal).
- Ke Meestal geen. Wel uitdelen "Dré komt ervoor uit".
- Ar Soms inleidende video, tweegesprek, eigen foldertje met nuttige adressen ten behoeve van bv coming-out, Koffie Verkeerd, homobladen.
- Wa Video, associatiespel, eigen folder "Homoseksualiteit" van de homogroep, Expresszo wordt aan het eind van de les getoond.
- En Van plan een eigen folder te ontwikkelen. Tot nu toe nog geen eigen materiaal meegenomen. Ter overbrugging willen we een folder "Homoseksualiteit" van het Twents homo overleg meenemen.
- Ze -
- Ti Leestafelmateriaal van het COC.
- Ei Boekje "Als je niet in jongen/meisje denkt" (Angela Dirven), stellingbriefjes om discussie uit te lokken, spelvorm.
- NV Interpersoonlijke voorlichting, groepsdiscussie, eigen folders (meiden + vrouwenfolder van V.L.V.N), voorlichtingsles met lectuur, COC folders, GACH krant, voorlichtingsboeken (sporadisch).
- Gd Soms video, soms actueel krantenartikel, eigen folder COC Gouda, folder "Homoseksualiteit anders bekeken".
- GO Inleiding geschiedenis van homoseksualiteit. Audiocassette "Toen ik eindelijk durfde"
- Br Video.
- Gr Video "Glad to be gay". (Zijn er nieuwe films? Graag!) Werkvormen: Carrousel, Enveloppen spel, Associatiespel. Na de les liggen ter inzage: eigen folders; er is een nieuwe folder in ontwikkeling, "Zijn jullie verkeerd opgevoed?", "De tweede start", "Jongens en jongens", "Ouders en homoseksualiteit".
- Le Soms video (afhankelijk van de tijd, 50 min. te kort), folder LWH/COC.
- De Video: "Ik heb er geen moeite mee". Schoolbord. Snelle enquête: op schrift: 3 dingen "Homoseksualiteit waar denk je aan?", mag anoniem.

9 Hebben jullie specifieke programma's ontwikkeld en hebben jullie daar draaiboeken bij gemaakt? Worden deze ook gebruikt?

Nee: Ro, Ut, Ma, DH, Ap, BZ, Ke, Ar, Wa, En, Ze, Ti, Ei, Gd, GO, Br, Le [17] 65%

Ar Enkele onderwerpen moeten de revue passeren, zo min mogelijk éénrichtingsverkeer van voorlichters naar de groep.

En Wel van plan.

Ja: Dr, Zw, Am, DB, Fr, RT, NV, De [8] 30%

Dr Voor vrouwenorganisaties en MDGO-AW

Zw Voor vrouwenorganisaties soms toneelvoorstelling, is aanbod los van COC.

Am Basisschoolproject.

DB Wel specifieke programma's, geen draaiboeken.

Fr Basisschoolproject, ...?

RT Partieel leerplichtigen

NM Ons standaardprogramma is gericht op scholen van het v.o. en te gebruiken bij zowel de vakken maatschappijleer of biologie. Op aanvraag, maar dan wel met een redelijke voorbereidingstijd, kunnen we ook een programma samenstellen voor andere groepen en onderwijsvormen.

NV Plattelandsvrouwen, geen draaiboek. Verder zie lesmap VLVN (voor docenten) en artikel in Jeugd en Samenleving 1992, no.4, jg.22, pp. 232-240.

- Gr We zijn bezig deze te ontwikkelen. Nu zit het nog voornamelijk in de hoofden van mensen. We hebben specifieke programma's, maar geen draaiboek erbij. (Wel staan de werkvormen op papier.)
- De In de klas een 'globaal' standaardprogramma, voor docenten en leerlingbegeleiders een programma, voor plattelandsvrouwen en NVV Huisvrouwen een programma.

10 Welke andere activiteiten, naast het geven van voorlichting, doen jullie reeds of ontwikkelen jullie?

Geen: Am, DB, RT, Ar, Ze, Ti, Br, Le [8] 30%

Activiteiten: [18] 69%

- Dr Info-avond voor schoolteams, ondersteuning bij regionale ouderdagen.
- Zw Standgroep onderdeel van voorlichting, meewerken aan scripties en projecten, gesprekken met docenten en vertrouwenscommissies, aanspreekbaar zijn voor individuele leerlingen na een voorlichting.
- Ro Incidentele adviezen.
- Ut Preventieforum Samen Leven.
- Ma Gastcollege's Universiteit
- DH Adviezen op aanvraag, standwerk, intro & opvang.
- Fr Schoolbegeleiding, adviezen, PR, opvangtaken, organisatie van activiteiten.
- Ap Schoolbegeleiding, adviezen, PR, opvangtaken.
- BZ Opvang door speciaal team, organisatie thema-avonden.
- Ke Gesprekken met scholieren op het COC (ivm werkstukken), actief in Samen Leven project, politie-overleg gemeente Haarlem.
- Wa Folders maken, infostukjes schrijven voor gemeente- en studiegidsen, infostandjes, thema avonden, intro avonden voor nieuwe mensen, ontwikkelen nazorg.
- En Vanaf september brieven versturen: meedoen aan introductieprogramma U.T.
- Ei Standwerk.
- NV Project over homoseksualiteit in het MBO (zie projectplan etc). Infomarkt voor docenten: bijscholing/training docenten. Training voor groepswerkers, politie, Rutgersstichting etc.
- Gd Participatie in project 'Samen Leven' GGD Midden-Holland.
- GO Soms advisering na incidenten op school.
- Gr Projecten, bv. Samen Leven. Aanbod voor scholen (PR, presentatiemap voor scholen waarin de werkgroep voorlichting zich presenteert; zie bijlage) In 1995 willen we ons gericht gaan bezighouden met werving; o.a. enkele nieuwe doelgroepen.
- De Organiseren van de intro-week voor eerstejaars studenten. Eigen trainingen organiseren -> oefenavonden. Thema-avonden (bv. over alloctonen en homoseksualiteit).

11 Bieden jullie nog andere producten?

Nee: Am, DB, Ut, Ma, DH, RT, En, Ti, Gd, Br, Gr, Le [12] 46%

- Gr Daar zorgt de afdeling voor. Wel is in de planning voor 1995 opgenomen dat er een lesbrieff/lespakket ontwikkeld wordt voor scholen.

Ja: [13] 50%

- Dr PR folder, ander materiaal gaat via stadsgroepen
- Zw Nee. Wel landelijke folders voor individuele vragen.
- Ro Eigen folder.
- Fr Producten niet genoemd.
- Ap Eigen folder.

- BZ Eigen info-map.
- Ke Folder "Dré komt er voor uit".
- Ar Eigen foldertje dat makkelijk in de zak gestoken kan worden.
- Wa Drie folders: scholierenfolder 'Homoseksualiteit', algemene folder 'Homogroep Wageningen', idem Engelstalig.
- Ze Scriptie informatie.
- NV Folders, artikel.
- GO Begeleiding bij werkstukken d.m.v. informatie, literatuuropgave en/of interview.
- De Eigen folder.

12 Hanteert jullie groep een bepaalde visie op homoseksualiteit bij voorlichtingen? Zet deze kort uiteen?

- Dr -Je moet positief staan tegenover eigen homoseksualiteit of die van je kind. Homoseksualiteit is net zo normaal als heteroseksualiteit. Niet op papier.
- Zw -Leerlingen bewust maken van meerdere leefstijlen. Homoleefstijlen zijn gewoon. Ons verhaal is niet het verhaal. Niet op papier.
- Am -Negatieve beeldvorming over homoseksualiteit leidt tot afwijzend gedrag. Onze leefstijl is niet de enige homoleefstijl. In wervingsfolder.
- DB -Verscheidenheid leefstijlen, nuancering beeldvorming. Niet op papier, wordt besproken op vergaderingen.
- Ro -Beeldvorming stereotypen vermijden.
- Ut -Niet geformuleerd. Variëteit binnen subcultuur benadrukken.
- Ma -Diverse belevingen homoseksualiteit. Ieder zijn stijl. Niemand veroordelen. Er zijn geen goede of foute homo's. Veel discussie hierover op vergaderingen.
- DH -Homoseksualiteit is geen probleem van ons maar van de heterowereld. Dan pas wordt discriminatie ons probleem. Niet op papier, maar wordt wel bewaakt.
- Fr -Onbekend maakt onbemind. Meer bekend betekent echter ook niet direct meer bemind. Het meer bespreekbaar maken zonder in de verdediging te gaan.
- Ap -Integratie van homoseksualiteit, bespreekbaar maken.
- RT -Stereotypen vermijden, bevorderen veelzijdige maatschappelijke participatie homo's. Staat niet op papier, komt aan de orde in voor/nabesprekingen.
- BZ -Bevorderen openheid en bespreekbaarheid, integratie, vooroordelen bespreken, daar blijven mensen vaak op vast zitten, Sommige ideeën zitten diep geworteld.
- Ke -Door overgangsfase is visie nog niet goed uitgekristalliseerd; nog weinig draagvlak. Er wordt geprobeerd zoveel mogelijk professioneel voor te lichten, bv. door ervaren voorlichter met minder ervaren voorlichter mee te sturen.
- Ar -1. Homoseksualiteit is gewoon. 2. De homoseksuele mens heeft zijn plaats in de samenleving. De afdeling heeft een beleidsnotitie; de groep heeft een werkplan gemaakt.
- Wa -Homoseksualiteit is gelijkwaardig aan heteroseksualiteit en dient dus ook in allerlei facetten aan de orde te komen of vertegenwoordigd te zijn.
- En -Een zo breed mogelijk idee geven over homoseksualiteit en te laten zien wat dat inhoudt, dit geven we alleen al door de zeer uiteenlopende achtergronden van onze voorlichters.
- Ze -Er is een voorlichtingsgroep, deze wordt samengesteld als er gevraagd wordt om voorlichting.
- Ti -Dat het leuk is om homo te zijn; we delen 'spekkies' uit (doorgesneden: roze driehoek) uit.
- Ei -Men wordt 'geselecteerd' op visie. Iemand wordt geacht ruimdenkend te zijn. Homoseksualiteit moet op zijn minst bespreekbaar zijn en gelijk worden benaderd met heteroseksualiteit.
- NM -Zie harmonisatievoorstel.
- NV -Nee, niet één visie.
- Gd -Niet ingevuld.
- GO -Visie op homoseksualiteit? Homoseksualiteit bestaat! Hoe dat komt is alleen een vraag voor engerds.
- Br -Eigen ervaring is het uitgangspunt.

- Gr -Homoseksualiteit: 'verliefd op/houden van mensen van eigen geslacht'. We presenteren niet één bepaalde leefstijl, willen juist verschillen tussen homo's/lesbo's ook laten zien, d.w.z. duidelijk maken dat de stereotiepe homo/lesbo niet meer en niet minder is dan en stereotiep beeld. Tijdens voorlichtingen wordt hierop vaak ingegaan. (Uitleggen hoe stereotypering werkt.) Daarnaast willen we geen probleembenadering → evenwicht.
- Le -Op dit moment hanteren we geen bepaalde visie. Wel zijn we hier mee bezig, eventueel wordt dit op papier gezet.
- De -Homoseksualiteit dichtbij de mensen brengen, op hun niveau met hen hierover praten, vooroordelen naar voren laten komen. Alles wat anders is ook aan bod laten komen!

13 Hanteren jullie specifieke doelstellingen bij de voorlichtingen? Zijn die expliciet geformuleerd?

Nee of niet ingevuld: Dr, DB, Ut, Ma, Fr, RT, En, Ze, Ti, Gd, Br, Le [12] 46%

En Is ook iets om aan te werken.

Ja: [15] 58%

- Ro 1. Identificatiemogelijkheid bieden voor leerlingen
2. Middel tegen discriminatie
3. Bevordering emancipatie
4. Bevorderen gedragsveranderingen t.o.v. homo's
- Zw 1. Leerlingen bewust maken van meerdere leefstijlen
2. Bevorderen van maatschappelijke hervormingen ten behoeve van integratie. Voorlichting gaat niet alleen over homoseksualiteit, maar ook over maatschappelijke verhoudingen en man-vrouw rollen. (werkplan 1994)
- Am 1. Info over positieve en negatieve kanten van homoseksualiteit
2. Vooroordelen wegnemen en discriminatie zichtbaar maken
3. Positieve houding t.o.v. homoseksualiteit bewerkstelligen
4. Info geven over COC en COC activiteiten
- DH - Integratie homoseksualiteit, aan explicitering hiervan wordt gewerkt in overleg met gemeente
- Ap - Integratie van homoseksualiteit, bespreekbaar maken
- BZ 1. Open sfeer bevorderen
2. Respect voor elkaars mening
3. Blokkades in de groep meteen bespreken
- Ke 1. Doelstellingen COC
2. Roldoorbreking
- Ar - Definitieve versie wordt gemaakt
- Wa 1. Tonen diversiteit homo-/lesbo leefstijlen
2. Homoseksualiteit liefst niet als probleem presenteren, maar als positieve optie
3. Identificatiemogelijkheid bieden aan latente homo's/lesbo's in de groep.
4. Aanbieden van informatie om vooroordelen/onbegrip weg te nemen (Praten met homo's is altijd beter dan praten over homo's).
- Ei 1. Wegnemen van vooroordelen
2. Het integreren van homo's/lesbo's in de samenleving
3. Het aanzetten tot een discussie
- NM - Zie harmonisatievoorstel: "het verminderen van discriminatie en het vergroten van de mogelijkheid homoseksuele en lesbische gevoelens te beleven". Beetje een groot streven, maar de stelling klopt wel. Middel: kennisoverdracht.
- NV 1. Bespreekbaar maken van homoseksualiteit
2. Doorbreken vooroordelen en tegen discriminatie
3. Bieden van identificatiemogelijkheid
4. Mogelijk maken van coming-out en vorm geven aan homoseksualiteit gevoelens

- GO - Homojongeren hebben meestal hetero-ouders. Die zouden daar maar op voorbereid moeten zijn. Homo voorlichting moet deel uitmaken van de huis-tuin-en-keuken opvoeding.
- Gr 1. Bespreekbaar maken van homoseksualiteit
2. Kennisvergroting
3. Houdingsverandering
4. Aanleren vaardigheden (d.i. nadenken over waarden/normen/culturen/rolpatronen)
Zie kopie 'presentatiemateriaal'
- De 1. Makkelijker maken voor individuele homo/biseksuele jongeren.
2. Bredere zin: wegnemen van vooroordelen.
3. Zelfontplooiing van de voorlichters.

14 Hoe evalueren jullie je voorlichtingen?

-in de klas	Zw (soms), Am, DB, Ro, (via een formulier) Ma (via een formulier), Fr, Wa (incidenteel), Ei, NV, GO [10]	38%
-met de	Zw (meestal), Am, DB, Ut (soms), Ma, DH, Fr, Ap, BZ, Ke, Ar, Wa, Ei, (incidenteel), NV (telefonisch achteraf), Gd, GO, Br, Le, De [19]	73%
-onderling achteraf	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, DH, Ap, BZ, Ke, Wa, Ze, Gr, Le, De [15]	58%
-in de voorlichtingsgroep	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ap, Ke, Ar, En, Ei, NV, Gd, Gr, Le, De [16]	62%
-maandelijks	Dr, Zw, Am, Ut, Ap, Ar, NV, Le, De [9]	35%
-jaarlijks	Am, DB, Gr	12%
-in overleg	Fr	3%
-thema's:	door niemand ingevuld	

Opmerkingen:

Ar	Zie formulier.
Wa	We willen een formulier invoeren.
En	We hebben nog geen formulier, willen we wel ontwikkelen.
NV	Zie formulier.
Gd	In voorlichtingsgroep: 3x per jaar.
Br	Vroeger evaluatieformulieren, maar door geringe aantal voorlichtingen gebruiken we ze niet meer.
Gr	Evaluatie in de vergadering is een procesevaluatie.
De	Evaluatieformulier.

15 Heb je zicht op het effect van jullie voorlichtingen? Wordt dat bijgehouden?

Nee: Dr, Zw, DB, Ro, Ut, Ma, RT, BZ, Ke, Ar, En, Ze, Ei, Gd, Br, Gr, Le, De [18] 69%

Opmerkingen:

Zw	Soms hoor je achteraf nog eens iets.
Ro	Net begonnen met evaluatieformulieren.
Ma	Alleen intuïtief, soms komen jongeren naar de voorlichtingsgroep.
Ar	Niet altijd, soms belt de docent of leider later terug. Wordt bijgehouden in de verslagen van de werkgroepsvergadering.
Ei	We evalueren wel achteraf maar hebben niet echt zicht op het effect.
Gr	Geen <u>effectevaluaties</u> . Wel proberen we zoveel mogelijk feedback te krijgen van de groep → bv. in de vorm van opstellen van leerlingen.

Ja, [7] 27%

Am	Na een maand wordt contact opgenomen met de instelling voor evaluatie.
DH	Via evaluatie.

- Fr Via evaluatieformulier.
- Ap Wordt i.h.a. als zeer positief ervaren.
- Wa Soms, merk je aan het verloop van reacties in de klas. Leerlingen komen soms na afloop nog even praten of vragen na enige tijd om info.
- NV Het bereik door middel van de aantallen voorlichtingen. Door de jaren heen zien we meer coming-out tijdens de voorlichtingen en vlak erna. Meer leerlingen/scholen, grotere bekendheid en vast onderdeel op scholen.
- GO Twee lesuren homoseksualiteit heeft nauwelijks effect. Alleen als je arrogant bent kun je daar anders over denken.

16 Doen jullie *altijd* of *soms* een follow-up aanbod na een voorlichting? Op grond waarvan wel of juist niet.

Nee, Ma, RT, En, Ze, Ei, GO, Br, Le [8] 30%

- Dr Korte nabespreking zelfde dag, geen follow-up.
- DB In principe niet.
- Ut We geven alleen losse voorlichtingen.
- Fr Niet altijd mogelijk.
- BZ Zijn met te weinig mensen.
- Ke Tenzij men er naar vraagt; moet in rooster van scholen.
- Ei Geen bewuste follow-up, men krijgt jaarlijks een brief met ons aanbod.
- GO Als de voorlichtingen in goede aarde vallen volgt vanzelf een vast contact.

Soms, [6] 23%

- Ro Meestal niet; te weinig materiaal en voorlichters.
- Ar Soms, als daaraan behoefte is.
- Wa Afhankelijk van de klas.
- NV Afhankelijk van beschikbare tijd van vrijwilligers en docenten (de vraag van hun).
- Gr Hangt van de school/instantie zelf af. Zelf doen we niet actief een aanbod.
- De Maar soms, vanuit de school, een verslag. Wordt wel aan gewerkt.

Ja, [3] 12%

- Zw Afrondend gesprek met , aanwezigheid achteraf voor leerlingen.
- Am Altijd follow-up aanbod, in principe gaan we ervan uit dat de instelling ons structureel in het curriculum opneemt.
- DH Altijd, voorlichting is ten alle tijde nodig.

Anders:

- Ap Niet ingevuld.
- Gd Altijd beschikbaar.

17 Wat zijn de sterke en de zwakke kanten van jullie aanbod? Wat is de meerwaarde van jullie groep om voor te lichten over homoseksualiteit boven die van een docent zelf?

Sterk:

- Dr -Gedegen opzet, voorlichters met diverse achtergronden.
- Am -Persoonlijke ervaring met homoseksualiteit.
- DB -Ervaringsdeskundigheid, deskundigheid t.a.v. homoseksualiteit, hanteren groepsprocessen, openheid.
- DH -Openheid en kennis.
- Ke -Ervaring met verschillende 'types' zoals ouders.

- Ar -We gaan bijna geen vragen/onderwerpen uit de weg en noemen de dingen bij hun naam.
- Wa -We gaan in op hun interesse, leven ons in in hun belevingswereld, voorlichting met ouders erbij.
- En -We zijn net begonnen en moeten nog van alles ontwikkelen, dat is een zwak punt maar ook sterk: de mensen zijn enthousiast.
- Ei -Mensen worden gestimuleerd vooroordelen te spuien die vervolgens worden besproken op waarheid en herkomst. -Ervaringsdeskundigheid.
- NV -Zie doelstellingen, deze worden grotendeels bereikt. -We voegen iets toe op wat en doen/kunnen. -Voorlichtsters met veel ervaring en kennis alsmede gevarieerde achtergrond. - Professioneel aanbod; opvullen van lacunes.
- Gd -Schoolgroepen komen meestal naar ons COC pand voor voorlichting (drempelverlaging).
- Br -Veel ervaring van sommige voorlichters en daardoor flexibel in kunnen spelen op vragen.
- Gr -Ervaringsdeskundigheid. -Methodieken die goed worden uitgevoerd.
- De -Veel eigen ervaring en inzicht. -Jonge mensen. -Grote groep, zeer flexibel bij de invulling. -Zeer gemotiveerd bij de werving. -Leveren kwaliteit!

Zwak:

- Dr -Geen goede PR, veel wisselingen in de groep.
- DH -Nog niet op multiculturele klassen afgestemd.
- Fr -Te weinig mensen.
- RT -Te weinig voorlichters, geen jonge voorlichters, te incidenteel.
- Ke -Niet altijd genoeg mensen of nieuwe technieken.
- Ar -Nog weinig ervaring.
- Wa -Weinig kennis over andere culturen, we zijn allen academisch, door associaties niet zoveel structuur.
- En -We zijn net begonnen en moeten nog van alles ontwikkelen, dat is een zwak punt.
- Ze -Er is geen vaste voorlichtingsgroep.
- Gd -Beschikbaarheid voorlichters is beperkt.
- GO -Beperkte mogelijkheden, leraren en leerlingen blijven met elkaar in relatie staan, zullen dus minder gauw het achterste van hun tong laten zien.
- Br -Door gebrek aan mensen, geen garantie continuïteit.
- Gr -Te weinig professioneel (kennis, presentatie e.d.) en te oppervlakkig.
- Gr -We kunnen niet bieden wat we zouden willen, bv. elke leerling zou eigenlijk een folder/brochure mee moeten krijgen. De voorlichting staat vaak erg op zich; niet ingebed in een schoolbeleidsplan t.a.v. homoseksualiteit.
- De -Weinig vrouwen.

Meerwaarde:

- Dr -Ervaringsdeskundig, grotere impact.
- Zw -Over jezelf praten, makkelijker aanspreekbaar dan docent, je mag meer vragen stellen, leeftijd ligt dicht bij leerlingen, omdat je met zijn tweeën bent heb je meerdere invalshoeken.
- Ro -Je kunt alleen goed over homoseksualiteit voorlichten als je het zelf bent. Anderen kunnen zich niet in je gevoel verplaatsen.
- Ut -Onze persoonlijke ervaring met coming-out, subcultuur en leefstijl, opvoeden van kinderen.
- Ma -Men ziet ze eens in het echt.
- DH -Eigen ervaring in de voorlichting verweven. Homoseksualiteit staat dicht bij de voorlichters dan bij de docenten, we hebben meer kennis over subcultuur en leefstijlen.
- Fr -Specifiek aanbod per doelgroep; spreker uit eigen kring.
- Ap -Zowel jongeren als ouderen inzetbaar, eigen levenservaring telt mee.
- BZ -De gevoelsmatige betrokkenheid, eigen ervaring en kennis.
- Ke -Boven docent: spreken vanuit eigen ervaringswereld.
- Ar -Zelf homoseksueel zijn.
- Wa -Persoonlijke ervaringen.
- En -Meerwaarde boven docent is dat wij ervaringsdeskundigen en homoseksueel zijn.
- Gr -Zie 'sterk' Ervaringsdeskundigheid. -Methodieken die goed worden uitgevoerd.

- Le -Het persoonlijk verhaal is voor ons het belangrijkste, dit kan een docent niet bieden.
 De -Door aanwezigheid van homo's meer indringende werking op leerlingen.

Prijs

18 Welke prijs vragen jullie voor: [e.r. = exclusief reiskosten]

- Dr lesuur/dubbeluur: 50,- [e.r.]; langer: 100,- [e.r.]; advies: onkosten.
 Zw lesuur 25,-; dubbeluur 50,-; langer: 30,- per uur; standwerk: onkosten.
 Am dubbeluur of langer: 75,-; voor "deskundigheidsbevordering", bv. HBO: 150,- (buiten A'dam: reiskosten); soms korting.
 DB dubbeluur: reis- en onkosten.
 Ro lesuur/dubbeluur: 60,-; anders: geen prijs.
 Ut lesuur: 37,50; dubbeluur: 75,-; langer: 75,-; anders: in overleg/gratis.
 Ma lesuur: 60,- [e.r.]
 DH lesuur/dubbeluur/langer: 60,-; overleg: gratis; standwerk: gratis.
 Fr lesuur: 75,-; dubbeluur: 100,-; langer: in overleg; overleg/anders: onkosten [e.r.]
 Ap In overleg.
 RT Gratis.
 BZ Gratis.
 Ke Vrijblijvend.
 Ar per voorlichting 50,-
 Wa Gratis
 En lesuur: 30,- [e.r.]
 Ze ?
 Ti -
 Ei lesuur: 25,-; dubbeluur: 50,-; langer: 25,- per uur; bij aanvragen door leerlingen en/of onvermogenen vragen we geen vergoeding.
 NM blokuur: 50,- behalve in speciale gevallen.
 NV lesuur/dubbeluur: 50,-; echter als budget niet toereikend is een nader overeengekomen prijs; geen extern adviseurschap; andere produkten als het binnen het project valt: 35,- per uur.
 Gd Nog niets.
 GO 0,- tot 35,-
 Br lesuur: 50,-; dubbeluur: 50,-
 Gr lesuur: 50,-; dubbeluur: 100,-
 Le Geen.
 De Vrijwillige bijdrage; richtprijs f25 per uur MAAR het voorlichten gaat boven alles! Indien school geen geld ervoor over heeft vinden we dit niet belangrijk.

Acht van de 24 groepen (N=24, 33%) die deze vraag beantwoordden vragen geen geld. Drie groepen (13%) vragen f25 à f35 per blokuur voorlichting, tien groepen (42%) vragen f50 of f60, twee groepen vragen f75 en twee andere groepen vragen f100.

19 Heeft jullie groep de kostprijs van een voorlichting wel eens uitgerekend?

- Nee Dr, Am, DB, Ro, Ma, Fr, Ap, RT, Ke, Ar, Wa, En, Ze, Ti, Ei, NV, Gd, GO, Br, De [19] . . 73%
 (Inclusief niet ingevuld)
 GO En dat zijn we ook niet van plan.
 De werkelijke kosten -> ONZIN
Zw	1900:60	31,65
Ut		Wordt nog doorgegeven
DH	750:10	75,-

RT		We worden door provincie gesubsidieerd.
BZ	200:2	100,- (?)
Gr	850:12	70,85 Seizoen 93-94: 8 betaalde voorlichtingen, 4 onbetaald, f700 inkomsten, f850 uitgaven, dus f150 tekort.
Le	aantal voorlichters:	± 25

20 Op welke overwegingen zijn jullie prijzen gebaseerd?

Lage drempel	Dr, Zw, Am, DB, Ut, RT, NM, Wa, Br, De [10]	38%
Kostendekkend	Zw, Am, DH, NM, Ei, Gr [6]	23%
Samenwerking Rutgersstichting	Ro	3%
Gastloon	Ut, Ma, Ke, NV	15%
Geen overweging	Fr, Ap, BZ, En, Ze, Ti, GO, Le [8]	30%
Subsidie overheid	RT (provincie), Ei	8%

- Ei We krijgen al subsidie en maken (m.u.v. de trainingen) geen onkosten, daarom f25. Dit bedrag om de trainingen te bekostigen.
- NV Vergeleken met functie (schaal 8 BBRA) voorlichter/trainer; plus jaarlijks iets gestegen tot de huidige prijs.
- GO Een borrel is lekker.
- Br Afhankelijk van wat instellingen willen geven.
- Gr Om het kostendekkend te maken hebben we de prijs van een voorlichting verhoogd van f75 naar f100 per dagdeel.
- De Op de overweging om zoveel mogelijk voor te kunnen lichten!

21 Werken jullie samen met andere voorlichtings- of beleidsinstanties? (Welke? Op welk gebied?) Wat levert het op? Wat zijn de overwegingen hierbij?

Nee of niet ingevuld: DB, BZ, Ze, Ei, GO, Br, Le [7] 27%

Ja, [19] 73%

- Dr -Begeleiding vanuit STAMM Borger: consulent homozaken. Nauwe samenwerking met ouders: mist overleg met ouders in het overleg van voorlichtingscoördinatoren.
- Zw -Sinds 1993 met SLOW, met name bij vrouwenorganisaties ('HOK': homoseksuele ouders kinderen).
- Am -Samen Leven Amstel- en Kennemerland: levert weinig op. Stadsdeel Zuid: speciaal project, levert voorlichtingen op en nu reeds subsidie.
- Ro -GGD (Samen Leven), Rutgersstichting
- Ut -Rutgersstichting, GVO enz.
- Ma -GVO: levert nog niet veel op.
- DH -NVSH: voorzien elkaar van deskundigheid, GVO/GVO/JGZ: werkgroep seksuele vorming: deskundigheidsbevordering wederzijds, Gemeente Den Haag: homo/lesbisch beleid; werkt stimulerend.
- Fr -Ja; levert een vollediger produkt, een breder draagvlak, een grotere kennis, betere contacten, er wordt op meerdere gebieden gewerkt aan homoseksualiteit, betrokken organisaties worden bewuster.
- Ap -Aidsplatform.
- RT -GG&GD: aids.
- Ke -GGD: Samen Leven; komt nog niet echt van de grond, politie: project anti-h/l geweld.
- Ar -Dienst Welzijn & Volksgezondheid van de gemeente Arnhem in het kader van aidspreventie.
- Wa -Met de werkgroep Ouders etc. Regio Gelderse Vallei. Incidenteel beveelt de Gemeente Wageningen onze voorlichting aan in een brief aan het openbaar en christelijk onderwijs. Overwegingen: Meer info, ander gezichtspunt.

- En -Ouders van homoseksualiteit kinderen, deelname Twents Homo Overleg.
- Ti -Met het Anti Discriminatie Bureau.
- NV -Met werkgroep voorlichting COC Nijmegen. -Met gemeente (als subsidiegevers). -Verder autonome stichting waar weinig vergaderd wordt en effectief gewerkt wordt (tijdbesparend).
- Gd -GGD: voordeel: geïntegreerd aanbod.
- Gr -GGD, Rutgersstichting → geïntegreerde aanpak/aanbod: één aanbod naar scholen, meer kans dat het opgepikt wordt. Homoseksualiteit laten scholen nog steeds liever liggen.
- De -Samen Leven project, levert ons weinig op, we zijn zeer belangrijk voor dit project want wij zijn de enige die in de praktijk wat doen!

22 Zijn er concurrenten voor jullie aanbod? Op welke punten zijn zij concurrerend?

Nee: Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, Ap, RT, BZ, Ke, Ar, Wa, En, Ze, Ti, Ei, NV, Gd, Br, Gr, Le, De [25] 97%

Ja:

GO Voorlichtingsgroep Utrecht. Geen idee - er is geen overleg en ze gaan derlui gang maar. . 3%

Opmerkingen:

Dr/Fr Nee, juist samenwerking en coördinatie 4 noordelijke provincies.

Ut Wel op gebied seksualiteit: Rutgersstichting.

DH Wij zijn aanvullend op aanbod seksuele vorming.

Ar Werkgroep Wageningen doet voorlichting in eigen omgeving.

NV Nee, we vullen een 'gat' en komen tegemoet aan de wensen die uit een gemeentelijk onderzoek bleken in Nijmegen.

De Hebben wij geen zicht op maar wat homoseksualiteit betreft is er geen concurrentie.

Plaats

23 Waar worden de voorlichtingen uitgevoerd?

Bij de klant	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, Ap, RT, BZ, Ke, Ar, Wa, En, Ze, Ti, Ei, NM, NV, Gd, GO, Br, Gr, Le, De [27] 103%
Zo nodig eigen ruimte	Dr, Zw, Am, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, Ap, RT, BZ, Ke, Ar, Wa, Ze, Ei, Gd, GO, Br, Gr, Le, De [22] 85%
Geen eigen ruimte	DB, En, NV 12%
Niet ingevuld	Ti 3%

Opmerkingen:

NM Uitzonderingen zijn de voorlichtingen voor groepen die op vormingsweek zijn bij "Ons Erf" - zij bezoeken mensen thuis, dus ook onze voorlichters.

24 Waar en wanneer zijn jullie te bereiken voor het aanvragen van een voorlichting?

Dr Dagelijks, direct.

Zw Dinsdagavond 1900-2200, indirect via COC.

Dagelijks, direct / indirect via COC / antwoordapparaat.

Am Donderdag 0930-1230, direct via COC, rest van de week indirect via COC of direct via coördinator.

DB Via een antwoordapparaat.

Ro Altijd, antwoordapparaat.

Ut Altijd, antwoordapparaat.

Ma	Elke werkdag, 1400-1700, indirect via COC.
DH	1300-1700 en 's avonds, direct en via antwoordapparaat.
Fr	Direct of indirect via COC.
Ap	Indirect via COC en via antwoordapparaat.
RT	Direct, indirect via COC en via antwoordapparaat.
BZ	0900-2300, via antwoordapparaat.
Ke	Kantoortijden, direct via COC en antwoordapparaat.
Ar	Do 1900-2100 uur, za 1400-1600 uur, indirect via COC, 085-423161
Wa	's Avonds, direct en via antwoordapparaat.
En	Mensen kunnen ons thuis bellen en via het COC.
Ze	Maandag 2000-2100 uur, woensdag 2000-2100 uur direct via COC, en via antwoordapparaat.
Ti	Niet ingevuld.
Ei	0900-1700 uur, indirect via COC.
NM	COC, kantooruren. Kan ook via NV of via werkgroepsleden.
NV	Direct via privénummers (indirect via COC Nijmegen).
Gd	Indirect via COC en antwoordapparaat.
GO	0900-1700, indirect via COC of antwoordapparaat
Br	Indirect via COC.
Gr	Direct, indirect via COC.
Le	Docenten hebben mijn telefoonnummer.
De	Altijd, privé.

Klopt de vermelding in de folder 'voorlichtingsgroepen' van Empowerment Lifestyle Services, is die volledig?

Niet:	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, DH, Fr, RT, Ke, Ar, Wa, En, NV, Gd, Br, De [16]	62%
Wel:	Ma, Ap, BZ, Ei, Le [5]	19%
Niet ingevuld:	Ze, Ti, GO, Gr [4]	15%
Gr	Folder miste binnenkant.	

25 Binnen welke vakken en/of thema's worden jullie uitgenodigd?

Vakken:

-biologie	Ro, DH, Ap, Ke, NM, De [6]	23%
-maatschappijleer	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Ap, Ke, Ar, Wa, En, Ei, Gd, Br, Gr, Le, De [19]	73%
-gezondheidskunde	Am, Ut, Ei, Gd	15%
-verzorging	Am	3%
-godsdiens	Dr, Zw, DB, GO, Br, Gr, De [7]	27%
-nederlands	Dr, De	8%
-geschiedenis	Dr	3%
-leerlingenbegeleiding	Am	3%
-sociologie	Wa	3%
-menskunde	Ei	3%
-beroepenoriëntatie	Gd	3%
-PMV	GO	3%
-omgangskunde	De	3%
-voorlichtingskunde	De	3%

Thema's:

-seksualiteit	Dr, Am, Ut, Ma, DH, Ar, Wa, NV, Gr ¹² [9]	35%
-aids	DH	3%

¹²ThemawEEK seksualiteit op HBO opleiding (Sociaal Pedagogische Hulpverlening)

- "anders zijn"	Zw	3%
- leefstijlen	Am, Ma, NV	12%
- discriminatie	Am, DB, NV	12%
- "deskundigheids- bevordering"	Am	3%
- samenlevingsvormen	DB, Ut, Ar, NV	15%
- socialisatie	DB, Ut	8%
- workshops	BZ	3%
- resocialisering	Ar (gedetineerden)	3%
- normen/waarden	NV	3%
- apart thema	Gr (plattelandsvrouwen en club/buurthuizen)	3%
Niet ingevuld	Fr, RT, Ze, Ti	15%

26 Worden er binnen deze thema's ook andere gastsprekers/trainers uitgenodigd?

Nee	Am, Wa, Br	12%
Wa	niet over homoseksualiteit	
Soms	DB, BZ, GO, Zw, Ei, NV, De [7]	27%
Zw	bij 'anders zijn': gehandicapten	
Ei	bij themadagen, Rutgershuis, Blijf van m'n Lijf	
NV	bv project discriminatie; allochtonen, mishandelde vrouwen e.d.	
Ja	Ro, Ut, Fr, Ke, En, Le, Dr, Ma, DH, Gr [10]	38%
Dr	met name op MDGO	
Ma	NVSH, GVO	
DH	Rutgersstichting	
Gr	Bij HBO (Sociaal Pedagogische Hulpverlening), maar niet op dezelfde tijd.	
Niet ingevuld	Ap, RT, Ze, Ti, Gd	19%
Onbekend	Ar	3%

27 Gaan er lessen over homoseksualiteit aan de voorlichting van jouw groep vooraf?

Ja	BZ, Ar, En, NV, Gd, GO [6]	23%
BZ	Meestal.	
Ar	We vragen de docent onze komst en onderwerp voor te bereiden.	
En	Meestal wel.	
NV	Wij vragen minstens 1 voorbereidende les (video en lesmateriaal kunnen wij aandragen), minstens moeten er vragen worden gemaakt door de leerlingen.	
Soms	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, Fr, Ap, Ke, Ei, Br, Gr, Le, De [15]	58%
Dr	Wisselend, 50-70%	
Am	Seks en relaties.	
Ut	Niet als wij als deskundigen worden uitgenodigd.	
Br	Af en toe een voorbereiding door leraren.	
Nee	DH, Wa	8%
Wa	Meestal niet, soms wel voorbereiding op onze komst, bv. normen/waarden discussie relaties/partnerkeuze.	
Niet ingevuld	RT, Ze, Ti	12%

28 Mag of moet de docent bij jullie voorlichting zijn? Wat zijn de overwegingen hierbij?

Ja, [13] 50%

Zw Ja, indien niet storend of belemmerend.

Ro Ze willen er vaak bij zijn; sommige docenten zijn we liever kwijt dan rijk.

Ma Voor de follow-up.

Wa Docent mag aanwezig zijn en is dat altijd. Overweging: Hij/zij kent de klas, kan eventueel ingrijpen.

En Meestal is de docent aanwezig, vanwege voorkennis, kennis van de groep.

Ze -

Ei Onder voorwaarde dat zij/hij zich op de achtergrond houdt.

Gd Liefst wel i.v.m. follow-up.

GO Dat mag als hij zich niet met de voorlichting bemoeit en geen aantekeningen maakt.

Br Ja, hij mag, moet niet. Waarom? Groepsproces en reacties in de gaten houden.

Gr Dat mag: dit hangt van de docent in kwestie af. Als hij/zij erbij wil zijn is het niet de bedoeling dat hij deelneemt aan de voorlichting (niet in functie van docent en ook niet om vragen te stellen).

Le Afhankelijk van de docent, voor ons geen bezwaar als hij/zij niet/wel aanwezig is.

De Mag er bij zijn, maar mag zich niet teveel mengen in de discussie! Dit is een lang verhaal; het is zijn/haar les/klas. Wij proberen de les zo open mogelijk te houden; de docent mag hierbij geen remming in geven!

Nee, [3] 12%

Am Behalve bij deskundigheidsbevordering (HBO); vanwege het veilige klimaat.

DB Liever niet, kan ten koste van openheid gaan, indien wel vanwege nabespreking, docent mag zich niet mengen in voorlichting.

NV De docent belemmert (of kan belemmeren) bij de voorlichting. En leerlingen voelen zich minder vrij alles te vragen. Intimiteit staat een docent meestal in de weg.

Soms, [9] 35%

Dr Afhankelijk van afspraak en opstelling .

DH Mag, hoeft niet; ervaring leert dat leerlingen zich meer op hun gemak voelen met de leraar.

Fr In overleg.

Ap Niet persé.

RT Mag, maar liever niet.

BZ Moet niet, liever wel; docent heeft meer ervaring en inzicht in de groepen, let op stoorzenders, is objectief.

Ke Mag, liever niet nadrukkelijk in verband met remmende invloed op groep.

Ar Wij hebben geen voorkeur. Docent kent groep, maar de groep kan met docent erbij anders reageren.

NM In principe geven we enkel voorlichtingen zonder aanwezigheid van de docent. Dat maken we in onze mailing ook steeds duidelijk. Uitzondering wordt pas gemaakt als de docent of de school persé aanwezig wil zijn bij de voorlichting. In die gevallen waar de docent er wel bij was zijn onze ervaringen wisselend - soms slecht, soms viel het reuze mee.

Niet ingevuld: Ut, Ti 8%

29 Hebben jullie bepaalde voorwaarden vooraf bij het doen van een voorlichting?

Nee Dr, Am, Ro, Ut, Ap, RT, Wa, En, Ze, Ei, Br, Gr, Le, De [14] 54%

Ro We gaan ervan uit dat docenten welwillend zijn.

Ut	Nog niet over nagedacht.	
Wa	Voorlichtingen gaan vaak op ad hoc basis.	
En	Tot nu toe niet.	
Ei	Een telefoongesprek vooraf is voldoende.	
De	Eigenlijk niet.	
Ja,	[11]	42%
Zw	Video kunnen gebruiken.	
DB	Voorlichting moet binnen een thema passen.	
Ma	Voorgesprek.	
DH	Voorgesprek in de klas zodat leerlingen al iets weten.	
Fr	Voorgesprek.	
BZ	Materiaal vooraf geven.	
Ke	Liefst telefonisch voorgesprek.	
Ar	Kort voorgesprek met docent. Groep moet in kring kunnen zitten.	
NM	Voor- en nagesprek met docenten. Een must. Voorbespreking vaak telefonisch direct bij of kort na de aanvraag van een voorlichting. Nabespreking vaak direct na de voorlichting. Wel vaak wat 'hapsnap'. Zou wellicht beter kunnen of moeten.	
NV	Een voorbereidende les door de docent, napraten over de voorlichting met de docent.	
GO	Er moet een vertrouwenspersoon zijn, waar ik ook vertrouwen in heb.	
Niet ingevuld:	Ti, Gd	8%

Publiciteit

30 Welke van de volgende stappen nemen jullie bij het werven van jullie voorlichtingen?

-doelgroepkeuze	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, RT, Ar, Wa, En, Ei, NV, Gd, Gr, De [18]	72%
-aanbod formuleren	Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, BZ, Ke, Wa, Ei, Gd, Gr, De [14]	54%
-mailinglijst maken	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, Ar, Wa, Ei, NV, Gr, De [15]	58%
-brief met folder	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, Ap, RT, Ar, Wa, Ei, NV, Br, Gr, Le, De [19]	73%
-opbellen/2e mailing	Zw, Am, DB, Ut, Ma, DH, Fr, Ap, Ar, Gr, Le, De [12]	46%
-gesprek voeren	Zw, Am, DB, Ut, Ma, DH, Fr, BZ, Ke, NV, Gr, Le ¹³ , De [13]	50%
-afspraak maken	Dr, Am, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, Ap, BZ, Ke, Ar, Wa, Gd, De [14]	54%
-registratie invullen	Dr, Zw, Am, Ut, Ma, DH, Ar, Ei, NM, De [10]	38%
-contract/bevestiging	Dr, Zw, DH, Fr, NM	20%

- Wij volgen een andere procedure, namelijk:

- Fr Persoonlijke contacten zijn erg belangrijk; ernaartoe gaan om jezelf te introduceren.
- Ke Vaak vraag vanuit het verleden, oude klant, via project Samen Leven.
- Ze Omdat er geen echte voorlichtingsgroep is wachten wij Netjes tot we gevraagd worden.
- Ti We nemen contact op met de organiserende instantie - een aantal heeft ons in het bestand en stuurt ons zelf herinneringsbrief als de bepaalde activiteit weer aan de orde is - meestal 1x per jaar.
- GO Afwachten. mogelijkheden zijn te beperkt om actief te werven.
- Le Wij worden elk jaar door onze vaste scholen benaderd.

¹³Als de docent dat wenst.

31 Welke middelen gebruiken jullie bij de werving van voorlichtingen?

-brieven	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, Ap, Ar, Wa, Ei, NV, Br, Gr, Le, De [18]	69%
-folders	Dr, Am, DB, Ut, Fr, Ap, BZ, En, NV, Gr, De [11]	42%
-affiches	Fr, NM	8%
-persoonlijke contacten	Zw, DB, Ro, Ma, DH, Fr, Ap, RT, Ar, Wa, Ei, Gd, Br, Gr, Le, De [15] ..	58%
-advertenties	Am, Ei, NM	12%
-computernetwerken	0%

Gr Werving staat apart op de agenda in 1995 → vernieuwing aanpak. We hebben in 1994 geen brieven verstuurd (behalve aan plattelandsvrouwen). De nieuwe folder is nog in ontwikkeling.

anders, ...		
-lokale free publicity	Zw	3%
-eigen brochures	Fr	3%
-een spel van maken	Fr	3%
-eigen map	BZ	3%
-niet ingevuld	Ze, Ti, GO	12%

32 Met welke argumenten werven jullie je voorlichtingen? Waar leg je de nadruk op?

Niet ingevuld	Ro, Ap, RT, Ze, Ti, Ei, Gd, GO, Le [9]	35%
Wel ingevuld	[18]	69%

- Dr -(vrouwenorg.) Het kan ook in jouw gezin voorkomen, -(onderwijs) geen speciale werving.
- Zw -(en) -Probleemherkenning, -Kenniss, -Rol leerlingen in de voorlichting.
- Am -Zelfontplooiing homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. -Positief zelfbewustzijn, -Meerdere leefstijlen, -Ervaringsdeskundigheid, -Gesprek over waarden/normen/vooroordelen, -Diverse werkvormen.
- DB -Coming out, -Schijntolerantie, -Beroepshouding (MBO/HBO).
- Ut -Belang identificatie, -Moeilijke positie homoseksuele leerlingen, -Vooroordelen, -Homoseksualiteit is dichterbij dan men vaak denkt -Eén op de 10.
- Ma -Ondersteuning en, -Geïntegreerd behandelen.
- DH -Noodzaak voorlichting op scholen, -Niet acceptatie homoseksualiteit binnen scholen, -Coming-out problemen, -Scheiden aids en homoseksualiteit.
- Fr -Onbekendheid; onbekend maakt onbemind.
- BZ -Nadruk op eigen initiatief; men moet ons uitnodigen.
- Ke -Er wordt momenteel niet geworven.
- Ar -?? zie mailing
- Wa -Beter mét dan over homo's praten. -Er niet mee praten kan vooroordelen doen ontstaan of laten blijven bestaan.
- En -Zichtbaar en bespreekbaar maken van homoseksualiteit.
- NM -Zie harmonisatievoorstel.
- NV -Het is belangrijk om aandacht te besteden aan homoseksualiteit en het integreren in 't schoolbeleid/lesaanbod. -Acceptatie van homoseksuele leerlingen en docenten. -Wij bieden identificatiemogelijkheden.
- Br -Leeft onder de doelgroep, o.a. coming-out. -Algemene vorming. -Discriminatie/vooroordelen.
- Gr -Voorlichting over homoseksualiteit is nog steeds noodzakelijk. - 'Dichtbij' huis is het onderwerp nog steeds moeilijk bespreekbaar. [Noot PD: zie ook het presentatiemateriaal; doelen, doelgroepen, inhoud voorlichting enz.]

De -Deze zijn divers: -Bestrijden van vooroordelen. -Hulp voor individu (ho/lesbi). -Ho's kunnen het het beste zelf vertellen. Nadruk: -Twee echte homo's voor de klas maakt zeer veel indruk!

33 Hoe onderhouden jullie de contacten met klanten? Gebeurt dat ad hoc of zit daar systeem in? Wordt dit ergens bijgehouden?

Niet ingevuld RT, Ze, Ti, Le 15%

Ad hoc Dr, Am, Ap, Ar, Ke, Gd, Br, Gr [8] 30%

Dr Registratie van contacten.

Am Systeem is in de maak.

Ar Voorlopig nog.

Gr Nu nog vrij ad hoc. Elk jaar worden er brieven gestuurd naar verenigingen voor plattelandsvrouwen en naar scholen (m.u.v dit jaar).

Anders: [14] 54%

Zw September: mailing; dec-feb: telefonische follow-up/registratie.

DB Jaarlijkse mailing.

Ro Eenmaal p.j. aanschrijven of bellen met . Overzicht per school.

Ut September: brief naar scholen; januari: bel-actie naar vaste scholen.

Ma Elk jaar opbellen.

DH Regelmatige mailing, minstens 1x p.j.

Fr Door persoonlijk contact zorgen dat het niet verwatert.

BZ Planning maken, steeds nieuwe afspraak in vooruitzicht.

Wa Jaarlijks een herinneringsbrief en persoonlijk contact.

En Dit zijn we aan het opzetten, is in ontwikkeling.

Ei Zodra iemand een aanvraag doet via het COC neem ik (Carinda, coördinator) contact op met hem/haar. Daarna een voorbereidend gesprek (telefonisch/bezoek).

NV Systeem. Jaarlijks 'n mailing.

GO Jaarlijks overleg met vaste klanten i.v.m. spreiding en beschikbaar zijn.

De In map wordt alles geregistreerd: hoe, met wie en wanneer er contact is geweest.

34 Hebben jullie zicht op het percentage scholieren of instellingen dat je in je regio bereikt?

Nee (of niet ingevuld) Dr, DB, DH, Fr, Ap, RT, BZ, Ke, Ar, Ze, Ti, Gd, Br, Gr, Le [15] 58%

Gr Percentage scholieren dat we bereiken is erg weinig; daarom heeft werving in 1995 een prioriteit. Zoeken van effectieve wegen.

Le Houden we ons niet mee bezig.

Nee, maar te weinig Am, Ro 8%

Ja, Zw, Ut, Ma, Wa, En, Ei, NV, GO, De [9] 35%

Opmerkingen:

Zw Circa 15% van de scholen

Ut 3500 leerlingen per jaar

Ma 1500 leerlingen per jaar (4 vwo scholen)

Wa Jaarlijks circa 25% van de aangeschreven instellingen.

Ei Ik schat \pm 10%

NV Wordt in het jaarverslag bijgehouden (niet in percentages).

- GO Instellingen 5-10%, scholieren < 2%
 De 85% van de scholen in Delft, 20% van de scholen in Regio.

35 In hoeverre zijn jullie op de hoogte waarom mensen het aanbod aannemen cq afwijzen? Wordt dit ergens bijgehouden?

Op de hoogte, [5] 19%

- Ar Geen tijd, geen behoefte, geen homoseksuelen op school!
 Wa Aannemen aanbod door voorafgaande goede ervaringen, afwijzingen: meestal scholen op Christelijke grondslag of voorlichting door eigen docenten.
 Ei Afwijzing vaak i.v.m. onvoldoende financiën. Aanname soms als docent(e) zelf homoseksueel is.
 Gr Na het versturen van de brieven wordt er gebeld met instellingen/scholen. Vaak wordt er genoemd dat men 'geen tijd' heeft voor dit 'onderwerp'.
 De Ja, in de map. Reden aannemen: positieve ervaringen van andere scholen of vorige jaren -> voorgesprek is vaak doorslaggevend. Reden afwijzen: "Wij doen dit zelf!".

Niet bekend/ingevuld Dr, DB, Ro, Ut, RT, BZ, Ke, En, Ze, Ti, Gd, GO, Br, Le [14] 54%

Ke Momenteel niet bijgehouden vanwege overgangsfase.

Niet helemaal Ma, Fr, NV 12%

Fr Moeilijk te peilen, men is er vaak onduidelijk in.

NV Niet echt op de hoogte en wordt ook niet echt schriftelijk bijgehouden.

Anders: [4] 15%

Zw Wordt vanaf sep'93 geregistreerd.

Am We zijn op de hoogte maar het wordt niet bijgehouden.

DH Godsdienst ("het bestaat niet op school"), wordt niet echt bijgehouden.

Ap Wordt besproken in werkgroep maar niet bijgehouden.

36 Doen jullie naast gerichte werving ook aan meer algemene publiciteit? Zo ja, hoe? Overweging hierbij?

Nee Am, DB, Ro, Ut, Ma, RT, Ke, Br, Gr, Le [10] 38%

Am Doet rest van de afdeling.

Ro Te weinig vrijwilligers.

Ke Er is reeds een projectgroep PR.

Gr Behalve het presentatiemateriaal. 10 instellingen presenteren zichzelf hierin. Scholen krijgen zo'n map.

Ja, [11] 42%

Dr Via marktkramen bij speciale evenementen, i.s.m. ouders.

Zw Via COC info in lokale pers.

DH Krant, tijdschriften, COC.

Fr ?

Ap Bekendheid COC.

BZ Enkele jaren terug wel naar scholen.

- Ar Artikelen en foto aangeboden bij dagbladen en huis-aan-huis bladen. Interviews, ook stadsomroep van Arnhem.
- Wa Soms interview in regiokrant of via lokale kabel/FM omroep.
- En Een stuk PR vinden we belangrijk zodat we zichtbaarder worden en hierdoor meer mensen bereiken.
- NV Een van ons heeft een artikel in Jeugd en Samenleving geschreven (niet wervend). Verder wel algemeen zoals vergadering bijwonen (van de gemeente e.d.).
- De Bv.: interview op regio-radio of regio-krant. Overweging: Verhogen van de waardering van onze groep en laten zien wat de DWH te bieden heeft.

Niet ingevuld Ze, Ti, Ei, Gd, GO 19%

Personeel

37 Uit hoeveel voorlichters bestaat jullie groep?

Dr	10	
Zw	12	
Am	14	
DB	7	
Ro	9	
Ut	12	
Ma	5	
DH	6	
Fr	4	
Ap	9	
RT	6	
BZ	4	2 vast, 2 los
Ke	14	niet allen vast
Ar	9	
Wa	9	
En	6	
Ze	0	
Ti	1	
Ei	8	
NM	6	
NV	9	3 actief in uitvoerende voorlichting (volgens NM)
Gd	5	
GO	1	
Br	3	
Gr	12	
Le	8	3 echt actief
De	20	waarvan 10 echt heel actief!
totaal	209	

- Ze Indien nodig trommelen wij mensen bij elkaar die op de gevraagde dag kunnen, zodat wij aan de vraag kunnen voldoen.
- GO Met 3 reserves.

38 Hoeveel mannen en vrouwen zitten er in je groep? Welke leeftijden? Opleidingsniveau? Culturele achtergrond?

	vrouw	man	leeftijd	opleiding	culturen
Dr	6	4	20-50	LBO-HBO	3 Drents, 2 Fries, 5 import
Zw	5	7	22-33	HBO	NL
Am	6	8	18-35	HBO/WO	op 1 na 'bleek'
DB	3	4	27-38	HBO	NL, Indonesisch
Ro	1	8	18-30	HBO-uni	NL
Ut	6	6	20-40	HBO-uni	NL
Ma	2	3	20-40	MBO-uni	NL
DH	3	3	18-35	MAVO-uni	
Fr	1	3	20-30		
Ap	5	4			
RT	4	2		BO-MULO	
BZ	2	2	22-35		
Ke	7	7			veel 'ad hoc' voorlichters
Ar	5	4	25-66	HBO	
Wa	4	5	21-31	uni	Westers
En	3	3	32-65	MBO-HBO	1 allochtone vrouw
Ti	0	1	52		
Ei	4	4	19-42	HBO	Autochtoon, middenklasse
NM	0	6			
NV	9	0	25-52	HBO-uni	witte vrouwen
Gd	3	2	24-45	BO-HBO	
GO	0	1	50+	MBO	
Br	0	3	26-30		
Gr	5	7	19-30	MBO-uni	geen allochtonen
Le	3	5		HBO	
De	2	18	22-40	HBO-uni	maar ook 1 met lagere opleiding NL en Surinaams
	89	120	(totaal)		

39 Op welke tijden zijn jullie voorlichters beschikbaar?

Niet ingevuld	Ro, RT, Ti, Le	15%
Afhankelijk van werk/collegetijden	Zw, DB, Ut, Fr, BZ, Gr [6]	23%
In principe altijd	Dr, Am, Ma, Ar, Wa, Ei, De [7]	27%
Anders:	[9]	35%

DH Maandag-vrijdag overdag.
 Ap Verschillend.
 Ke Meestal tussen 0830-1600 uur.
 En Heel wisselend.
 Ze Geen idee.
 NV Doordeweeks en 's avonds voor telefoon.
 Gd Beperkt overdag.
 GO Dinsdag, woensdagmiddag, donderdag, vrijdagmiddag.
 Br Dinsdag, donderdag en vrijdag.

Opmerkingen:

Gr Erg wisselend. Sommige voorlichters studeren nog, anderen werken.
 De Altijd in overleg.

40 Hoeveel tijd besteden jullie voorlichters gemiddeld per maand aan voorlichting?

- Dr -voorlichtingen: 15-20 per seizoen, okt-mei
-vergaderingen: 4-6 per seizoen, okt-mei
-anders: bezoek landelijke voorlichtersdag, overleg voorlichtingscoördinatoren, training
- Zw -voorlichtingen: 1 uur per maand
-vergaderingen: 2½ uur per maand
-anders: 1½ uur per maand
- Am -voorlichtingen: 8 uur per maand
-vergaderingen: 6 uur per maand
-anders: 8 uur per maand
- DB -voorlichtingen: 2 uur per maand
-vergaderingen: 3 uur per maand
-anders: 1 uur per maand
- Ro -voorlichtingen: 10 uur
-vergaderingen: 1½ uur
-anders: -
- Ut -voorlichtingen: -
-vergaderingen: 3 uur
-anders: -
- Ma -voorlichtingen: 3 uur
-vergaderingen: 1 uur
-anders: -
- DH -voorlichtingen: 2 uur
-vergaderingen: 1 uur
-anders: 1 uur
- Fr = niet ingevuld
- Ap -voorlichtingen: 2 uur
-vergaderingen: 2 uur
-anders: 2 uur
- RT -voorlichtingen: 1 uur
-vergaderingen: -
-anders: -
- BZ -voorlichtingen: niet te schatten, afhankelijk van aanbod
-vergaderingen: 1 uur
-anders: 3 uur
- Ke -voorlichtingen: heel wisselend
-vergaderingen: 3 uur
-anders: -
- Ar -voorlichtingen: ?
-vergaderingen: 2 uur
-anders: 0,15 uur

- Wa -voorlichtingen: gemiddeld 7 uur per voorlichter per jaar
 -vergaderingen: eens per 3 weken
 -anders: minimaal 4
- En -voorlichtingen: 2 uur
 -vergaderingen: 2 uur
 -anders: 1 uur
- Ze =Indien nodig trommelen wij mensen bij elkaar die op de gevraagde dag kunnen, zodat wij aan de vraag kunnen voldoen.
- Ti =Niet ingevuld.
- Ei -voorlichtingen: 1 uur
 -vergaderingen: 1,5 uur
 -anders: 1,5 uur
- NV -voorlichtingen: 5 uur
 -vergaderingen: 3 uur
 -anders: 2 uur
- Gd -voorlichtingen: 3 uur
 -vergaderingen: 0,5 uur
 -anders: niet ingevuld.
- GO =niet ingevuld
- Br -voorlichtingen: ± 2 uur
- Gr -voorlichtingen: niet ingevuld
 -vergaderingen: 6 uur
 -anders: niet ingevuld
- Le -voorlichtingen: soms maanden niet, soms 7 maal à 50 min. achter elkaar.
 -vergaderingen: 2½ uur
 -anders: niet ingevuld
- De -voorlichtingen: 2 uur; per voorlichting wordt 12 uur geïnvesteerd
 -vergaderingen: 2 uur
 -anders: niet ingevuld

41 Hoeveel tijd ben je kwijt aan de coördinatie (per maand)? Wordt de coördinatie door een persoon gedaan of worden taken verdeeld? Zijn er in dat laatste geval bepaalde takenpakketten of is de verdeling willekeurig?

Niet ingevuld Fr, Ze, Ti, Gd 15%

- Dr Taken verdeeld, op grond van deskundigheid en interesse.
- Zw Er is een coördinator maar de taken zijn verdeeld (interesse, tijd, deskundigheid); coördinatie: 7 uur per maand, overige taken: 2-10 uur per maand.
- Am Taken verdeeld over 3 man; coördinator (36 uur per maand) + 2 hulpjes (10/20 uur per maand).
- DB Coördinatie door 1 persoon, ongeveer 4 uur per maand.
- Ro Niet gemeten. Een ervaren voorlichter begeleidt nieuwe. Coördinator is intern/extern contactpersoon.

- Ut Twee/drie dagdelen. Bel-acties, mailingen en preventieforum worden door anderen gedaan.
- Ma Een persoon, 4 uur per maand.
- DH Een persoon, 2/3 uur per maand.
- Ap Willekeurig.
- RT 1 uur.
- BZ Een persoon. Gemiddeld 3 uur, maar de zaak ligt wel wat stil momenteel.
- Ke Een persoon. Circa 15 uur per maand.
- Ar Taken zijn verdeeld, willekeurig.
- Wa Plusminus 3 uur. Moeilijk te schatten. taken worden verdeeld, maar wel 2 duidelijke coördinatoren.
- En Ook dit begint pas te draaien, de taken worden verdeeld over de werkgroepsleden, de coördinatoren beginnen nu met de meer inhoudelijke zaken rondom opzetten werkgroep: PR, scholing, ...
- Ei Coördinatie wordt alleen door mij gedaan, dat kost me soms meer tijd dan ik heb; ± 5 uur per maand.
- NM Huidige coördinator is René van Soeren, stafmedewerker van het COC Nijmegen. Op termijn zal iemand van de werkgroep hem opvolgen.
- NV Twee coördinatoren, verdeling willekeurig (een doet meer als de andere, meer praktische regelingen) ± 8 uur per maand.
- GO Ik coördineer mezelf. Dat verloopt redelijk harmonieus.
- Br 1 uur per maand.
- Gr 1 persoon; bestuursvergaderingen worden bijgewoond door iemand anders (2x per maand), ± 12 uur (excl. vergaderingen)
- Le Ik ben ± 6½ uur per maand kwijt. (Bij infodagen COC landelijk, vergaderingen buiten Leiden en infomarkten ben ik meer tijd kwijt.) Coördinatie alleen door mij.
- De Coördinatie wordt door 1 persoon gedaan. De taken worden verdeeld.

1 uur:	RT, Br
3 uur:	DH, BZ, Wa
4 uur:	Ma
5 uur:	Ei
6 uur:	Le
7 uur:	Zw
8 uur:	NV, Gr
12 uur:	Ut
15 uur:	Ke
36 + 10/20 uur:	Am

1 coördinator:	Ze, DB, Ro, Ma, DH, BZ, Ke, Ei, NM, De, Le, Gr, Br, GO [14]	56%
2/3 coördinatoren:	Dr, Am, Ut, Ar, Wa, En, NV [7]	27%

42 Als de coördinator vertrekt, kunnen de coördinatietaken dan gemakkelijk worden overgedragen?

Ja Dr, Zw, DB, Ro, Ut, DH, Fr, BZ, Ke, Ma, Ap, Wa, NV, Br, Le, De [16] 62%

Dr Overdracht ondersteund door STAMM, archief aanwezig, voorlichting en aanvraag zijn standaard.

DB Redelijk.

Ro Ja, archief is op het COC.

Ut Ja, archief over van alles, overdraagbare coördinatie-mappen.

DH Ja, archief.

Fr Ja, alleen kom je in de knel met beschikbare tijd en interesse vrijwilligers.

BZ Ja, er zijn specifieke mappen en laden met papierwerk.

Ke Wel archief (handleidingen, cases enz.), nog geen zicht op overdracht.

- Wa Ja, sommige handleidingen worden nu opgesteld.
- NV Wel bij de standaard werkwijzen (telefoon en voorlichtingen aannemen enz.). Niet qua andere zaken bv. presentatie naar buiten (recepties e.d.). Eén coördinator trekt veel regelingen naar zich toe.
- Br Er is een archief met evaluatieformulieren, adressen, verslagen van vergaderingen, stageverslag, beleid, e.d.
- Le Wel archief, coördinator draagt persoonlijk over.
- De Meestal gaat het goed, soms (1x) niet. Er zijn standaard werkwijzen.
- Nee Am, En, RT, Ei, Gd, GO [6] 23%
- Am Nog niet, is aandachtspunt.
- En Deze is er nog niet.
- Ei Dit is niet echt eenvoudig over te dragen denk ik. De meeste administratie zit in mijn hoofd. Er is wel een archief.
- Niet ingevuld: Ze, Ti 8%
- Anders: [2] 8%
- Ar Niet van toepassing.
- Gr Op dit moment werken we aan betere taakverdeling en standaardisering werkwijzen, zodat alle info niet verloren gaat bij vertrek van de coördinator.

43 Krijgen jullie voorlichters een vergoeding voor het werk?

- Nee (zonder commentaar) DH, RT, Ze, Gd, NM, Gr, Le [7] 27%
- Anders: [20] 77%
- Dr Feestje elk jaar.
- Zw Eigen trainingsdag, lekkere broodjes, feedback in de groep.
- Am Nee. Binnen de groep het leuk houden.
- DB Jaarlijkse training, seizoensluiting door evaluatie en borrel.
- Ro Soms cadeaubon, af en toe gezamenlijk eten en uitgaan.
- Ut Nee, behalve wanneer men de groep verlaat (fles wijn, boekenbon).
- Ma Nee, wel eind van het jaar gezamenlijk eten na de groepsevaluatie, het COC als geheel organiseert 1x per jaar iets voor de vrijwilligers (bv. theater).
- Fr Dit varieert.
- Ap Etentje.
- BZ Nee, soms een bos bloemen.
- Ke Vaak binnen het COC 1x per jaar voor alle vrijwilligers iets extra's, bv. borrel/buffet.
- Ar Geen enkele vorm van vergoeding. Bij verlaten van de werkgroep ontvangt men een presentje.
- Wa In het algemeen niet.
- En We zijn van plan om mocht een groep dit kunnen missen, reiskosten + f30 voor een voorlichting te vragen. Verder willen we deelnemen aan landelijke trainingen.
- Ti Niet ingevuld.
- Ei Alle vrijwilligers van het COC krijgen een symbolische vergoeding. Binnen onze groep verder geen cadeaus ofzo. Incidenteel krijgen we van een school een cadeaubon.
- NV Geen geld, alleen reiskosten. Cadeaubonnen mogen worden gehouden. Bij afscheid bloemen, etentje, boekenbon o.i.d.
- GO Soms een boekenbon van de klant naast de eventuele vergoeding aan het COC.
- Br Nee, maar wel plannen voor vergoeding (geld).
- De Reiskostenvergoeding, soms een cadeau.

44 Hoe houden jullie je voorlichters gemotiveerd?

- Dr Persoonlijke aandacht in vergaderingen, grondige nabesprekingen.
 Zw Duidelijk beleid en ideeën met betrekking tot voorlichten. Elkaar stimuleren!
 Am Groepsgevoel stimuleren, mensen serieus nemen, kansen en ruimte geven, voldoende voorlichtingen aanbieden.
 DB Niet ingevuld.
 Ro Gezellig vergaderen, veel samen uitgaan, veel bijscholing, zorgen voor een goede sfeer.
 Ut Betrokkenheid bij de groep stimuleren, 1x per maand vergaderen met borrel achteraf, soms gezellig een uitje, 1x per jaar voorlichtingsweekend.
 Ma Niet ingevuld.
 DH Vergaderingen over hoe verder te gaan, evaluatie op groepsniveau en individueel niveau.
 Fr Elkaar op de hoogte houden van de ontwikkelingen.
 Ap Niet ingevuld.
 RT Niet.
 BZ Samen zaken bespreekbaar maken, elkaar ondersteunen in een moeilijke periode, andere zaken organiseren (zoals thema-avond).
 Ke Veel contact houden, het belang van voorlichten en de leuke kanten benadrukken.
 Ar Niet nodig.
 Wa Gezelligheid, idealisme, COC training, eigen voorlichtingsweekend met training.
 En Regelmatig contact, landelijke trainingen, goede organisatie van het geheel.
 Ze ?
 Ti ?
 Ei Men houdt zichzelf gemotiveerd, door voldoening uit het voorlichten te halen.
 NV Zelfmotivatie en gezelligheid binnen de groep, nieuwe projecten aangaan.
 Gd Door de voorlichtingen zelf.
 GO Dagelijkse peptalk voor de spiegel.
 Br Intrinsieke beloning (ontplooiing, satisfactie).
 Gr Door de voorlichtingen zelf. Sfeer in de groep; af en toe een keer iets leuks doen.
 Le Niet ingevuld.
 De Door ze veel schouderklopjes te geven, stimulering (en betaling) om naar trainingsweekend te gaan, oefenavonden te organiseren.

45 Hoe lang blijven voorlichters gemiddeld actief?

1 jaar	Ti, Ei	8%
1 à 2 jaar	Dr, DH, Am, Ut, Ma, En [6]	23%
2 à 5 jaar	NV, Gd, Le, Zw, Ro, De, Wa, Br, DB [9]	35%
10 jaar	RT, GO	8%
heel verschillend	BZ, Ke, Gr	12%
niet ingevuld	Fr, Ap, Ar, Ze	15%

Opmerkingen:

- Ut Harde kern blijft paar jaar, anderen haken na een paar voorlichtingen al af.
 Ke Wisselend, sommigen al 10 jaar, anderen zo nu en dan over een lange periode.
 Ar Niet te zeggen, geen ervaring mee.
 Ti In de loop van 4 jaar zijn \pm 8 mensen vertrokken. Gemiddeld hadden ze \pm 1 jaar 'meege-draaid'.
 Gr Er zijn mensen die al jarenlang actief zijn en mensen die slechts kort bij voorlichting blijven, tenslotte een aantal mensen dat zo'n 2 jaar actief is.

46 Hoe werven jullie nieuwe voorlichters?

Mond-op-mond reclame	Dr, Ro, Fr, Ar, En	19%
----------------------	--------------------	-----

Persoonlijk aanspreken	Zw, Ke, Wa, Gd, Le	19%
Via-via	DB, Ut, DH, Ei, De	19%
Contacten voorlichters	Ut, NV	8%
Oproep in eigen blaadje	Zw, Am, DH, Ke, Ar, Ei [6]	23%
Via bar	BZ, Ke, De	12%
Via andere werkgroepen	BZ, Br	8%
Via introductieavond nwe leden	Wa	3%
Poster	Am, Ar	8%
Universiteitsblad	Ut, Ma	8%
XL en Gay Krant	Ma	3%
Advertenties	Am, DB, Ar	12%
Algemene publiciteit	Fr	3%
Anders:	[5]	19%
Zw Mensen komen soms uit zichzelf.		
RT Niet gericht.		
Ze Dat moeten we hoog nodig doen (maar ja wie wil).		
GO Inderdaad.		
Br Via jongeren- en vrouwengroep, via bargroep.		
Niet ingevuld	Ap, Ti	8%

47 Worden er eisen gesteld aan voorlichters? Welke?

Nee,	Le	3%
Ja,	[25]	96%
<i>Homo-specifiek</i>		
-Coming-out hebben afgerond	Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, RT, Ar, Wa ¹⁴ , Ze, Ei, NV, Gr [15]	58%
-Kunnen relativeren leefstijlen	Am, DB	8%
-Respect diversiteit leefstijlen	Am	3%
-Kennis homoseksualiteit en leefstijlen	Am, DB (ook transseks, pedo, travestie), Br	12%
-Inzicht in heteronorm	DB, GO	8%
-Meerdere kanten homocultuur zien	Zw	3%
-Inzicht hebben in COC zaken	DB	3%
-Op de hoogte zijn van actualiteit	DB	3%
-Bewust zijn van eigen waarden, normen en vooroordelen	DB, GO	8%
-Onderschrijven doelstellingen	Ro, Ut, Ke, Ei, Gr ('in grote lijnen')	19%
-'Deskundigheid', goed verhaal	Ma, GO	8%
-Inzicht in eigen persoonlijkheid	GO	3%
<i>Methodisch</i>		
-Praten over persoonlijke zaken	Dr, DB, Ut, Ma, DH, RT, Wa, NV [8]	30%
-Kunnen omgaan met groepen	Am, DB, Ut, DH, RT, Wa, Ze, Ei, GO, Br, Gr [11]	42%
-Kennis werkvormen	DB	3%
-Kunnen formuleren (eigen mening)	Zw, DB, Wa	12%
-Kunnen voorlichten over waarden	DB	3%
-Flexibel kunnen omgaan		

¹⁴positief kunnen omgaan met eigen homoseksualiteit'

met programma's	DB	3%
-Ontspannen tijdens voorlichting	DB, Ma, GO ¹⁵	12%
-Duidelijk beeld		
homoseksualiteit geven	DH	3%
-Homoseksualiteit dichterbij		
kunnen brengen	DH	3%
-Niet agressief reageren	Fr	3%
-Interesse tonen,		
zelfs bij moeilijke scholen	Fr	3%
-In het openbaar durven spreken	Ke, Wa	8%
-Bereidheid kennis te vergaren	Ar	3%
-Zelfstandig voorlichting		
kunnen geven	NV	3%
-'Natuurlijk' overwicht	Br	3%

Conformereren aan werkwijze

-Passen binnen het team	Zw, DB, Ei, De	15%
-Enthousiasme	Ke, Wa, NV	12%
-Samenwerking, team spirit	Am, DB, Ke, Ar	15%
-Voldoende tijd hebben	DB, Ar	8%
-Vergaderingen bijwonen	Dr	3%
-Een jaar beschikbaar zijn	Zw	3%
-COC lid zijn	Ut, Ma, En, Ei ¹⁶ , GO, Gr ¹⁷ [6]	23%
-Deelname landelijke/eigen training	Ut, Ma, DH, Ei, De	19%
-Flexibele werkhouding	Ar	3%
-Actieve bijdrage (nevenact.)	Gr	3%

Overwegingen:

Zw Betere voorlichtingen geven.

Ro Goede begeleiding blijft nodig.

Ap Spreekt vanzelf.

BZ Persoon draait eerst mee, deelname landelijke training kan maar wordt momenteel geen gebruik van gemaakt.

Wa Je wilt een geslaagde voorlichting.

Niet ingevuld: Ti, Gd 8%

48 Moeten voorlichters een bepaalde visie op homoseksualiteit onderschrijven?

Ja, [10] 38%

Zw Meerdere kanten homocultuur zien

Ro Ze moeten goed in hun vel zitten.

Ma Zie vraag 12. Er zijn verschillende visies, de voorlichter heeft niet de enige.

DH Geen overweging.

RT Zie vraag 12.

BZ Moet passen binnen visie COC en afdeling: eenduidigheid naar buiten. Ze moeten coming-out achter zich hebben.

¹⁵'Niet bang zijn'

¹⁶Dit is een eis van het bestuur.

¹⁷Lid worden van het COC, binnen een half jaar.

- Ar Zie beleidsplan blz. 18-20 (niet ontvangen)
- Wa Ze worden geacht open te staan voor alle facetten van de homoseksuele leefwereld. Overweging: diversiteit uitdragen, a.u.b. geen hokjesgeest of zelfdiscriminatie.
- Ei Een ruime kijk op homoseksualiteit en relaties, zodat alles bespreekbaar is en belicht wordt.
- Gr Ze moeten homoseksualiteit niet als problematisch ervaren. Door middel van interne trainingen proberen we tot één visie te komen, om te voorkomen dat voorlichters hun eigen visie op homoseksualiteit 'uitdragen'.

Nee Dr, Br, Am, Ut, Ke, NV, Le, De [8] 30%

- Am Maar opvattingen mogen niet botsen met de doelen van de werkgroep en met de eisen.
- Ut Niet expliciet.
- Ke Niet persé. Juist ieders beleving is belangrijk. Belangrijk: homoseksualiteit niet als probleem benaderen.
- NV Ieder heeft haar eigen verhaal en respecteert dat van de ander en dus ook van degene waaraan voorgelicht wordt.
- De Niet een bepaalde visie, vaak komt de motivatie vanzelf mee.

Niet ingevuld: DB, Fr, Ap, En, Ze, Ti, Gd, GO [8] 30%

En Ook nog iets waar we het nog niet over hebben gehad.

49 Hoe selecteren jullie voorlichters? Bijvoorbeeld:

- wij selecteren niet Ap, En, Gd, Le 15%
- sollicitatiebrief 0%
- sollicitatie/kennismaking Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Fr, Ke, Ar, Ze, NM, NV, Gr [13] 50%
- inwerken met proefperiode Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Fr, BZ, Ke, Ar, Wa, NM, NV, Gd, GO, Br, Gr, De [20] 77%

NM Dat meelopen is erg belangrijk voor: - het nieuwe lid om te zien of het voorlichtingswerk bevalt, - de Werkgroep om het nieuwe lid ' bezig te zien ' en dus te kunnen beoordelen of de aspirant over de goede eigenschappen voor het geven van voorlichtingen beschikt, tevens uiteraard om te zien of het 'klikt' met de andere voorlichters en die van de NV.

-anders, namelijk: ... [5] 19%

- RT Ik bepaal wie ik vraag voor een voorlichting in overleg met vrouw.
- BZ We zijn wel afhankelijk van het aanbod.
- Wa We spreken mensen aan die we capabel achten en dragen uit hoe we voorlichten. Daardoor komen ook de juiste mensen op ons af.
- Ze Als we zouden werven zouden we zo doen...
- Ei Bijwonen vergadering en informeren over gang van zaken, dan aantal keren meelopen.

Niet ingevuld: Ti 3%

50 Wie bepaalt of een nieuwe voorlichter wordt aangenomen?

De groep Dr, Ap, BZ, Ke, Ar, Wa, Ei, NV, De [9] 35%

- Dr Op voordracht van voorlichter die gesprek heeft gevoerd.
- BZ Voorlichtingsgroep en bestuur.
- Ke In goed overleg op de vergadering.
- Ar De groep op voordracht van 2 leden, deze hebben een kennismakingsgesprek gevoerd.

NV	De hele groep nadat 2 personen een gesprek hebben gevoerd met de aspirant-voorlichter.	
Een sollicitatiecommissie	Zw, Am, DB, Ut	15%
Zw	In eerste instantie de twee 'intakers', evaluatie na een aantal maanden in de groep.	
Am	In eerste instantie de sollicitatiecommissie, in de 2e fase de groep als geheel op basis van een advies n.a.v. evaluatiegesprek tussen coördinator, mentor en voorlichter.	
DB	In eerste instantie 2 mensen tijdens eerste gesprek, na proefperiode de hele groep.	
Ut	De 2 maatjes van de nieuwe voorlichter; alle aangemelde voorlichters krijgen een kans.	
De coördinator	Ro, Ma, DH, Br, Gr	19%
Ro	In overleg met begeleider.	
Gr	In overleg met andere werkgroepsleden.	
Niet ingevuld	Fr, RT, Ti, Gd	15%
Anders	En, Ze, GO	12%
En	Nog geen beleid.	
Ze	Nu het bestuur, straks de coördinator.	
GO	De nieuwe voorlichter.	
Le	Nieuwe voorlichter bepaalt zelf of hij/zij zich geschikt acht.	

51 Doen jullie aan eigen deskundigheidsbevordering?

-landelijke COC training	Dr, Zw, Am, DB, Ut, Ma, DH, RT (soms), Wa, En, Ze, Ei, NM, NV, Br, Gr, Le [17]	65%
-eigen kennismakingsweekend	Am, Ut, NV	12%
-elkaar observeren	Ma, DH, Wa, Ei	15%
-gestructureerde feedback & bespreken knelpunten (verg.)	Dr, Zw, Am, DB, Ut, De, Ma, DH, Ei [9]	35%
-thema-bijeenkomsten & uitnodigen externe deskundigen	Zw, Am (6 wekelijks), Ut, Wa, Ar, NV, Le [7]	27%
-eigen training	Zw, DB, Ut, DH, Ar, Wa, Gr, De [8]	30%
-landelijke voorlichtingdag	Am, Ar	8%
-conferenties	Am, Wa	8%
-coördinatoren overleg	Ar	3%
-onderlinge gesprekken	Wa	3%
-oefenavonden	De	3%

Ro 3x per jaar

DH 1 à 2x per jaar

Ap Paar keer per jaar.

BZ In verleden wel, nu niet, hopelijk wel weer.

Ke Nu niet van toepassing, groep; nog in opbouw.

Ar Zo vaak als nodig.

Ze Als mensen er zijn dan moeten ze ernaar toe.

NM Regel is dat de nieuwe werkgroepsleden pas naar de landelijke training gaan nadat ze een aantal malen samen met een ervaren voorlichter voorlichting gegeven hebben. Reden: onze ervaring is dat de landelijke training zinvoller is indien je over de zaken die daar aan de orde komen al een paar eigen ervaringen hebt.

NV Landelijke training indien gewenst. Trainingsweekend 1x per jaar. Externe deskundigen: allochtone vrouw.

GO Waar heb je het over, een multinational ofzo?

Gr Interne trainingen 1x per 2 maanden.

Niet ingevuld: Fr, Ti, Gd 12%

52 Nodigen jullie als voorlichtingsgroep (ervarings)deskundigen uit om mee te gaan bij jullie voorlichtingen?

Nee Dr, Zw, Am, DB, Ro, Ut, Ma, DH, Ap, RT, BZ, Ke, Ar, En, Ei, NV, Gd,
GO, Br, Le, De [20] 77%

Ja [3] 12%

Fr (per doelgroep ervaringsdeskundige)

Wa (werkgroep ouders regio Gelderse Vallei)

Gr (werkgroep 'ouders van homoseksuele kinderen' als we voorlichting geven aan verenigingen voor plattelandsvrouwen)

Opmerkingen:

Am Wij zijn onze eigen ervaringsdeskundigen.

En Tot nu toe niet.

Ei Nog niet.

De Dat zijn we zelf, verder geen mensen van buitenaf.

Niet ingevuld: Ze, Ti 8%

Bijgevoegd wordt:

-registratie	Zw, Am, Ar, Ei, De	19%
-contract	Zw	3%
-evaluatie deelnemers	Ro, DH, Gr	12%
-evaluatie voorlichters	Zw, Ro, DH, Ar, De	15%
-factuur	Zw	3%
-wervingsbrief	(Zw), Am, DB, Ro, Ar, Wa, En, De [8]	30%
-werving voorlichters	Am	3%
-vrijwilligerscontract	Zw, DB, (BZ?)	12%
-programma's	Ar, Gr (is tevens presentatiemateriaal)	8%
-infopakketten	Fr, (BZ?), Ar, Wa (folders)	15%
-procedure nwe. voorlichters	Zw, DB	8%
-werkplan voorlichting 1994	Zw, Ro	8%
-folder leerlingen	Ke	3%

Opmerkingen:

En Zoals je ziet hebben we tot nog toe niet een echt duidelijke handleiding voor de werkgroep, we bestaan ook nog maar ½ jaar. Wel heb ik uit de enquête een aantal zaken gehaald die van belang zijn en kunnen zijn voor de werkgroep, waarvoor bedankt! Mirjam van Emmerik.

Volgorde van binnenkomst van de enquêtes

<i>datum</i>	<i>enquête ontvangen van:</i>	<i>niet ontvangen; reden:</i>
10-2	Ro	
11-2	Am	
12-2	Ma, Ut, DH	
15-2	Fr	
16-2	Dr, Zw	
19-2	Ap, RT	
22-2	BZ	
23-2	DB	
25-2	Ke	
27-2	Ar	
1-4	Wa	
31-5	En	
2-6	Ze	
8-6	Ti	
18-7	Ei	
23-9	NV	
7-11		AR; werkgroep zelf stort in, geen tijd
15-11	Gd	
16-11	GO	
21-11		Do; vult niet in, er worden geen voorlichtingen gegeven
25-11	Br	
26-11	Gr	
2-12	Le	

Bijlage 3 **Begeleidende teksten bij het harmonisatievoorstel**

"Beste voorlichters,

Al enige tijd wordt er gevraagd om landelijke ondersteuning van homo/lesbische voorlichting. Dit blijkt erg moeilijk te regelen te zijn. Ten eerste is er binnen het COC geen formatie vrij te maken. Ten tweede is de vraag niet nog zo duidelijk. Ten derde loopt het aanbod van de groepen hier en daar uiteen (zie bijgevoegd verslag enquête produktformulering), zodat landelijke ondersteuning 30 keer verschillend zou moeten zijn. Om de ondersteuning beter te regelen heeft het halfjaarlijkse landelijk overleg van voorlichtingscoördinatoren een adviescommissie ingesteld. Deze commissie biedt jullie hierbij een voorstel aan voor 'harmonisatie' van het aanbod.

In dit voorstel wordt op punten waar het belangrijk is voor ondersteuning harmonisatie voorgesteld. De hierover opgesomde punten zijn dus geen landelijk opgelegde eisen, maar punten waar de groepen vaak (soms niet) al overeen komen. Als de groepen met de 'harmonisatie' van een punt akkoord gaan betekent dit dat zij dat punt als richtlijn gebruiken. In de praktijk kan de aanpak anders uitvallen, omdat men de mogelijkheid moet behouden op maat te werken. In dat geval moet men wel een reden aangeven aan de klant. Op deze manier ziet de klant dat je een welomschreven produkt hebt, maar in specifieke gevallen aan zijn/haar wensen op maat kunt voldoen.

De adviescommissie heeft deze voorzet uitgebreid besproken. Nu wordt het voorstel aan jouw groep voorgelegd. Een dezer dagen wordt je gebeld door een van de leden van de adviescommissie. Je kunt ons ook zelf bellen (zie lijstje). We hopen alle reacties in augustus binnen te hebben. Dan maken we een definitief landelijk kader, dat wordt vastgesteld in het coördinatorenoverleg van 8 oktober in Eindhoven. Om het landelijke 'produkt' goed te marketen en uit te voeren wordt vervolgens een ondersteuningspakket geformuleerd. Daarbij kan worden gedacht aan een landelijke voorlichtingsfolder en publiciteit ten behoeve van de werving/acquisitie, wervingsmateriaal voor voorlichters, ondersteuning voor coördinatoren en het ontwikkelen van programma's.

Stuur ons jullie reactie op dit voorstel zo spoedig mogelijk op! Als dit eind juli gebeurt kan het nog worden verwerkt in de concept-handleiding voor voorlichtingscoördinatoren die door Empowerment Lifestyle Services wordt ontwikkeld.

Met vriendelijke groet,

de adviescommissie;

Wessel Lugtenborg, David Coppoolse, Peter van Ravesteijn, Tom Giessen, Jan Henstra, Peter Dankmeijer"

Naast de toelichtende brief werd de volgende tekst toegestuurd aan de voorlichtingsgroepen:

"VOORSTEL HARMONISATIE PRODUKTFORMULERING HOMO/LESBISCHE VOORLICHTINGSGROEPEN

De volgende richtlijnen worden door de homo/lesbische voorlichtingsgroepen in Nederland nagestreefd en onderschreven. De richtlijnen dienen om elkaar en derden inzicht te bieden in wat voorlichting over homoseksualiteit in de praktijk betekent. Daarbij vormen de richtlijnen de basis van een te ontwikkelen landelijk ondersteuningsaanbod aan de lokale groepen. In bijzondere gevallen wordt van de richtlijnen afgeweken.

Streep door welke richtlijn je absoluut niet ziet zitten.

Geef op een extra blad of telefonisch door waarom.

Geef ook aan over welke richtlijnen je twijfelt en waarom."

Daarna volgde het voorstel. (Zie bijlage 4)

Opmerkingen bij het harmonisatievoorstel

Bij de richtlijnen waar men het niet geheel mee eens was werden de volgende opmerkingen geplaatst. Bij de opmerkingen staat tussen [...] opgenomen waarom deze wel of niet in de definitieve richtlijn werd opgenomen.

ALGEMENE OPMERKINGEN

RT Kritischer zijn op helder en concreet taalgebruik.

Am Voor het seizoen 94/95 hebben we de richtlijnen overgenomen met de hier opgenomen wijzigingen.

Produkt

1. In onderwijssituaties wordt bij voorkeur per blokuur voorgelicht. Deze tijd is nodig om tot een goede discussie over waarden en normen te komen.
- NM Bij voorkeur wel, maar vaak zijn geen blokuren beschikbaar; hangt af van school. [Mee eens, staat al in de formulering]
- Ma Als per blokuur betekent: 2 lesuren, dan akkoord. [Aanpassing doorgevoerd]
2. De onderwerpen die aan de orde komen zijn minimaal:
 - coming-out en hoe vertel je het je ouders
 - identiteitsvorming, hoe/wanneer weet je dat je homo/hetero bent
 - discriminatie
 - leefstijlen
 Waar mogelijk wordt de actualiteit in de discussie betrokken.
- NV Leefstijlen: kinderen, mannelijke/vrouwelijke stereotypen. [Niet opgenomen; dit zijn te specifieke eisen]
- Zw 'Hoe heb je het je ouders verteld' (andere zinsbouw). [Aanpassing doorgevoerd]
3. In de voorlichting wordt uitgegaan van het feit dat er veel manieren zijn waarop mannen en vrouwen hun homo/lesbisch een plaats geven binnen hun leefstijl.
- RT Niet 'leefstijl', maar 'leven'. Leefstijl is een keuze; kan zich ontwikkelen en veranderen. In deze tekst is leefstijl veel te veel als een statisch gegeven gepresenteerd. [Aanpassing doorgevoerd]
- Ar Dat geldt ook voor hetero's. [Klopt, maar geen reden om richtlijn te herzien]
4. De kern en kracht van de voorlichting is de bereidheid het persoonlijke verhaal te vertellen.
- Ma Een persoonlijk verhaal kan ondersteunend zijn maar is maar één verhaal. [Ja, maar dat doet niets af van de richtlijn]
- Am Binnen de werkgroep wordt het 'persoonlijk verhaal' zowel gezien als daadwerkelijk verhaal alswel de bereidheid een gesprek over de persoonlijke ervaring aan te gaan. [Dat staat ons inziens ook in de richtlijn]
5. Het doel van de voorlichting is het verminderen van discriminatie en het vergroten van de mogelijkheid homoseksuele en lesbische gevoelens te beleven.

- NM Beetje groot streven, maar de stelling klopt wel. Middel: kennisoverdracht. [Er zijn geen richtlijnen over strategieën omdat alle groepen daarin verschillen. Deze richtlijn heeft slechts betrekking op het doel]
- Ar (Te beperkt) doel: homoseks = gewoon. Beleven (moet) uiten (zijn). Zelfde als bij hetero's. [Formulering aangepast op 'uiten', maar niet op 'gewoon' en 'hetzelfde'. Homoseksualiteit is niet altijd hetzelfde]
- Am Voor de volledige doelstellingen van onze groep: zie onze brochure.
- RT Zie 21. [Formulering aangepast naar aanleiding van opmerkingen van RT bij richtlijn 21]
6. De termijn waarop een voorlichting kan worden georganiseerd na aanvraag is maximaal een maand. Op een aanvraag wordt binnen een week gereageerd.
- NM Prima streven - hoewel: steeds weer dient afweging gemaakt te worden, want: hoe eerder de vraag om een voorlichting binnen is, hoe beter de voorbereiding op de voorlichting geregeld kan worden, zowel door de docent, de leerlingen als ook door de voorlichters.
- Ma Kan binnen 2 weken.
- Zw Streven om binnen een maand voorlichting te regelen.
7. Op aanvraag wordt een toelichting op het voorlichtingsprogramma toegezonden.
- Ma Bij de aanvraag worden een aantal gegevens gevraagd en daar wordt de voorlichting op afgestemd.
- NV Mondelinge uitleg over het feit dat er geen docent bij de voorlichting gewenst wordt.
- Ar Mondeling.
- Zw Daarbij een vast infopakket beschikbaar hebben & landelijke folder.
[Doordat blijkt dat de meeste groepen geen programma of toelichting hebben en het ijdele hoop is dat zoiets op korte termijn gemeengoed zou kunnen worden wordt deze richtlijn geschrapt]

Prijsstelling

8. De prijsstelling van de voorlichting is gebaseerd op twee principes:
- de prijs mag geen belemmering zijn om voorlichting te krijgen
- de prijs moet in principe de kosten dekken
- NV De prijs móet de kosten dekken (de reiskosten sowieso). [Dat staat er al]
9. In principe wordt voor een voorlichting per blokkuur f75,- gevraagd.
- NM Wij vragen voor een blokkuur f50,-; dat is dus f25,- per voorlichter.
- NV Onze prijs is f50,- per voorlichting.
- RT Voeg toe: prijspeil 1994. [Aanpassing doorgevoerd]
- Wa Voorlichtingen nu gratis.
- Ar f50,- per keer (is al hoog).
- Zw Discussie over het geld: f75,- is erg veel voor scholen: wat is het belangrijkste doel → inkomsten of doel van voorlichting. Je zou een blokkuur goedkoper kunnen maken dan één uur, f35 of f60.
- Am In voorkomende gevallen kan een reductie van het gebruikelijke bedrag van f75 worden verkregen. Dit kan echter alleen na overleg met de budgethouder. Verder vraagt de werkgroep een verhoogd bedrag bij het geven van voorlichtingen aan beroepsopleidingen (meestal f150). Dit in verband met de zorgvuldige aanpak die een dergelijke voorlichting aan toekomstige deskundigen vereist.
[Er zijn zulke grote verschillen tussen groepen op dit punt dat er eigenlijk geen richtlijn kan worden gesteld als we nastreven dat een meerderheid van de groepen daar ook akkoord mee is. Toch menen we dat we de f75 als richtlijn moeten hanteren, mede omdat dit een normaal gastdocententarief is. Bij gebruik van deze richtlijn bij landelijke ondersteuning moet

rekening worden gehouden met het feit dat deze richtlijn momenteel dus onvoldoende draagvlak heeft.]

10. Van de prijs wordt afgeweken als de aanvrager onvoldoende budget heeft of in speciale gevallen, zoals een campagne.
- NV Wij zijn streng in 't hanteren van de prijs per voorlichting. Bij onvoldoende budget doen we bij uitzondering f50,- per dagdeel. [De formulering laat daar ruimte voor]
11. Waar mogelijk wordt samengewerkt met organisaties met vergelijkbare doelen. De samenwerking mag de doelen van de voorlichtingsgroep echter niet hinderen.
- NM We werken samen met de Stichting Voorlichtingsgroep Lesbische Vrouwen Nijmegen.
- Zw Hoe organiseer je dit? Spanning tussen vrijwilligersorganisaties en professionele organisaties. Wie legt de contacten? Dit is moeilijk te regelen; stel het niet zo dwingend. ["Waar mogelijk" geeft ons inziens aan dat de voorlichtingsgroep hier haar eigen grenzen aangeeft]
- Am In de toekomst zal de werkgroep zich enkel en alleen nog bezig houden met langlopende projecten (zoals bv. "Samen Leven") indien (a) dit voor de werkgroep daadwerkelijk voorlichtingswerk oplevert en (b) er binnen het project terdege rekening wordt gehouden met het vrijwilligerskarakter van de werkgroep. Voordat Voorlichting zich in een (semi-) professioneel project zal mengen, dient er een zorgvuldige kosten/baten analyse gemaakt te worden.

Plaats en bereikbaarheid

12. In principe vindt de voorlichting plaats bij de aanvrager.
- NM Klopt in principe, maar wij kennen uitzonderingen. Bijvoorbeeld dat mensen voorlichters thuis bezoeken. [Toevoeging gemaakt]
- Ma Soms doen we de voorlichting ook wel eens in het COC gebouw, bv. als een groep 2x voorlichting wenst, of als ons het goed lijkt dat die groep daar eens komt. [Toevoeging gemaakt]
- Ar Niet noodzakelijk. [Toevoeging gemaakt]
13. Er zijn programma's voor het onderwijs die aansluiten op de vakken maatschappijleer en biologie.
- NM Wij hebben een standaardprogramma dat in beide vakken te gebruiken is. Op aanvraag kunnen we specifieke programma's samenstellen.
- Ma We hebben geen programma dat aansluit bij biologie.
- Ar Op zichzelf staand programma.
- Zw Het woord 'programma' is te vaag. Zijn die al beschikbaar? Tot nu toe geldt: voorlichting = voorlichting.
- Am Programma's gericht op de vakken biologie en maatschappijleer zijn in hoge mate nodig binnen de werkgroep gezien de huidige doelgroepkeuze. We worden m.n. binnen deze vakken uitgenodigd.
[Geen enkele groep blijkt uitgeschreven programma's te hebben. Deze richtlijn wordt geschrapt]
14. Er is een programma gericht op de bovenbouw van het basisonderwijs.
- DH Wij richten ons momenteel op andere groepen. Een van de voorlichters vindt deze jongeren te jong; je hebt een andere manier van voorlichten nodig.
- NV Nee, wij geven voorlichting vanaf ± 2e klas middelbare school.
- Ar Nee.
- Am Er is ervaring hiermee, een werkelijk afgerond programma is (nog) niet beschikbaar. Gezien de huidige doelgroepkeuze heeft het ook geen prioriteit. Een programma blijft wel wenselijk.

[Er zijn maar 2 groepen die zo'n programma te hebben. Deze richtlijn wordt geschrapt]

15. Er is een programma gericht op plattelandsvrouwen (en ..)

Ma ...en het Katholiek Vrouwengilde

Ar Nee.

[Te weinig groepen met uitgeschreven programma's: schrappen]

16. Er worden van te voren afspraken gemaakt met de docent over diens eventuele aanwezigheid in de klas tijdens de voorlichting en over de voorwaarden waaronder dat gebeurt.

NM In principe geven we enkel voorlichtingen zonder de docent, dat staat ook in de mailing. Er wordt een uitzondering op gemaakt als de docent of school persé aanwezig wil zijn.

NV Nee, wij willen géén docent bij onze voorlichtingen en lichten dat ook toe bij de docent. Dit is een strenge voorwaarde voor onze voorlichtingsgroep. [Deze mogelijkheid wordt opengelaten in de richtlijn]

17. Er vindt altijd een voorgesprek met de docent plaats.

RT Voeg toe: "in het kader van de voorbereiding en afstemming". [Akkoord]

Zw Niet met scholen die we al kennen, eventueel telefonisch. [Wel doen, het gaat hier tenslotte om een richtlijn]

18. Er vindt altijd een nagesprek met de docent plaats.

RT Voeg toe: "in het kader van een evaluatie". [Akkoord]

Zw Je zou een tijd kunnen aangeven, zoals direct na de les. [Kan niet altijd]

19. Er is een coördinator voorlichting die de contacten met klanten onderhoudt. Deze is gedurende werkuren bereikbaar via een antwoordapparaat of via het kantoor van het COC.

NV De coördinatoren zijn thuis bereikbaar.

Ar Via COC antwoordapparaat.

Zw Dit is haast onmogelijk, je moet met meerdere mensen telefonisch bereikbaar zijn.

Am Het coördinaat is iedere donderdagochtend bereikbaar via het COC. Buiten deze uren via het secretariaat van de afdeling. Het secretariaat mag privénummers doorgeven om lange wachttijden te voorkomen.

[Richtlijn is aangepast aan kritieken]

Acquisitie en publiciteit

20. De voorlichtingsacquisitie verloopt volgens het schema:

- doelgroepkeuze
- aanbod formuleren
- mailinglijst maken
- brief met folder versturen
- belronde
- gesprek voeren
- afspraak maken
- registreren
- bevestigen met contract

Ma Doen we momenteel niet. [Als richtlijn is het dan wellicht toch wel goed]

Zw Het woord acquisitie wordt niet gebruikt, men noemt het (ver)werving. Deze lijst is een taak voor de groep als geheel. [We gebruiken 'acquisitie' om een onderscheid te maken met 'werving van voorlichters'.]

Am Bevestigen met contract is tot nu toe niet nodig gebleken. Enkel op initiatief van de klant wordt hiertoe overgegaan.

21. De acquisitie gebeurt met als hoofdargumenten dat acceptatie alleen lukt door homoseksualiteit concreet en dichterbij te brengen en door een open gesprek over normen en waarden, en door aan te geven dat de voorlichters ervaringsdeskundigheid en ervaring met zulke groepsgesprekken hebben.

Ma Doen we momenteel niet.

RT Relatie leggen met de doelstelling!! Bij (5) is nu geen sprake van 'acceptatie'. [Richtlijn 5 wordt aangepast]

Niet: 'ervaringsdeskundigheid' maar 'dat de voorlichters ervaringsdeskundigen zijn'. [Niet akkoord; voorlichters moeten hun ervaringen wel weten te plaatsen en te presenteren en hebben in die zin wel deskundigheid]

22. Er wordt jaarlijks een voorlichtingsplan gemaakt.

Ma Doen we momenteel niet.

Ar Om de twee jaar. [Aanpassing: 'regelmatig']

Zw Is dat wat anders dan het jaarplan? Is dat gericht op de voorlichtingsles? Op de invulling van een les? [Aanpassing: 'beleidsplan']

Am Jaarlijks is in Amsterdam per schooljaar.

23. Er wordt bijgehouden hoe de voorlichtingen werden geëvalueerd.

NV Is wel de bedoeling maar wordt niet echt schriftelijk bijgehouden, wel in de vergaderingen doorgesproken.

Ar Via jaarverslag. Grammatica onjuist. [Aanpassing tekst]

Am Voor het schooljaar 94/95 heeft het ontwikkelen van een gedegen systeem voor het schriftelijk evalueren van voorlichtingen prioriteit.

24. Er wordt jaarlijks een verslag gemaakt, waarin aandacht besteed wordt aan het bereik en de waargenomen effecten.

Ar Neen, dat is moeilijk meetbaar. Tenzij meetinstrument beschikbaar komt. [Effecten kunnen ook opmerkingen en eigen observaties zijn; het gaat hier om enigerlei vorm van registratie]

Zw Dit is een grote tijdsinvestering. Hoe te meten? Wie doen dat? (Computerprogramma?!)

Am Een beter schriftelijke evaluatie maakt een jaarlijks verslag ook beter mogelijk.

Personeel

25. De voorlichtingsgroep bestaat uit ongeveer evenveel mannen als vrouwen.

RT Onhaalbaar, onwenselijk, ondenkbaar, onzin. Hoe realistisch is 50/50 ♀/♂ voor voorlichtingsgroepen als Empowerment Lifestyle Services alleen uit mannen bestaat? [Empowerment Lifestyle Services streeft ook naar een gelijk aantal vrouwen en mannen. Evenveel mannen als vrouwen is voor het merendeel der groepen best realistisch, maar je moet er wel enige moeite voor doen]

NV Nee, wij zijn een vrouwen-voorlichtingsgroep. [Formulering wordt aangepast]

26. De voorlichtingsgroep is een afspiegeling van de lokale bevolking.

RT Onhaalbaar, onwenselijk, ondenkbaar, onzin. Véél te absoluut. Willen we 90% hetero's in de voorlichtingsgroep? En 5% baby's en kleuters? Kúnnen we 1,8% Molukkers en 10% analfabeten krijgen? Formuleer eerlijk, bv. "Gestreefd wordt naar spreiding qua sekse,

- leeftijd, etnische achtergrond, maatschappelijke positie". [Goede kritiek, we gaan verder; schrappen]
- NM Pardon?
- NV Nee, de helft is academici en de helft HBO'ster. Allemaal witte vrouwen tussen de 25 en 52 jaar (1 oudere vrouw).
- Zw Dat is een doel. Lukt niet, wel naar streven, maar hoe? Mensen moeten verbaal wel sterk zijn. [Mee eens: schrappen]
27. Van een voorlicht/s/ter wordt gemiddeld 2 dagdelen inzet per maand gevraagd.
- Ar Niet aan de orde i.v.m. lage vraag. [Doet niet af aan richtlijn]
- Am Wordt: 4 dagdelen. [Dat is zwaarder dan de meeste groepen, niet akkoord]
28. Van een voorlichter wordt in principe tenminste twee jaar medewerking gevraagd.
- DH Het 'in principe' is belangrijk. [Formulering wordt aangepast]
- NM In principe wel ja.. [Formulering wordt aangepast]
- Ma Eén jaar. [Formulering wordt aangepast]
- NV Nee, geen minimale termijn. [Formulering wordt aangepast]
- Ar Neen. [Formulering wordt aangepast]
- Zw Twee jaar medewerking? Is dat niet te lang, schrikt dat mensen niet af? We hebben 1 jaar. [Formulering wordt aangepast]
29. Van de voorlichter wordt verwacht zich in te zetten voor het hele beleid van de voorlichtingsgroep en niet alleen voor het uitvoeren van voorlichting.
- Ma Wel gewenst, niet noodzakelijk. [Niet mee eens, vanwege betrokkenheid is meer nodig]
- NV Ja, maar andersom komt bij ons meer voor, nl. beleidsmatig meedenken en geen tijd hebben voor voorlichtingen.
- Wa Tekstueel. [Formulering aangepast]
30. Aan voorlichters worden vijf minimale eisen gesteld:
- (1) Men moet zijn/haar coming-out hebben verwerkt. Dit blijkt uit het feit dat de voorlichter zijn/haar seksuele identiteit op een evenwichtige manier heeft verwerkt in zijn/haar leefstijl en er over durft te spreken zonder zich snel aangevallen te voelen.
- (2) Men moet accepteren dat er diverse homo/lesbische leefstijlen bestaan, en dat er geen maatstaf is voor een 'goede' homo/lesbo. Deze acceptatie blijkt uit de feit dat de voorlicht/s/ter zijn/haar en andermans identiteitsvorming kan relativiseren en een open gesprek over leefstijlen kan voeren.
- (3) Men moet op de hoogte zijn van geschiedenis en actualiteit van de homo/lesbische emancipatie.
- (4) Men moet persoonlijk durven zijn en een gesprek over waarden, normen en seksualiteit niet uit de weg gaan in een voorlichting.
- (5) Men moet een groepsgesprek over waarden, normen en seksualiteit kunnen voeren en leiden.
- Wa Tekstueel. [?]
31. De voorlicht/s/ters worden geselecteerd via een sollicitatiegesprek en een proefperiode van tenminste 3 maanden of 3 voorlichtingen, waarin men 'meeloopt'.
- RT Geen sollicitatiegesprek maar een selectiegesprek. [Komt op hetzelfde neer]
- Ma De kandidaat loopt mee. [Niet akkoord, te zwak]
- NV De proefperiode wordt zelf bepaald. [Niet akkoord, te zwak, kan tot conflicten leiden]
- Wa Wat zwaar opgesteld. Wel goed: meelopen. [Niet akkoord, te zwak]

32. De beslissing over aannname gebeurt in afwezigheid van de aspirant-voorlichter door de hele groep, na advies van de sollicitatiecommissie.
- NM Het begrip 'sollicitatiecommissie' is wel wat al te wijds.
Ma Samen met de kandidaat. [Akkoord]
Ar Neen. Sollicitatiecommissie beslist wel over beroepsmogelijkheid. [Zie Am]
Am Wordt: "De beslissing over definitieve aannname van de aspirant-voorlichter gebeurt door een lid van het coördinaat, een mede-voorlichter naar keuze van de aspirant en de aspirant-voorlichter zelf." [Akkoord, overgenomen]
33. Bij afwijzing krijgt de aspirant-voorlichter een met redenen omkleedde argumentatie.
- RT Betere formulering: "De afwijzing wordt aan de aspirant voorlichter met vermelding van redenen meegedeeld." [Akkoord]
34. Een afgewezen aspirant-voorlichter kan in beroep gaan bij het bestuur, dat een heropening van de sollicitatieprocedure kan voorstellen.
- NM Bij ons zijn de verhoudingen niet zo dat het bestuur 'heropening van de sollicitatieprocedure kan voorstellen'. [Formulering wordt aangepast]
Ma Bestaat niet, kan theoretisch wel maar is niet aan te bevelen als de groep een afwijzing heeft gegeven. [Formulering wordt aangepast]
NV Is nog nooit gebeurd.
Ar Beroep is mogelijk bij de groep. [Formulering wordt aangepast]
35. Alle voorlichters volgen de landelijke voorlichtingstraining voor zij zelfstandig gaan voorlichten.
- NM Bij ons is regel dat men zelf eerst een paar keer heeft meegelopen, dat heb je ook meer aan de training. [Formulering wordt aangepast]
NV Nee. [Formulering wordt aangepast]
Ar Nee. [Formulering wordt aangepast]
Zw Nee, eruit. Eerst paar maal meelopen en daarna training volgen → kostenaspect. [Formulering wordt aangepast]
36. De kosten van de bijscholing worden betaald door de afdeling/voorlichtingsgroep.
37. De voorlichters krijgen - behalve onkosten - geen vergoeding voor het voorlichtingswerk.
38. Er is één aanspreekbare persoon voor het aanvragen van voorlichtingen.
- NM Bij ons niet. [Formulering wordt aangepast]
NV Twee personen. [Formulering wordt aangepast]
Wa Twee personen. [Formulering wordt aangepast]
Zw Zou goed zijn maar kan dit? [Formulering wordt aangepast]
Am Wordt: "Binnen het coördinaat bestaat een heldere verdeling van de diverse taken, zodat duidelijk is wie van de coördinatoren op welke punten moet worden aangesproken." [Formulering wordt aangepast]
39. Er is één aanspreekbare persoon voor de externe contacten.
- NM Bij ons niet. [Formulering wordt aangepast]
Zw Zou goed zijn maar kan dit? Welke externe contacten? [Formulering wordt aangepast]
Am Zie 38. [Formulering wordt aangepast]

Definitieve richtlijnen voor de produktformulering van voorlichtingsgroepen

Produkt

1. In onderwijssituaties wordt bij voorkeur per blokuur (of 2 lesuren) voorgelicht. Deze tijd is nodig om tot een goede discussie over waarden en normen te komen.
2. De onderwerpen die aan de orde komen zijn minimaal:
 - coming-out en het contact daarover met ouders
 - identiteitsvorming
 - discriminatie
 - leefstijlen
 Waar mogelijk wordt de actualiteit in de discussie betrokken.
3. In de voorlichting wordt uitgegaan van het feit dat er veel manieren zijn waarop mannen en vrouwen hun homo/lesbisch zijn een plaats geven binnen hun leven.
4. De kern en kracht van de voorlichting is de bereidheid het persoonlijke verhaal te vertellen.
5. Het doel van de voorlichting is het verminderen van discriminatie en het vergroten van acceptatie, waarmee bedoeld wordt dat de mensen de mogelijkheid hebben homoseksuele en lesbische gevoelens te beleven en te uiten.
6. De termijn waarop een voorlichting kan worden georganiseerd na aanvraag is maximaal een maand. Op een aanvraag wordt binnen een week gereageerd.

Prijsstelling

7. De prijsstelling van de voorlichting is gebaseerd op twee principes:
 - de prijs mag geen belemmering zijn om voorlichting te krijgen
 - de prijs moet in principe de kosten dekken
8. In principe wordt voor een voorlichting per blokuur f75,- gevraagd (prijspeil 1994).
9. Van de prijs wordt afgeweken als de aanvrager onvoldoende budget heeft of in speciale gevallen, zoals een campagne.
10. Waar mogelijk wordt samengewerkt met organisaties met vergelijkbare doelen. De samenwerking mag de doelen van de voorlichtingsgroep echter niet hinderen.

Plaats en bereikbaarheid

11. In principe vindt de voorlichting plaats bij de aanvrager, maar dit kan anders worden geregeld.
12. Er worden van te voren afspraken gemaakt met de docent over diens aan/afwezigheid in de klas tijdens de voorlichting en over de eventuele voorwaarden waaronder dat gebeurt.
13. Er vindt altijd een voorgesprek met de docent plaats in het kader van de voorbereiding en afstemming.
14. Er vindt altijd een nagesprek met de docent plaats in het kader van een evaluatie.
15. Er is een coördinator (of een coördinaat, bestaande uit 2 of 3 mensen) voorlichting die de contacten met klanten onderhoudt. Het coördinaat is gedurende aangegeven uren bereikbaar via het kantoor van het COC, via een privénummer of via een antwoordapparaat.

Acquisitie en publiciteit

16. De voorlichtingsacquisitie verloopt volgens het schema: [1] doelgroepkeuze, [2] aanbod formuleren, [3] mailinglijst maken, [4] brief met folder versturen, [5] belronde, [6] gesprek voeren, [7] afspraak maken, [8] registreren, [9] bevestigen met contract.

17. De acquisitie gebeurt met als hoofdargumenten dat acceptatie alleen lukt door homoseksualiteit concreet en dichterbij te brengen en door een open gesprek over normen en waarden, en door aan te geven dat de voorlichters ervaringsdeskundigheid en ervaring met zulke groepsgesprekken hebben.
18. Regelmatig wordt een beleidsplan voorlichting gemaakt.
19. De evaluatie van voorlichtingen door voorlichters, deelnemers en eventueel door begeleiders wordt schriftelijk bijgehouden en gearchiveerd.
20. Jaarlijks wordt een verslag gemaakt, waarin aandacht wordt besteed aan het bereik en de waargenomen effecten.

Personeel

21. Gestreefd wordt naar voorlichting door een man en een vrouw.
22. Van een voorlicht/s/ter wordt gemiddeld 2 dagdelen inzet per maand gevraagd.
23. Van een voorlichter wordt, na een proefperiode, minimaal één maar liever twee of meer jaren medewerking gevraagd.
24. Van de voorlichter wordt verwacht zich naast het uitvoeren van voorlichting ook in te zetten voor het hele beleid van de voorlichtingsgroep.
25. Aan voorlichters worden vijf minimale eisen gesteld:
 - (1) Men moet zijn/haar coming-out hebben verwerkt. Dit blijkt uit het feit dat de voorlichter zijn/haar seksuele identiteit op een evenwichtige manier heeft verwerkt in zijn/haar leefstijl en erover durft te spreken zonder zich snel aangevallen te voelen.
 - (2) Men moet accepteren dat er diverse homo/lesbische leefstijlen bestaan en dat er geen maatstaf is voor een 'goede' homo/lesbo. Deze acceptatie blijkt uit de feit dat de voorlicht/s/ter zijn/haar en andermans identiteitsvorming kan relativeren en een open gesprek over leefstijlen kan voeren.
 - (3) Men moet op de hoogte zijn van geschiedenis en actualiteit van de homo/lesbische emancipatie.
 - (4) Men moet persoonlijk durven zijn en een gesprek over waarden, normen en seksualiteit niet uit de weg gaan in een voorlichting.
 - (5) Men moet een groepsgesprek over waarden, normen en seksualiteit kunnen voeren en leiden.
26. De voorlicht/s/ters worden geselecteerd via een sollicitatie- of kennismakingsgesprek en een proefperiode van tenminste 3 maanden of 3 voorlichtingen, waarin men 'meeloopt'.
27. De beslissing over definitieve aanname van de aspirant-voorlichter gebeurt door een lid van het coördinaat, een mede-voorlichter naar keuze van de aspirant en de aspirant-voorlichter zelf.
28. Een eventuele afwijzing wordt aan de aspirant-voorlichter met redenen omkleed medege-deeld.
29. Een afgewezen aspirant-voorlichter kan in beroep gaan bij de groep als geheel, die een verlenging de selectieprocedure kan voorstellen.
30. Het wordt aanbevolen dat aspirant-voorlichters de landelijke voorlichtingstraining volgen tijdens de proefperiode.
31. De kosten van de bijscholing worden betaald door de afdeling/voorlichtingsgroep.
32. De voorlichters krijgen - behalve werkelijk gemaakte onkosten - geen vergoeding voor het voorlichtingswerk.
33. De groep maakt openbaar wie waar en wanneer aanspreekbaar zijn voor het aanvragen van voorlichtingen.
34. De groep maakt openbaar wie waar en wanneer aanspreekbaar zijn voor welke externe contacten.

De responderende voorlichtingsgroepen

			Enquête	Voorstel harmonisatie
1	Al	Almere	geen groep	geen groep
2	Am	Amsterdam	ontvangen	ontvangen
3	Ap	Apeldoorn	ontvangen	niet ontvangen
5	AR	Alphen a/d Rijn	geweigerd	geweigerd
6	Ar	Arnhem	ontvangen	ontvangen
7	BZ	Bergen op Zoom	ontvangen	niet ontvangen
8	Br	Breda	ontvangen	niet ontvangen
9	De	Delft	ontvangen	niet ontvangen
10	DB	Den Bosch	ontvangen	niet ontvangen
11	DH	Den Haag	ontvangen	ontvangen
12	Do	Dordrecht	geweigerd	geweigerd
13	Dr	Drenthe	ontvangen	niet ontvangen
14	Ei	Eindhoven	ontvangen	niet ontvangen
15	En	Enschede	ontvangen	niet ontvangen
16	Fr	Friesland	ontvangen	akkoord zonder commentaar
17	Gd	Gouda	ontvangen	niet ontvangen
18	GO	't Gooi en omstreken	ontvangen	niet ontvangen
19	Gr	Groningen	ontvangen	niet ontvangen
20	HM	Haarlemmermeer	geweigerd	niet ontvangen
21	Ke	Kennemerland	ontvangen	niet ontvangen
22	Le	Leiden	ontvangen	niet ontvangen
23	Ma	Maastricht	ontvangen	ontvangen
24	Nk	Noordkop	geen groep	akkoord zonder commentaar
25	NM	Nijmegen mannen	zie voorstel	ontvangen
26	NV	Nijmegen vrouwen	ontvangen	ontvangen
27	Os	Oss	toegezegd ¹⁸	niet ontvangen
28	Pu	Purmerend	niet gemaïld	niet gemaïld
29	RT	Rivierenland/Tiel	ontvangen	ontvangen
30	Ro	Rotterdam	ontvangen	niet ontvangen
31	Ti	Tilburg	ontvangen	niet ontvangen
32	Ut	Utrecht	ontvangen	niet ontvangen
33	Wa	Wageningen	ontvangen	ontvangen
34	Ys	IJsselstreek	opgeheven ¹⁹	opgeheven
35	Ze	Zeeland	ontvangen	niet ontvangen
36	Zw	Zwolle	ontvangen	ontvangen

¹⁸herhaalde toezeggingen maar nooit ontvangen

¹⁹bestaat niet meer eind 1994